

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Tereza Demuthová

REGIONÁLNÍ A SUBREGIONÁLNÍ OCHRANA LIDSKÝCH PRÁV V AFRICE

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Martin Faix, PhD., MJI

Katedra: mezinárodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 1. 12. 2013

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. 12. 2013

Tereza Demuthová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat JUDr. Martinu Faixovi, PhD., MJI za celkové vedení práce, zapůjčení některých důležitých pramenů a cenné rady a podněty týkající se této diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	4
1 Regionální ochrana lidských práv v rámci Africké Unie	6
1.1 Regionální integrace a Africká Unie.....	6
1.2 Africká charta lidských práv a práv národů	12
1.3 Další lidskoprávní dokumenty přijaté na regionální úrovni.....	17
1.4 Africká Komise lidských práv a práv národů	18
1.5 Vytváření regionálního soudního orgánu s lidskoprávním mandátem	24
2 Subregionální ochrana lidských práv v Africe	29
2.1 Hospodářské společenství Západoafrických států (ECOWAS).....	29
2.1.1 Soudní dvůr ECOWAS a otázky související s jeho jurisdikcí.....	31
2.1.2 Rozhodovací praxe Soudního dvora ECOWAS	41
2.2 Jihoafrické rozvojové společenství (SADC).....	49
2.2.1 Tribunál SADC	50
2.2.2 Campbell and Others v. Zimbabwe	52
2.2.3 Další osudy Tribunálu SADC	56
2.3 Východoafrické společenství (EAC).....	59
2.3.1 Soudní dvůr EAC.....	61
3 Shrnutí.....	71
Závěr	78
Seznam pramenů a literatury	79
Seznam použitých zkratk	99
Abstrakt.....	100
Klíčová slova	100
Abstract.....	101
Key words	101

Úvod

Pokud mluvíme o ochraně lidských práv na africkém kontinentu, můžeme rozlišovat čtyři úrovně: univerzální (v rámci OSN), regionální (týkající se pouze afrického kontinentu), subregionální (ochrana poskytovaná mezinárodními organizacemi vzniklými jako uskupení států v určitých oblastech Afriky) a národní (na úrovni jednotlivých států). Tématem této diplomové práce je pouze ochrana lidských práv v Africe na regionální a subregionální úrovni. Ačkoli se jedná o téma v českém prostředí značně netypické a málo zpracované, je nesmírně široké. Účelem této práce je tedy pouze stručné představení afrického systému ochrany lidských práv se zaměřením na fungování a judikaturu soudů jednotlivých subregionálních organizací, která se dotýká lidských práv, srovnání jejich přístupu a jurisdikce ve věci lidských práv a zhodnocení efektivity těchto soudů.

Africký systém ochrany lidských práv se oproti jiným regionálním systémům ochrany lidských práv vyznačuje určitými specifiky, která se v této práci budu snažit přiblížit. Je také nejmladší a nedostává se mu takové pozornosti jako evropskému a americkému systému. Na úrovni subregionální se problematika lidských práv začala prosazovat až v relativně nedávné době a přístup subregionálních soudů se v této věci neustále vyvíjí.

Tyto skutečnosti mají za následek mimo jiné to, že na zpracovávané téma neexistuje dostatek domácí literatury. Co se týče literatury zahraniční (anglicky psané), bohatší je v oblasti regionální ochrany lidských práv v Africe, subregionální ochrana je však rovněž málo zpracovaná. Monografií je celkově poskrovnu, o komplexní zpracování problematiky lidských práv v Africe se z autorů pokouší zejména Viljoen. Použitou literaturu tak tvoří především množství článků jak západních tak afrických autorů. Mnohé informace jsem čerpala také z internetových stránek příslušných institucí. Jedná-li se o rozsudky jednotlivých subregionálních soudů, mnohdy jsou obtížně dohledatelné, často se nenacházejí ani na oficiálních internetových stránkách těchto soudů (pokud takové stránky vůbec existují), je tedy nutno hledat je jinde na internetu nebo využít kompilace rozhodnutí - ohledně subregionální judikatury týkající se lidských práv takovou kompilaci zpracovala Univerzita v Pretorii.

V souvislosti s použitými zdroji, z nichž naprostá většina je zahraniční, vyvstal také problém s terminologií a citací pramenů. Názvy, u nichž se v české literatuře objevují ustálené překlady, používám v textu diplomové práce v jejich české podobě s uvedením anglického názvu v závorce. U mezinárodních dokumentů, o kterých se česká literatura nezmiňuje, používám jejich anglické názvy. V závěrečném seznamu literatury pak uvádím pouze názvy anglické.

Diplomová práce je rozdělena do tří kapitol. První kapitola představuje stručně ochranu lidských práv na regionální úrovni: vznik Africké Unie, mandát jejích institucí v oblasti lidských práv, nejdůležitější lidskoprávní dokumenty a jejich kontrolní mechanismy včetně konstituování celoafrické soudní autority s jurisdikcí v oblasti lidských práv. Druhá kapitola se zaměřuje na ochranu subregionální prostřednictvím jednotlivých subregionálních organizací a jejich soudních orgánů, zejména pak na fungování těchto subregionálních soudů a rozbor jejich judikatury týkající se lidských práv. Třetí kapitola pak obsahuje shrnutí práce a jejích závěrů.

1 Regionální ochrana lidských práv v rámci Africké Unie

Zatímco podnětem k vytvoření univerzálního a následně i evropského a amerického systému ochrany lidských práv byly zkušenosti z druhé světové války, Afrika se v poválečné době stále nacházela pod koloniální nadvládou. Až teprve vytvoření nezávislých afrických států a snahy o vzájemnou politickou a ekonomickou spolupráci byly prvním krokem na cestě k vytvoření nejmladšího regionálního systému ochrany lidských práv. Nejprve se tedy zmíním o tomto procesu, který dal vzniknout nejen mezinárodní organizaci zastřešující téměř všechny státy na africkém kontinentu, ale také zásadním mezinárodním úmluvám a orgánům působícím v oblasti ochrany lidských práv v Africe.

1.1 Regionální integrace a Africká Unie

Proces africké integrace je specifický, neboť zde na rozdíl od Evropy hrála důležitou roli koloniální minulost a problémy z ní plynoucí, které se promítly jak do procesu dekolonizace zejména v 50. a 60. letech 20. století, tak i do současného vývoje afrických států. V době kolonizace vznikly zcela nové uměle vytvořené státy, jejichž hranice nebraly v úvahu hranice historických struktur či etnické rozložení obyvatelstva, a došlo tak k vytvoření nehomogenních celků, držících pohromadě často jen díky pevné koloniální vládě. I v samotné koloniální správě jednotlivých evropských mocností, zejména Francie a Velké Británie, panovaly značné rozdíly, které se promítly i do politických a právních systémů nynějších afrických států (kontinentální právní systém versus *common law*). Po pádu koloniálních vlád bylo pro nové africké vlády výzvou udržení koloniálních hranic, nalezení rovnováhy mezi nesourodými etniky a náboženstvími a vytvoření určité nové národní identity. Po letech koloniální nadvlády, kdy byla africká společnost orientována na produkci a suroviny se levně vyvážely do Evropy, se nové africké státy musely vypořádat také se složitou ekonomickou situací, téměř nulovou výrobou a převažující velkou chudobou obyvatelstva. Zejména nutnost ekonomického rozvoje pak byla hnacím motorem integračního procesu, který, ač inspirován zahraničním vývojem, se ubíral svou vlastní cestou. V oblasti lidských práv, ač byla zpočátku zcela upozaděna politickými a ekonomickými zájmy, hrál tento proces zásadní roli.

První celoafrickou mezinárodní organizací se stala Organizace africké jednoty (*Organization of African Unity*, OAU, v češtině se užívá zkratka OAJ). Jejím zakládajícím dokumentem byla Charta OAJ přijatá dne 25. 5. 1963 na konferenci 32 nezávislých afrických států ve městě Addis Abeba. OAJ vznikala v období čerstvě nabyté suverenity těchto států a nelze se proto divit, že prioritou bylo udržení této nezávislosti. Tato skutečnost se promítla i do zásad OAJ, kterými byly zejména zásada svrchované rovnosti, princip nezasahování do vnitřních záležitostí států, respektování suverenity a teritoriální integrity členských států a mírového řešení sporů¹. Mezi hlavní cíle nově vzniklé organizace patřila spolupráce a koordinace jejích členů za účelem zlepšení životních podmínek afrického lidu, prosazování jednoty a solidarity mezi africkými státy, mezinárodní spolupráce a odstranění všech forem kolonialismu v Africe².

Lidská práva nebyla v Chartě OAJ výslovně zmíněna, ačkoli se v ní nachází několik odkazů. V Preambuli a v navazujícím textu je uvedeno, že se zakladatelské státy hlásí k principům zmíněným v Chartě Organizace spojených národů a ve Všeobecné deklaraci lidských práv, a je zde také odkaz na svobodu, rovnost, spravedlnost a důstojnost jako prostředky k dosažení cílů OAJ³. Jak ale podotýká Okere, „*Charta OAJ uznávala ochranu lidských práv pouze v kontextu prosazování africké jednoty*“⁴. Spolu s ostatními autory upozorňuje na to, že nově vzniklé africké státy, respektive jejich vlády, kladly větší důraz na upevnění své moci uvnitř vlastního teritoria a jednak navenek vůči ostatním státům. Dalším primárním úkolem pak byl ekonomický a sociální rozvoj. Ochrana lidských práv se tak dostala do rozporu s primární nutností konsolidace afrických států a jejich potřebou získat kontrolu nad svým územím a obyvatelstvem. V mezinárodních vztazích pak byl kladen důraz na princip nezasahování do vnitřních záležitostí států a respektování suverenity a teritoriální integrity ostatních států.

Oblast lidských práv stála v pozadí zájmu Organizace africké jednoty až do konce 70. let 20. století, kdy se započalo s pracemi na Africké chartě lidských práv a

¹ Čl. 3 Charty OAJ.

² Ibid. Čl. 2.

³ Ibid. Preambule a čl. 2 odst. 1 písm. e).

⁴ OKERE, B. Obinna. The Protection of Human Rights in Africa and the African Charter on Human and Peoples' Rights: A Comparative Analysis with the European and American Systems. *Human Rights Quarterly*. 1984, vol. 6, no. 2, str. 141-159. Str. 142.

práv národů (*African Charter on Human and Peoples' Rights*), která byla přijata roku 1981. Jedná se o nejvýznamnější lidskoprávní dokument přijatý na africkém kontinentu, který stojí za vznikem afrického systému ochrany lidských práv. Na základě Africké charty lidských práv a práv národů vznikla následně i Africká Komise lidských práv a práv národů (*African Commission on Human and Peoples' Rights*) a později i Africký soud pro lidská práva a práva národů (*African Court on Human and Peoples' Rights*). Těmto institucím se budu věnovat blíže v následujících podkapitolách, stejně jako dalším lidskoprávním normám přijatým OAJ.

K tématu Organizace africké jednoty je třeba dodat, že se jí nepodařilo dosáhnout svého hlavního cíle, a to poskytnout prostor pro ekonomickou spolupráci a rozvoj členských států⁵. To bylo důvodem pro vznik jednotlivých subregionálních organizací a také vznik Afrického hospodářského společenství (*African Economic Community*, AEC) na základě Smlouvy o Africkém hospodářském společenství (*Treaty Establishing the African Economic Community*) uzavřené v Abuji v roce 1991, které si kladlo za cíl zejména ekonomický, sociální a kulturní rozvoj a integraci afrických ekonomik⁶. Zakládajícími státy AEC bylo 51 členských států OAJ. Ve Smlouvě o Africkém hospodářském společenství byl již zakotven princip ochrany lidských práv v souladu s Africkou chartou lidských práv a práv národů⁷.

Dne 11. 7. 2000 byla na základech OAJ a AEC vytvořena Africká Unie (*African Union*, AU), a to Základajícím aktem Africké Unie (*Constitutive Act of the African Union*), který byl schválen všemi 53 členskými státy OAJ⁸. Africká Unie nahradila OAJ a měla umožnit větší politickou a ekonomickou integraci.

V Zakládajícím aktu Africké Unie jsou již lidská práva zmíněna v Preambuli, cílech i základních principech Africké Unie⁹. Jedná se o lidská práva zakotvená jak v Africké chartě lidských práv a práv národů, tak i v jiných relevantních lidskoprávních dokumentech¹⁰. Mezi principy AU je zvláště zmiňován respekt k demokratickým principům, princip dobré vlády (*good governance*) a vlády práva (*rule of law*), ale i

⁵ VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. New York: Oxford University Press, 2007. Str. 170.

⁶ Ibid. Čl. 4 odst. 1 písm. a) Smlouvy o Africkém hospodářském společenství.

⁷ Čl. 3 písm. g) Smlouvy o Africkém hospodářském společenství.

⁸ Jediným africkým státem, který není členským státem Africké Unie, je Maroko, které vystoupilo z OAJ roku 1984 na protest proti uznání vzniku samostatného státu Saharská arabská demokratická republika a jeho vstupu do AU, neboť si toto území Maroko nárokuje. 54. státem AU se stal Jižní Súdán.

⁹ Preambule, čl. 3 písm. h) a čl. 4 písm. m) Zakládajícího aktu Africké Unie.

¹⁰ Ibid. Čl. 3 písm. h).

rovnost pohlaví, prosazování sociální spravedlnosti, respektování lidského života a odmítnutí a potrestání neústavních změn vlády¹¹. S posledním zmíněným principem souvisí i možnost pozastavit členství států v případě, že dojde k neústavní změně vlády¹². Ačkoli se jedná o velký posun oproti předešlým dokumentům zakládajícím Organizaci africké jednoty či Africké hospodářské společenství, a prosazování a ochrana lidských práv se poprvé stává cílem¹³, obsahuje Zakládající akt Africké Unie stále mnoho nedostatků. Viljoen uvádí zejména tři: opětovné zdůraznění principu nevměšování se do vnitřních záležitostí států, dále není vyžadováno dodržování lidských práv v případě přijetí do AU, a za třetí je Zakládající akt Africké Unie nejasný ohledně sankcí za porušení norem AU¹⁴.

Vrcholným orgánem AU je Shromáždění (*Assembly of the Union*)¹⁵, které se schází v pravidelných zasedáních minimálně jednou ročně. Skládá se z hlav států a vlád členských států nebo z jejich zástupců. Je zákonodárným a zároveň výkonným orgánem AU a může přijímat rozhodnutí závazná pro členské státy AU, jejichž nedodržení může trestat sankcemi¹⁶. Shromáždění AU určuje politiku AU, kontroluje dodržování svých rozhodnutí členskými státy, přijímá rozpočet AU, rozhoduje o přijetí nových členů či o pozastavení jejich členství, o tvorbě nových orgánů Africké Unie, o intervenci v některém členském státě v případě, že tam dochází k válečným zločinům, genocidě nebo zločinům proti lidskosti, nebo o intervenci v členském státě na doporučení Mírové a bezpečnostní rady za účelem obnovení míru a bezpečnosti, rozhoduje dále o sankcích v případě, že členský stát nedodržuje principy plynoucí ze Zakládajícího aktu Africké Unie, porušuje rozhodnutí AU nebo v případě neústavních změn vlády, schvaluje úmluvy o lidských právech a jiné dokumenty s povahou soft-law atd.

¹¹ Ibid. Čl. 4 písm. l) až p).

¹² Viz. čl. 30 Zakládajícího aktu Africké Unie a OAU, *Declaration on the framework for an OAU response to unconstitutional changes of government*, Lomé, 12. července 2000. V současné době mají 4 členské státy pozastavené členství: Madagaskar (od roku 2009), Guinea-Bissau (2012), Egypt (2013) a Středoafriická republika (2013). Více na: <http://www.au.int/en/>.

¹³ MURUNGI, Lucyline Nkatha, GALLINETTI, Jacqui. The Role of Sub-Regional Courts in the African Human Rights System. *SUR: International Journal on Human Rights*. 2010, vol. 7, no. 13, str. 119-145. Str. 119.

¹⁴ VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Str. 174.

¹⁵ Shromáždění AU upravuje zejména čl. 5 až 9 Zakládajícího aktu Africké Unie. Další informace na oficiálních stránkách Shromáždění: <http://www.au.int/en/organs/assembly>. Viz. také VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Str. 181-183 a 190-197.

¹⁶ Čl. 23 odst. 2 Zakládajícího aktu Africké Unie.

Dalšími orgány AU zřízenými Zakládajícím aktem Africké Unie jsou Rada, Panafrický parlament, Soudní dvůr, Komise, Výbor stálých zástupců, Hospodářská, sociální a kulturní rada, specializované technické výbory a finanční instituce.

Panafrický parlament (*Pan-African Parliament*)¹⁷ zatím není legislativním orgánem, jak by se mohlo podle názvu zdát, ale má pouze poradní funkci. Začal fungovat v roce 2004 se sídlem v Johannesburgu v Jihoafrické republice. V současnosti má 230 členů a slouží zejména jako platforma pro zapojení občanů členských států do vytváření politiky AU. Má mandát prosazovat a chránit demokracii, dobrou vládu a lidská práva a vydávat rezoluce o lidských právech¹⁸. Funguje prostřednictvím výborů, důležitou roli může v budoucnu hrát tzv. *Justice and Human Rights Committee*, který může dohlížet na ratifikaci lidskoprávních dokumentů, jejich implementaci a dodržování a předkládá Panafrickému parlamentu rezoluce na základě zpráv Africké Komise lidských práv a práv národů¹⁹. Funkci určité platformy pro zapojení sdružení občanů, nevládních a dalších organizací plní také Hospodářská, sociální a kulturní rada (*Economic, Social and Cultural Council*)²⁰, která je rovněž pouze poradním orgánem AU.

Výbor stálých zástupců (*Permanent Representatives Committee*)²¹ je tvořen stálými zástupci členských států, podílí se na přípravě lidskoprávních dokumentů, ale také připravuje podklady pro činnost Rady AU a představuje mezičlánek mezi jednotlivými členskými státy a AU.

Rada AU (*Executive Council*)²² je složena z ministrů zahraničních věcí členských států nebo jiných ministrů či osob, které pověří vláda, a schází se minimálně dvakrát ročně na pravidelných zasedáních. Jedná se vedle Shromáždění o výkonný orgán AU, který stejně jako Shromáždění může přijímat závazná rozhodnutí. Jemu jsou odpovědné jednotlivé specializované technické výbory (*Specialized Technical Committees*)²³, zaměřené na dílčí problematiku a tvořené příslušnými ministry či jinými

¹⁷ Čl. 5 a čl. 17 Zakládajícího aktu Africké Unie. OAU, *Protocol to the Treaty Establishing the African Economic Community Relating to the Pan-African Parliament*, 2. března 2001. Dále: <http://www.au.int/en/organs/pap>.

¹⁸ VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Str. 186.

¹⁹ Tamtéž. Str. 188.

²⁰ Čl. 5 a čl. 22 Zakládajícího aktu AU. Dále: <http://pages.au.int/ECOSOCC/about>.

²¹ Čl. 5 a čl. 21 Zakládajícího aktu AU. VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Str. 183-184 a 203.

²² Čl. 5 a čl. 10 až 13 Zakládajícího aktu Africké Unie.

²³ Ibid. Čl. 5 a čl. 14 až 16.

pověřenými osobami z členských států. Rada může přijímat rozhodnutí v oblastech, které spadají do její pravomoci, včetně lidských práv, předkládá Shromáždění AU rozhodnutí ke schválení a od roku 2003 patří mezi pravomoci Rady i zkoumání zpráv o činnosti Africké Komise lidských práv a práv národů a schvalování jejich publikace – tento proces občas brzdí publikování zpráv Africké Komise lidských práv a práv národů nebo vede k nepublikování těchto zpráv²⁴.

Komise AU (*Commission*)²⁵ je Sekretariátem Africké Unie. Komise je složena z předsedy, místopředsedy a 8 komisařů pro dílčí záležitosti. Členy, předsedu a místopředsedu Komise AU jmenuje Unijní shromáždění²⁶.

Roku 2001 byl vytvořen tzv. NEPAD (*New Partnership for Africa's Development*)²⁷, zaměřený na ekonomický rozvoj, odstranění chudoby a zajištění udržitelného rozvoje. NEPAD sice není oficiálním orgánem AU, ale stal se *de facto* její součástí. NEPAD již ve svém Akčním plánu zdůraznil, že podmínkou ekonomického rozvoje je mír, bezpečnost, demokracie a úcta k lidským právům. V rámci NEPAD funguje mechanismus pravidelných zpráv o politickém a ekonomickém řízení států, tzv. APRM (*African Peer Review Mechanism*), který dohlíží i na soulad politik členských států s výše uvedenými hodnotami.

V letech 2002 a 2003 byla dvěma protokoly zřízena Mírová a bezpečnostní rada (*Peace and Security Council*)²⁸. Jedná se o orgán AU rozhodující ve věci předcházení a řešení konfliktů, má mandát ve věci prosazování míru, bezpečnosti a stability v Africe, ale také řešení katastrof a humanitárních krizí, prevence a boje s terorismem či vytváření společné obranné politiky AU. Vysílá mírové a intervenční mise, k čemuž disponuje ozbrojenými jednotkami, které poskytují členské státy. Mezi cíli a principy je výslovně uvedeno i prosazování demokratických praktik, dobré vlády a vlády práva, stejně jako ochrana lidských práv a základních svobod, zejména respekt k lidskému životu a mezinárodnímu humanitárnímu právu²⁹. Chybí zde ovšem odkaz na Africkou

²⁴ VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Str. 198-200.

²⁵ Čl. 5 a čl. 20 Zakládajícího aktu AU. Dále viz. <http://www.au.int/en/commission>.

²⁶ Čl. 9 odst. 1 písm. i) Zakládajícího aktu AU.

²⁷ VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Str. 175-7. Dále: <http://www.nepad.org/>.

²⁸ AU, *Protocol Relating to the Establishment of the Peace and Security Council of the African Union*, Durban, 9. července 2002. AU, *Protocol on Amendments to the Constitutive Act of the African Union*, Maputo, 11. července 2003, čl. 5 a 9.

²⁹ Čl. 3 písm. f) a čl. 4 písm. c) *Protocol Relating to the Establishment of the Peace and Security Council of the African Union*.

chartu lidských práv a práv národů, odkazováno je pouze na Všeobecnou deklaraci lidských práv, která není závazná, a Chartu OSN a Zakládající akt Africké Unie, které ovšem neobsahují konkrétní lidská práva. Mírová a bezpečnostní rada je složena z 15 členů, které volí Shromáždění AU (10 členů je voleno na 2 roky, 5 členů na 3 roky). V minulosti vyslala například mírovou misi do Dárfúru (*African Mission in Sudan*, AMIS) nebo do Somálska (*African Union Mission in Somalia*, AMISOM)³⁰.

Ještě než přistoupím k bližšímu výkladu o lidskoprávních dokumentech přijatých OAJ a AU a o soudních a kvazi-soudních regionálních orgánech, vzhledem k dalšímu obsahu práce je nutno zmínit, že Africká Unie spolupracuje také se subregionálními organizacemi, označovanými souborně anglickou zkratkou RECs (*Regional Economic Communities*)³¹. Mezi cíle AU se objevila také koordinace a harmonizace politik současných a budoucích RECs k dosažení cílů AU³². RECs tedy plní funkci základních ekonomických jednotek v rámci AU³³. Tématu RECs se budu věnovat blíže v kapitole o subregionální ochraně lidských práv v Africe.

1.2 Africká charta lidských práv a práv národů

Jak již bylo uvedeno, Africká charta lidských práv a práv národů (*African Charter on Human and Peoples` Rights*, dále jen „Africká charta“) je zcela zásadním dokumentem pro ochranu lidských práv na africkém kontinentu. Byla přijata dne 27. června 1981 Shromážděním OAJ ve městě Banjul, proto se jí také říká Banjulská, a vstoupila v platnost dne 21. října 1986. Ratifikovaly ji všechny členské státy AU vyjma nejnovějšího – Jižního Súdánu³⁴. Text Africké charty se dělí na Preambuli a 3 části: I. Práva a povinnosti, II. pojednávající o Africké Komisi lidských práv a práv národů jako o kontrolním mechanismu Africké charty a III. Obecná ustanovení.

Právě část pojednávající o právech a povinnostech obsahuje zásadní rozdíly oproti obdobným regionálním lidskoprávním smlouvám, tedy evropské Úmluvě o

³⁰ Viz. <http://www.peaceau.org/en/>.

³¹ K terminologii více FAIX, Martin. Vývoj a dôsledky proliferácie kontrolných mechanizmov v oblasti ľudských práv na africkom kontinente. In: ŠTURMA, Pavel a kolektiv autorů. *Mezinárodní ochrana lidských práv: regionální a tematická diferenciace*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Str. 30-39. Str. 31.

³² Čl. 3 písm. l) Zakládajícího aktu AU.

³³ MURUNGI, Lucyline Nkatha, GALLINETTI, Jacqui. The Role of Sub-Regional Courts in the African Human Rights System. Opt. cit. Str. 120.

³⁴ Viz. <http://www.achpr.org/instruments/achpr/ratification/>. Neratifikovalo ji také Maroko, které není členem AU.

ochraně lidských práv a základních svobod a Americké úmluvě o lidských právech. Objevují se zde vedle sebe jak práva tzv. první generace, tedy občanská a politická, tak druhé generace - práva hospodářská, sociální a kulturní -, a tyto jsou navíc doplněny o unikátní koncept tzv. „práv národů“ (*peoples` rights*), která jsou považována za práva třetí generace³⁵.

Výčet jednotlivých subjektivních práv obsahuje klasická občanská a politická práva jako: zákaz diskriminace³⁶, rovnost před zákonem³⁷, právo na život a osobní integritu³⁸, právo na zachování důstojnosti a zákaz všech forem vykořisťování a ponižování (zejména zákaz otroctví, mučení a jiného nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu)³⁹, právo na svobodu a bezpečnost⁴⁰, právo na spravedlivý proces⁴¹, svoboda svědomí a náboženského vyznání⁴², právo na informace a svoboda projevu⁴³, svoboda sdružování⁴⁴ a shromažďování⁴⁵, svoboda pohybu a pobytu⁴⁶, právo podílet se na vládě své země a právo na přístup k veřejným službám⁴⁷, právo vlastnit majetek⁴⁸ a ochrana rodiny, rovná práva mužů a žen a ochrana dětí⁴⁹. Navíc je zde zmíněna speciální ochrana starých a postižených osob⁵⁰. Africká charta oproti evropské a americké úpravě nezaručuje právo na soukromý a rodinný život.

Výčet je doplněn o hospodářská, sociální a kulturní práva objevující se již v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Jmenovitě jde o svobodu zaměstnání⁵¹, právo na práci, na spravedlivé a uspokojivé pracovní

³⁵ VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Str. 237.

³⁶ Čl. 2 Africké charty.

³⁷ Ibid. Čl. 3.

³⁸ Ibid. Čl. 4.

³⁹ Ibid. Čl. 5.

⁴⁰ Ibid. Čl. 6.

⁴¹ Ibid. Čl. 7.

⁴² Ibid. Čl. 8.

⁴³ Ibid. Čl. 9.

⁴⁴ Ibid. Čl. 10.

⁴⁵ Ibid. Čl. 11.

⁴⁶ Ibid. Čl. 12.

⁴⁷ Ibid. Čl. 13.

⁴⁸ Ibid. Čl. 14. Na rozdíl od americké úpravy zde není povinnost zaplatit náhradu při zásahu do majetkových práv.

⁴⁹ Ibid. Čl. 18.

⁵⁰ Ibid. Čl. 18 odst. 4.

⁵¹ Ibid. Čl. 8.

podmínky a na spravedlivou mzdu⁵², právo na nejvyšší dosažitelnou úroveň fyzického a duševního zdraví⁵³, právo na vzdělání a právo účastnit se kulturního života⁵⁴.

Africká charta zavádí termín „práva národů“, aniž by přesně definovala, co se tímto termínem rozumí. Praxe ukázala, že výklad slova *people* není jednotný a odvíjí se od konkrétního práva, které bylo v daném případě Africkou Komisí pro lidská práva a práva národů posuzováno⁵⁵. Mezi práva národů v Africké chartě náleží právo na rovnost⁵⁶, na existenci a sebeurčení⁵⁷, a dále je zde uvedeno právo národů na svobodné užívání svého bohatství a přírodních zdrojů⁵⁸, právo na ekonomický, sociální a kulturní rozvoj⁵⁹, právo na národní a mezinárodní mír a bezpečnost (s důrazem na princip solidarity a přátelských vztahů mezi státy)⁶⁰ a právo na uspokojivé životní prostředí⁶¹.

Zajímavé je, že Africká charta nečiní již mezi právy první, druhé a třetí generace rozdíl. V textu Africké charty jsou uvedeny pod jednotným názvem „lidská práva a práva národů“ a z Preambule dále vyplývá, že autoři považovali hospodářská, sociální a kulturní práva a jejich zajištění za základ pro uplatňování práv občanských a politických⁶². Přitom je všem právům přikládána stejná váha. Zatímco práva druhé a třetí generace bývají v mezinárodním kontextu považována za obtížně vynutitelná, Africká Komise lidských práv a práv národů uvedla již v případě *Ogoniland*⁶³, že všechna práva zakotvená v Africké chartě považuje za stejně vynutitelná.

Případ *Ogoniland* je významný i tím, že zde Africká Komise lidských práv a práv národů vyslovila názor, že výčet práv zaručených Africkou chartou není úplný, neboť z práv výslovně v Africké chartě zmíněných vyplývají práva další – zmiňuje

⁵² Ibid. Čl. 15.

⁵³ Ibid. Čl. 16.

⁵⁴ Ibid. Čl. 17.

⁵⁵ OUGUERGOUZ, Fatsah. *The African Charter of Human and People's Rights: A Comprehensive Agenda for Human Dignity And Sustainable Democracy In Africa*. Haag: Martinus Nijhoff Publishers, 2003. Str. 211. KUFUOR, Kofi Oteng. *The African human rights system: origin and evolution*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010. Str. 75-77.

⁵⁶ Čl. 19 Africké charty.

⁵⁷ Ibid. Čl. 20.

⁵⁸ Ibid. Čl. 21.

⁵⁹ Ibid. Čl. 22.

⁶⁰ Ibid. Čl. 23.

⁶¹ Ibid. Čl. 24.

⁶² Ibid. Preambule věta sedmá.

⁶³ Social and Economic Rights Action Centre and Center for Economic and Social Rights v. Nigeria, Communication 155/96, AHRLR 60 (ACHPR 2001) (*Ogoniland case*). Odst. 68. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/sessions/30th/comunications/155.96/achpr30_155_96_eng.pdf (navštíveno 23. 10. 2013).

zejména právo na přiměřené bydlení a právo na stravu⁶⁴. Koncept práv implicitně vyplývajících z Africké charty se odrazil i v podávání pravidelných zpráv Africké Komisi lidských práv a práv národů. Pravidla pro podávání zpráv⁶⁵ již obsahují kromě výše zmíněných práv i právo na sociální zabezpečení a právo na vodu a hygienu.

Další zvláštností Africké charty je její důraz na povinnosti jednotlivce ve vztahu k jeho právům. Ačkoliv se tento koncept objevil již v Americké úmluvě o lidských právech⁶⁶, teprve Africká charta ho rozvedla do podrobností. Každý jednotlivec má povinnosti ke své rodině, společnosti, státu a mezinárodnímu společenství⁶⁷, přičemž *„práva a svobody každého jednotlivce mají být vykonávány s ohledem na práva druhých, na kolektivní bezpečnost, morálku a obecný zájem“*⁶⁸. Výslovně je zmíněna povinnost respektovat ostatní jednotlivce bez diskriminace⁶⁹, povinnost zachovat harmonický rozvoj rodiny, její soudržnost a respekt, respektovat své rodiče a starat se o ně, potřebují-li to⁷⁰, povinnost dát své fyzické a intelektuální schopnosti do služeb národnímu společenství⁷¹, neohrožovat bezpečnost státu původu nebo státu, kde pobývá⁷², povinnost zachovat a posilovat sociální a národní solidaritu⁷³, národní nezávislost a územní celistvost a přispívat k jejich obraně⁷⁴, povinnost pracovat a platit daně pro dobro společnosti⁷⁵, povinnost zachovat a posilovat africké kulturní hodnoty⁷⁶ a přispívat k prosazování a dosažení africké jednoty⁷⁷.

Tato koncepce povinností vychází z ideologického základu, který je odlišný od evropského pojetí lidských práv. Mutua uvádí, že zatímco evropské pojetí se vyvíjelo na základě liberálních myšlenek a je založeno na individualismu, tedy lidská práva chápe jako práva jednotlivce vůči státu, který je povinen je zaručit, africké pojetí vychází z myšlenky kolektivismu, tedy že jednotlivec je součástí určité komunity, společenství,

⁶⁴ Ibid. Odst. 59-66.

⁶⁵ Africká Komise lidských práv a práv národů, *State Party Reporting Guidelines for Economic, Social and Cultural Rights in the African Charter on Human and Peoples' Rights (Tunis Reporting Guidelines)*, Tunis, 24. října 2011.

⁶⁶ Čl. 32 Americké úmluvy o lidských právech.

⁶⁷ Čl. 27 odst. 1 Africké charty.

⁶⁸ Ibid. čl. 27 odst. 2.

⁶⁹ Ibid. čl. 28.

⁷⁰ Ibid. čl. 29 odst. 1.

⁷¹ Ibid. čl. 29 odst. 2.

⁷² Ibid. čl. 29 odst. 3.

⁷³ Ibid. čl. 29 odst. 4.

⁷⁴ Ibid. čl. 29 odst. 5.

⁷⁵ Ibid. čl. 29 odst. 6.

⁷⁶ Ibid. čl. 29 odst. 7.

⁷⁷ Ibid. čl. 29 odst. 8.

a vedle práv má také povinnosti vůči tomuto společenství, kterými je vázán⁷⁸. Svá individuální práva tak může plně realizovat pouze v rámci tohoto společenství, ze kterého ho nelze vyčlenit⁷⁹. Jak poznamenává Okere, „*koncepte jednotlivce, který je naprosto svobodný ve smyslu nezodpovědnosti a opozice vůči společnosti, neodpovídá africké filozofii*“⁸⁰. Mutua hovoří o snaze postkoloniálních afrických států sjednotit své různorodé obyvatelstvo a vytvořit tak novou národní identitu, a to skrze prekoloniální hodnoty, jakými je sounáležitost s komunitou, posilovaná respektem, solidaritou a povinnostmi a odpovědností k této komunitě⁸¹. Stanovení povinností v Africké chartě má tedy posílit vazby jednotlivce ke společenství, ve kterém žije, respektive ke státu, jehož je občanem. Mutua upozorňuje i na to, že toto pojetí je v afrických podmínkách nezbytné, neboť kvůli palčivé ekonomické situaci stát mnohdy není schopen zajistit určité služby, jako například péči o staré osoby a osoby v nouzi, a tato povinnost tedy připadá na jednotlivce – členy rodiny⁸². Nabízí se ovšem otázka, zda povinnosti formulované v Africké chartě neposlouží jako záminka autoritativním vládám k omezování lidských práv, které Africká charta zaručuje.

Právě z důvodu obav z dalšího omezování lidských práv byla tvůrci Africké charty vypuštěna ustanovení o derogaci práv – práva zaručená Africkou chartou tak nelze derogovat za žádných okolností⁸³. Jedná se o zajímavou novinku, která vytváří z těchto práv regionální *jus cogens*, což se ovšem dostává do rozporu se závazky plynoucí pro signatářské státy z jiných mezinárodních lidskoprávních smluv, které derogaci umožňují⁸⁴.

⁷⁸ MUTUA, Makau Wa. The Banjul Charter and the African Cultural Fingerprint: An Evaluation of the Language of Duties. *Virginia Journal of International Law*. 1995, vol. 35, str. 339-380. Str. 341-344.

⁷⁹ OKERE, B. Obinna. The Protection of Human Rights in Africa and the African Charter on Human and Peoples' Rights: A Comparative Analysis with the European and American Systems. Opt. cit. Str. 145.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ MUTUA, Makau Wa. The Banjul Charter and the African Cultural Fingerprint: An Evaluation of the Language of Duties. Opt. cit. Str. 359-380.

⁸² Ibid. Str. 369-370.

⁸³ Derogace není možná ani za občanské války, jak uvedla Africká Komise lidských práv a práv národů v případě *Commission Nationale des Droits l'Homme et des Libertés v. Chad*, Communication no. 74/92 (ACHPR 1995), odst. 21.

⁸⁴ VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Str. 251-253.

1.3 Další lidskoprávní dokumenty přijaté na regionální úrovni

K úplnější představě o normách upravujících lidskoprávní problematiku na území Afriky je třeba alespoň stručně zmínit další významné mezinárodní úmluvy přijaté Organizací africké jednoty či nástupnickou Africkou Unií.

V první řadě se jedná o Africkou chartu o právech a blahu dítěte (*African Charter on the Rights and Welfare of the Child*), přijatou dne 1. 7. 1990, která vstoupila v platnost dne 29. 12. 1999. Jako kontrolní mechanismus k ní vznikl Africký expertní výbor pro práva a blaho dítěte (*African Committee of Experts on the Rights and Welfare of the Child*)⁸⁵, skládající se z 11 členů, kteří se schází minimálně jednou ročně. Tento výbor interpretuje ustanovení Africké charty o právech a blahu dítěte, každé 3 roky přijímá pravidelné zprávy od států, které ji ratifikovaly, a dále přijímá podněty od jednotlivců, skupin či nevládních organizací a provádí šetření ohledně dodržování ustanovení Africké charty o právech a blahu dítěte. Každé dva roky pak podává zprávu o své činnosti Shromáždění AU, které rozhoduje o jejím zveřejnění.

Speciální úpravy se dočkala ženská práva, roku 2003 vznikl Protokol k Africké chartě o právech žen v Africe (*Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa*), jenž vstoupil v platnost o dva roky později. Africkým specifíkem je i dokument upravující práva mladých lidí (dle definice mezi 15 a 35 lety⁸⁶) - *African Youth Charter*, přijatá dne 2. 7. 2006 (v platnosti od 8. 8. 2009).

V oblasti uprchlictví vznikla na africké půdě ještě před Africkou chartou Úmluva OAJ upravující zvláštní stránky uprchlických problémů v Africe (*OAU Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa*, přijata 10. 9. 1969, vstup v platnost 20. 1. 1974). Tato úmluva umožňuje řešit i situace hromadného uprchlictví, tak časté v Africe⁸⁷. Velmi blízká je této problematice problematika vnitřně přesídlených osob, označovaných anglickou zkratkou IDPs (*internally displaced persons*), tedy osob, kteří jsou podobně jako uprchlíci nuceni opustit svoje domovy,

⁸⁵ Čl. 32 až 46 Africké charty o právech a blahu dítěte.

⁸⁶ Preambule *African Youth Charter*.

⁸⁷ ŠTURMA, Pavel. Současná mezinárodněprávní ochrana uprchlíků. In: ŠTURMA, Pavel, HONUSKOVÁ, Věra, eds. a kol. *Teorie a praxe azylu a uprchlictví*. 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013, str. 25-46. Str. 43-44.

ovšem nepřekročí hranice svého domovského státu⁸⁸. Nejvíce IDPs se nachází právě v Africe, což bylo důvodem, proč byla roku 2009 přijata v Kampale Úmluva o ochraně a pomoci vnitřně přesídleným osobám v Africe (*African Union Convention for the Protection and Assistance of Internally Displaced Persons in Africa*), která vstoupila v platnost 6. 12. 2012. Jedná se o první mezinárodní dokument *hard law* v oblasti ochrany IDPs⁸⁹.

Lidskoprávní aspekty obsahují i další regionální úmluvy. Lze zmínit například *Cultural Charter for Africa* (přijata 5. 7. 1976, vstup v platnost 19. 9. 1990), která byla dne 24. 1. 2006 nahrazena *Charter for African Cultural Renaissance*, dále *Convention for the Elimination of Mercenarism in Africa* (3. 7. 1977, vstup v platnost 22. 4. 1985), *African Charter on Democracy, Elections and Governance* (30. 1. 2007, vstup v platnost 15. 2. 2012) a *African Union Convention on Preventing and Combating Corruption* (1. 7. 2003, vstup v platnost 5. 8. 2006).

1.4 Africká Komise lidských práv a práv národů

Africká Komise lidských práv a práv národů (*African Commission on Human and Peoples` Rights*, dále jen „Africká Komise“) vznikla na základě Africké charty jako její kontrolní mechanismus⁹⁰. Inspirací byly obdobné komise na evropské a americké půdě, zejména tehdejší úprava fungování Evropské Komise pro lidská práva. Svou činnost zahájila 2. listopadu 1987 v Addis Abebě. Kromě Africké charty upravuje její fungování zejména Jednací řád⁹¹, který byl novelizován v roce 2010 ve snaze odstranit některé její dřívější neduhy.

Skládá se z jedenácti komisařů volených Shromážděním AU z řad odborníků na lidská práva (nemusí se jednat o osoby s právnickým vzděláním), jež navrhují signatářské státy Africké charty, a to na dobu šesti let (znovuzvolení je možné)⁹². Nelze si nepovšimnout, že ze současných 11 komisařů tvoří většinu (7) ženy, ačkoliv

⁸⁸ BÍLKOVÁ, Veronika. Vnitřně přesídlené osoby (IDPs). In: ŠTURMA, Pavel, HONUSKOVÁ, Věra, eds. a kol. *Teorie a praxe azylu a uprchlictví*. 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013, str. 130-143. Str. 130.

⁸⁹ Ibid. Str. 140.

⁹⁰ Část II čl. 30-63 Africké charty.

⁹¹ Africká Komise lidských práv a práv národů, *Rules of Procedure of the African Commission on Human and Peoples` Rights*, Banjul, květen 2010 (účinnost 18. 8. 2010).

⁹² Čl. 31, 33 a 36 Africké charty.

v minulosti dominovali Africké Komisi muži⁹³. Komisaři si volí ze svých řad na dobu dvou let předsedu a místopředsedu Africké Komise, kteří řídí činnost Africké Komise a při rozhodování mají v situacích, kdy dojde k rovnosti hlasů, rozhodující hlas⁹⁴.

Komisaři mají vykonávat své funkce nestranně a nezávisle. Africká charta však nestanovuje žádná pravidla ohledně neslučitelnosti funkce komisaře, důsledkem čehož se stala v minulosti komisaři i řada bývalých velvyslanců, nejvyšších státních zástupců a soudců; díky jejich napojení na státní aparát tak vyvstaly pochybnosti o jejich nezávislosti a nestrannosti⁹⁵. Dle Jednacího řádu z roku 2010⁹⁶ je již funkce komisaře neslučitelná s jakoukoli činností, která by mohla narušovat její nezávislost a nestrannost, zejména s politickými funkcemi, jaké vykonávají zejména členové vlády, ministři, vedoucí úředníci na ministerstvech a velvyslanci.

Kromě komisařů disponuje Africká Komise Sekretariátem, který sídlí ve městě Banjul v Gambii, a může vytvářet tzv. speciální mechanismy k prosazování lidských práv a práv národů, kterými jsou zvláštní zpravodajové (*special rapporteurs*), výbory (*committees*) a pracovní skupiny (*working groups*)⁹⁷.

Úkolem Africké Komise je zejména prosazovat a zajišťovat ochranu lidských práv a práv národů zaručených Africkou chartou, interpretovat její ustanovení, a může plnit i další úkoly, které jsou jí svěřeny Shromážděním AU⁹⁸. Tradičně se její mandát dělí na ochranný (*protective mandate*) a prosazující (*promotional mandate*).

V rámci svého ochranného mandátu Africká Komise zejména přijímá stížnosti (*communications*)⁹⁹ od států o porušování lidských práv jinými členskými státy¹⁰⁰. Primárně má urovnávat takové spory diplomatickou cestou, a pokud se to nezdaří, vydá

⁹³ Seznam komisařů se nachází na: <http://www.achpr.org/about/>.

⁹⁴ Čl. 42 Africké charty. K funkcím blíže Kapitola III *Rules of Procedure of the African Commission on Human and Peoples` Rights*.

⁹⁵ UMOZURIKE, U. Oji. The African charter on Human and Peoples` Rights: Suggestions for More Effectiveness. *Annual Survey of International & Comparative Law*. 2007, vol. 13, Iss. 1, Article 8, str. 179-190. Str. 188-189.

⁹⁶ Pravidlo 7 *Rules of Procedure of the African Commission on Human and Peoples` Rights*.

⁹⁷ Kapitola V *Rules of Procedure of the African Commission on Human and Peoples` Rights*. Seznam na: <http://www.achpr.org/mechanisms/>.

⁹⁸ Čl. 45 Africké charty.

⁹⁹ Užívám pojem stížnost, který je běžný v evropském a americkém kontextu (v anglické podobě *petition* nebo *complaint*), ačkoli v Africké chartě je použit neutrálnější termín *communication*. V české literatuře je překládán různě, např. jako zpráva, aby však nedošlo k záměně se zprávami států či Africké Komise označovanými jako *reports*, zvolila jsem termín stížnost.

¹⁰⁰ Čl. 47-54 a čl. 57-59 Africké charty.

o stížnosti rozhodnutí (*decision*)¹⁰¹ a zpracuje o svých zjištěních zprávu, kterou zašle dotčeným státům a Shromáždění AU.

Menší pozornost je věnována stížnostem individuálním, v Africké chartě označeným pouze jako „*other communications*“, stížnosti pocházející od jiných subjektů než států¹⁰². Takovými subjekty jsou jednotlivci, skupiny jednotlivců a nevládní organizace, díky vágní formulaci je pak možná i *actio popularis*¹⁰³. Právě přijímání individuálních stížností tvoří základní podmínku pro efektivní ochranu lidských práv na daném území, neboť státy podávají stížnosti o porušování lidských práv na území jiných států pouze zřídka s ohledem na vzájemné vztahy. O individuálních stížnostech nejprve členové Africké Komise rozhodnou, zda se jimi vůbec budou zabývat, o čemž rozhodují prostou většinou. Zpočátku proběhly na půdě Africké Komise debaty o tom, zda vůbec stížnosti nestátních subjektů přijímat, naštěstí s kladným výsledkem, což se odrazilo i v přepracovaném Jednacím řádu z roku 1995¹⁰⁴. Individuální stížnosti tvořily a tvoří naprostou většinu stížností přijatých Africkou Komisí¹⁰⁵.

Podmínkou přípustnosti všech stížností je vyčerpání všech vnitrostátních prostředků, pokud existují, za podmínky, že takové prostředky nejsou nepřiměřeně prodlužovány¹⁰⁶. U individuálních stížností stanovuje další podmínky přípustnosti čl. 56 Africké charty: stížnost nesmí být anonymní, musí být v souladu s Chartou OAJ a Africkou chartou, nesmí být napsána urážlivě vůči státu nebo AU, nesmí být založena výlučně na zprávách v médiích, musí být podána v přiměřené lhůtě od vyčerpání posledního vnitrostátního prostředku a o téže věci ještě nesměly rozhodnout dotčené státy v souladu s principy Charty OSN, Charty OAJ či Africké charty. Je zjevné, že tyto podmínky by při formalistickém výkladu tvořily významnou překážku přípustnosti stížností, které by tak bylo možno zamítnout bez posuzování merita věci, což byl jistě i záměr tvůrců Africké charty. Africká Komise se ve své praxi naštěstí přiklonila k velmi benevolentní a progresivní interpretaci těchto podmínek, zejména podmínky

¹⁰¹ Pravidlo 92 odst. 1 *Rules of Procedure of the African Commission on Human and Peoples` Rights*.

¹⁰² Čl. 55-59 Africké charty.

¹⁰³ Africká Komise lidských práv a práv národů, *Guidelines for the submission of communications*. Str. 5.

¹⁰⁴ KUFUOR, Kofi Oteng. *The African human rights system: origin and evolution*. Opt. cit. Str. 85. UMOZURIKE, U. Oji. *The African charter on Human and Peoples` Rights: Suggestions for More Effectiveness*. Opt. cit. Str. 183.

¹⁰⁵ Viz. <http://www.achpr.org/communications/>.

¹⁰⁶ Čl. 50 a čl. 56 odst. 5 Africké charty.

neurážlivého znění stížností a nepřipustnosti stížností založených na informacích z médií (v některých případech se při své činnosti Africká Komise opírala výlučně o zprávy z médií)¹⁰⁷. I podmínka vyčerpání vnitrostátních prostředků byla vykládána tak, jak to odpovídá standartům uznávaným v mezinárodním právu, tedy byly řešeny i situace, na které Africká charta nepamatovala, tedy že vnitrostátní prostředky neexistují vůbec nebo jsou nedostatečné¹⁰⁸.

Po tom, co Africká Komise rozhodne o přípustnosti, může přistoupit k jednání o meritů věci, jehož pravidla stanovuje blíže Jednací řád, a může se uchýlit i k použití předběžných opatření (*provisional measures*)¹⁰⁹. Aplikovatelné právo se řídí čl. 60 a 61 Africké charty – jedná se o normy z oblasti mezinárodního práva lidských práv s důrazem na dokumenty přijaté v rámci OSN a v rámci afrického kontinentu, podpůrně lze využít jiné mezinárodní úmluvy a obyčeje, principy uznávané členskými státy, precedenty, doktrínu či africké zvyklosti, které jsou v souladu s mezinárodními lidskoprávními normami. Výsledkem je rozhodnutí, o jehož právní závaznosti panují určité nejasnosti. Vzhledem k tomu, že Africká Komise je kvazisoudní orgán, mají její rozhodnutí spíše povahu doporučení. Tato „doporučení“ ovšem potvrzuje Shromáždění AU nebo Rada AU a následně by tedy takto přijatá rozhodnutí měla být pro členské státy závazná¹¹⁰. Jednací řád obsahuje i možnost přezkumu rozhodnutí - z iniciativy Africké Komise či na žádost¹¹¹. Na dodržování rozhodnutí pak dohlíží jak samotná Africká Komise, tak v případě nutnosti i Výbor stálých zástupců a Rada AU¹¹².

V případě, že ze stížností vyplývá, že v některém členském státě AU dochází k masivnímu porušování práv zaručených Africkou chartou, upozorní na to Africká Komise Shromáždění AU, které jí může pověřit provedením šetření a vyhotovením zprávy o svých zjištěních a doporučeních¹¹³. O situaci také informuje Mírovou a bezpečnostní radu, Radu a Komisi AU¹¹⁴. Africká charta však neumožňuje žádné rychlé a efektivní řešení takových situací.

¹⁰⁷ Viz. UMOZURIKE, U. Oji. *The African charter on Human and Peoples` Rights: Suggestions for More Effectiveness*. Opt. cit. Str. 186.

¹⁰⁸ KUFUOR, Kofi Oteng. *The African human rights system: origin and evolution*. Opt. cit. Str. 94.

¹⁰⁹ Pravidlo 98 *Rules of Procedure of the African Commission on Human and Peoples` Rights*.

¹¹⁰ VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Str. 358.

¹¹¹ Pravidlo 111 *Rules of Procedure of the African Commission on Human and Peoples` Rights*.

¹¹² Ibid. Pravidlo 112.

¹¹³ Čl. 58 Africké charty.

¹¹⁴ Pravidlo 80 odst. 1 *Rules of Procedure of the African Commission on Human and Peoples` Rights*.

V rámci prosazování lidských práv a práv národů Africká Komise rovněž každé dva roky přijímá zprávy států o implementaci ustanovení Africké charty (*state reports*)¹¹⁵, které vyhodnocuje ve formě tzv. *concluding observations*¹¹⁶. Zároveň shromažďuje informace o stavu lidských práv v Africe, pořádá semináře a konference, činí doporučení vládám signatářských států, vydává rezoluce a spolupracuje s ostatními mezinárodními a africkými institucemi, které se zabývají lidskými právy¹¹⁷. Spolupracuje také s rozsáhlou sítí nevládních organizací působících v afrických státech, z nichž mnohé mají status pozorovatelů, a které hrají významnou roli při monitorování dodržování lidských práv a práv národů, podávání zpráv o stavu těchto práv ve státech své působnosti, při podávání individuálních stížností, ale také se účastní zasedání Africké Komise a podílí se na zveřejňování a dohledu nad dodržováním rozhodnutí Africké Komise¹¹⁸.

Africká Komise může také vysílat mise do afrických států za účelem zjištění stavu lidských práv (*protective missions, fact-finding missions*), ať už na základě stížností či z vlastní iniciativy, nebo za účelem prosazování lidských práv (*promotional missions*)¹¹⁹. Každoročně také Africká Komise zpracovává zprávu o své činnosti (*activity report*), kterou předkládá Shromáždění AU¹²⁰.

Velkým nedostatkem Africké charty týkajícím se Africké Komise je utajenost její činnosti. Dle čl. 59 Africké charty jsou všechny kroky, které Africká Komise činí dle ustanovení Africké charty, tajné až do chvíle, kdy o jejich zveřejnění rozhodne Shromáždění AU, respektive Rada AU. Rozsah utajení není z Africké charty jasně patrný a původně se vztahoval na veškerou činnost Africké Komise¹²¹. Později byl zúžen a dá se říci, že se vztahuje již pouze na působení Africké Komise v rámci jejího ochranného mandátu, tedy ve věcech zjištění o stížnostech a přeneseně i na zprávy o její činnosti¹²². Takové ustanovení však velmi podryvá důvěru v činnost Africké Komise v očích veřejnosti, které se může jevit nečinná, a také efektivní prosazování lidských

¹¹⁵ Čl. 62 Africké charty.

¹¹⁶ Pravidlo 77 *Rules of Procedure of the African Commission on Human and Peoples` Rights*.

¹¹⁷ Čl. 45 odst. 1 Africké charty. Více o rezolucích na <http://www.achpr.org/resolutions/>.

¹¹⁸ Viz. <http://www.achpr.org/network/>. V současnosti spolupracuje Africká Komise s 455 neziskovými organizacemi africkými i mezinárodními.

¹¹⁹ Čl. 46 Africké charty. Pravidlo 60 *Rules of Procedure of the African Commission on Human and Peoples` Rights*. Zprávy z misí na: http://www.achpr.org/search/?t=834&p=2&sort=_date.

¹²⁰ Čl. 54 Africké charty.

¹²¹ Dle jednacního řádu z roku 1988, viz. KUFUOR, Kofi Oteng. *The African human rights system: origin and evolution*. Opt. cit. Str. 89-96.

¹²² VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Str. 199-201.

práv. Mnohokrát došlo k případům, kdy zprávy Africké Komise o jednotlivých případech porušování lidských práv zveřejněny nebyly¹²³.

Efektivitu činnosti Africké Komise dále podryvá i způsob jejího financování a nedostatek personálu. Komisaři pracují na částečný úvazek a scházejí se na pravidelných zasedáních, které se konají dvakrát ročně v rozsahu 10 až 15 dnů¹²⁴. Je zde i možnost mimořádných zasedání, které se v období mezi lety 1987 až 2007 konaly pouze třikrát, ovšem od roku 2008 se konají každoročně v průměru dvakrát¹²⁵. Veškerý personál a služby k plnění funkcí Africké Komise zajišťuje Africká Unie, která zároveň financuje činnost Africké Komise¹²⁶. I když je tedy Africká Komise nezávislým orgánem, fakticky funguje jako instituce AU. Nedostatek financí je obecně problémem, s kterým se potýká celý kontinent, a tento problém má své důsledky i pro africké nadnárodní instituce. Africká Komise trpěla již od počátku nedostatkem financí a nedostatečným personálním zázemím¹²⁷. Aby si zajistila efektivnější fungování, musela nalézt jiné zdroje příjmů vně AU, zejména z Evropy¹²⁸, což vyvolalo kritiku ohledně její nezávislosti¹²⁹. Ačkoli si v posledních letech nemůže Africká Komise na nedostatek financí stěžovat, personál postrádá neustále¹³⁰.

Jak vyplývá z výše uvedených skutečností, Africká Komise již od počátku nedisponovala silným mandátem ani dostatečnými financemi a zázemím k tomu, aby lidská práva ochraňovala a prosazovala skutečně efektivně. V počtu jedenácti komisařů a za podpory nepřilíš početného Sekretariátu nebyla v době určené k zasedání schopna docílit uspokojivých výsledků. S některými faktickými překážkami se jí podařilo v průběhu let více či méně se vypořádat, jiné však stále snižují efektivitu její činnosti. Rozbor činnosti, zpráv a rozhodnutí Africké Komise dalece přesahuje rozsah této práce

¹²³ UMOZURIKE, U. Oji. The African charter on Human and Peoples` Rights: Suggestions for More Effectiveness. Opt. cit. Str. 189.

¹²⁴ Aktuální informace na: <http://www.achpr.org/sessions/about/>.

¹²⁵ S výjimkou roku 2010. Informace o všech zasedáních na: <http://www.achpr.org/sessions/>.

¹²⁶ Čl. 41 Africké charty.

¹²⁷ VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Str. 315.

¹²⁸ Viz. UMOZURIKE, U. Oji. The African charter on Human and Peoples` Rights: Suggestions for More Effectiveness. Opt. cit. Str. 187.

¹²⁹ PETA, Basildon. Mugabe trashes new AU human rights resolution. *IOL News*, 8. ledna 2006 [online]. Dostupné na: <http://www.iol.co.za/news/africa/mugabe-trashes-new-au-human-rights-resolution-1.263161#.UlaGNxDGs8A> (navštíveno 10. 10. 2013).

¹³⁰ KILLANDER, Magnus a ABEBE, Adem K. Human rights developments in the African Union during 2010 and 2011. *African Human Rights Law Journal*, 2012, str. 199-222. Str. 201.

a není jejím předmětem. Autoři, kteří se tímto problémem zabývali¹³¹, se však shodují na tom, že ač svou činností Africká Komise přispěla k progresivnímu výkladu Africké charty¹³², se jí nepodařilo řešit stížnosti ani využít a reagovat na zprávy států úspěšně. Rozhodnutí o stížnostech byla často přijímána s velkým zpožděním, panují pochybnosti o jejich závaznosti a dlouho nebyla zajištěna kontrola nad jejich dodržováním, v případě *concluding observations* zase příliš často nedocházelo k jejich přijetí vůbec a Africká Komise nevyvodila žádné důsledky ani v případě, že státy zprávy o stavu lidských práv nepodaly¹³³. Velkým problémem je také nedostatek publicity dokumentů Africké Komise, který je důsledkem nejen liknavosti Shromáždění a Rady AU, které mnohdy zveřejnění zpráv či jiných závěrů Africké Komise zabránili, ale také neschopnosti samotné Africké Komise zveřejňovat tyto dokumenty na svých internetových stránkách.

1.5 Vytváření regionálního soudního orgánu s lidskoprávním mandátem

Organizace africké jednoty, kladoucí důraz na ochranu suverenity afrických států a zásadu smírného řešení sporů, žádnou soudní instituci nevytvořila. Ta se objevila až se založením Afrického hospodářského společenství, a i když tento Soudní dvůr Společenství nebyl nikdy vytvořen¹³⁴, myšlenka se odrazila v Zakládajícím aktu AU, který zmiňuje Soudní dvůr AU (*Court of Justice of the African Union*)¹³⁵ jako vrcholný soudní orgán Africké Unie. Protokol o Soudním dvoru AU (*Protocol of the Court of Justice of the African Union*) však nenabyl účinnosti dříve než roku 2009 a ani potom nedošlo k vytvoření Soudního dvora.

Mezitím se vzhledem k neefektivnímu fungování Africké Komise začal přehodnocovat i systém ochrany lidských práv v Africe a vynořily se návrhy na jeho

¹³¹ VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Zejména str. 414-417. KUFUOR, Kofi Oteng. *The African human rights system: origin and evolution*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010. Str. 37-98. VILJOEN, Frans. Admissibility under the African Charter. In: EVANS, Malcolm D., ed. a MURRAY, Rachel, ed. *The African Charter on Human and Peoples' Rights: the system in practice 1986-2006*. 2. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, str. 61-99.

¹³² Například již zmíněnou koncepcí práv implicitně vyplývajících z Africké charty, kterou deklarovala poprvé v případě *Ogoniland*, či svým výkladem podmínek přípustnosti individuálních stížností dle čl. 56 Africké charty.

¹³³ Jednací řád Africké Komise z roku 2010 již obsahuje v pravidle 76 postup v těchto případech.

¹³⁴ HAMUL'ÁK, Ondrej. Vytváření supranacionální justiční autority v Africe. *Jurisprudence*. Březen 2009, str. 3-11. Str. 6.

¹³⁵ Zmiňuje se o něm již čl. 5 odst. 1 písm. d) Zakládajícího aktu AU, ale byl založen teprve Protokolem o Soudním dvoru Africké Unie v roce 2003.

reformování po evropském a americkém vzoru. Tyto debaty vyvrcholily roku 1998, kdy došlo k přijetí Protokolu k Africké chartě lidských práv a práv národů o založení Afrického soudu pro lidská práva a práva národů (*Protocol to the African Charter on Human And Peoples' Rights on the Establishment of an African Court on Human and Peoples' Rights*, dále jen „Protokol o Africkém soudu“). Zmíněný Protokol nabyl účinnosti až 25. ledna 2004 a Africký soud pro lidská práva a práva národů (*African Court on Human and Peoples' Rights*, dále jen „Africký soud“) začal fungovat až v roce 2006. Jednací řád (*Rules of Procedure*) byl přijat až v roce 2008 a novelizován po jednání s Africkou Komisí v roce 2010¹³⁶.

Africký soud sliboval nápravu některých vad, jimž čelila Africká Komise. Protokol o Africkém soudu k dnešnímu dni ratifikovalo 26 států AU a dalších 25 států ho již podepsalo¹³⁷. Skládá se z 11 soudců volených Shromážděním AU na období šesti let, kteří jsou státními občany členských států AU, a musí se jednat o právníky se zkušenostmi v oblasti lidských práv¹³⁸. Jejich nestrannost a nezávislost je posílena ustanoveními o neslučitelnosti funkcí a vyloučení soudců z projednávání věcí, kde je stranou sporu stát jejich příslušnosti nebo je jinak ohrožena jejich nezávislost¹³⁹. Výhodou je také fakt, že Prezident Afrického soudu sídlí v sídle soudu v Arushe a svou funkci vykonává na rozdíl od ostatních soudců na plný úvazek¹⁴⁰. Africký soud zasedá jednou ročně na 15 dnů, ale může konat i mimořádná zasedání¹⁴¹.

Africký soud byl již vytvořen jako orgán AU, která ho rovněž financuje (získává také prostředky vně AU), disponuje však od počátku většími prostředky než Africká Komise¹⁴². Takové rozložení finančních dotací však neodpovídá rozsahu kompetencí obou orgánů, Africký soud totiž pouze doplňuje Africkou Komisi v její ochranné funkci a nepodílí se na aktivitách v rámci prosazování lidských práv¹⁴³.

Jurisdikci soudu vymezuje velmi široce čl. 3 Protokolu o Africkém soudu – vztahuje se na všechny spory týkající se výkladu a aplikace Africké charty, Protokolu o

¹³⁶ Africký soud pro lidská práva a práva národů, *Rules of Procedure*, Arusha, 2. června 2010.

¹³⁷ Viz. <http://www.african-court.org/en/images/documents/Court/Court%20Establishment/Members.pdf>. Nepodepsali ho pouze Cape Verde a Eritrea.

¹³⁸ Čl. 11 odst. 1 Protokolu o Africkém soudu.

¹³⁹ Ibid. Čl. 17, 18 a 22. Pravidla 5-8 *Rules of Procedure*.

¹⁴⁰ Čl. 21 odst. 2 Protokolu o Africkém soudu.

¹⁴¹ Pravidla 14 a 15 *Rules of Procedure*.

¹⁴² VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Str. 474. KILLANDER, Magnus a ABEBE, Adem K. Human rights developments in the African Union during 2010 and 2011. Opt. cit. Str. 214.

¹⁴³ KILLANDER, tamtéž. Čl. 2 Protokolu o Africkém soudu.

Africkém soudu a „dalších relevantních lidskoprávních předpisů ratifikovaných dotčenými státy“ (*other relevant human rights instrument ratified by the States concerned*). Tato definice zahrnuje zejména čistě lidskoprávní úmluvy přijaté v rámci AU (Africkou chartu o právech a blahu dítěte, Protokol k Africké chartě o právech žen v Africe, *African Youth Charter*, Úmluvu OAJ upravující zvláštní stránky uprchlických problémů v Africe a Úmluvu o ochraně a pomoci vnitřně přesídleným osobám v Africe), ale patří sem i úmluvy OSN o lidských právech ratifikované členskými státy AU¹⁴⁴. Ačkoli takto široká jurisdikce umožňuje ochranu širšího spektra lidských práv než jen těch, které upravuje Africká charta, vyvstává zde problém konkurující si jurisdikce s kontrolními orgány některých zmíněných dokumentů, jak na úrovni regionální tak univerzální. Může pak docházet k tzv. *forum shopping*, tedy k tomu, že si stěžovatel bude volit pro sebe nejpříznivější orgán ochrany lidských práv, a tím také k odlišné interpretaci ustanovení jednotlivých dokumentů.

V případě Afrického soudu je však problém *forum shopping* zčásti vyřešen (alespoň prozatím) omezeným přístupem k tomuto soudu. Čl. 5 Protokolu o Africkém soudu stanoví, že případy soudu předkládá: a) Africká Komise, b) stát, který podal stížnost k Africké Komisi (u státních stížností) c) stát, proti kterému byla u Africké Komise podána stížnost, d) stát, jehož občan je obětí porušení lidských práv nebo e) africké mezivládní organizace. Případy a) až c) vyžadují, aby případ nejprve řešila Africká Komise, jejíž jurisdikce se však vztahuje jen na ustanovení Africké charty. Omezen je i přímý přístup jednotlivců k soudu, jehož podmínkou je výslovné prohlášení státu, že jednotlivci a neziskové organizace se statutem pozorovatelů při Africké Komisi smí předkládat případy přímo Africkému soudu¹⁴⁵. Takové prohlášení učinilo k březnu 2013 pouze 7 států¹⁴⁶.

Co se týče přípustnosti případů, i Africký soud má respektovat podmínky čl. 56 Africké charty¹⁴⁷. Při rozhodovací činnosti Africký soud aplikuje nejen ustanovení Africké charty, ale i dalších relevantních lidskoprávních předpisů ratifikovaných státy,

¹⁴⁴ VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Str. 444-447. Pochybnosti panují ohledně mezinárodních smluv AU, které mají lidskoprávní obsah či důsledky, ale jejich primární cíle jsou odlišné (např. *Convention for the Elimination of Mercenarism in Africa*, Zakládající akt AU či smlouvy o vytvoření některých RECs).

¹⁴⁵ Čl. 5 odst. 3 a čl. 34 odst. 6 Protokolu o Africkém soudu.

¹⁴⁶ Burkina Faso, Mali, Tanzanie, Malawi, Ghana, Rwanda a Pobřeží Slonoviny. Viz. <http://www.african-court.org/en/index.php/about-the-court/brief-history>.

¹⁴⁷ Čl. 6 odst. 2 Protokolu o Africkém soudu a pravidlo 40 *Rules of Procedure*.

kteře jsou stranami sporu (viz. výše) a má se také snažit o smírné řešení¹⁴⁸. Strany sporu mají přitom právo na právní zastoupení dle své volby, a pokud to okolnosti vyžadují, může být poskytnuto i zdarma¹⁴⁹.

Výsledkem je rozsudek, který je právně závazný a konečný¹⁵⁰. V rozsudku může stanovit způsob nápravy, zejména zaplacení spravedlivé náhrady, a může také rozhodnout o předběžných opatřeních¹⁵¹. Na výkon rozhodnutí dohlíží Rada AU a Shromáždění AU, kterému také Africký soud podává každoročně zprávu o své činnosti¹⁵². Při nedodržení rozhodnutí Afrického soudu může Africká Unie přistoupit i k uvalení sankcí dle čl. 23 odst. 2 Zakládajícího aktu AU. Právě jasná závaznost rozhodnutí Afrického soudu je hlavním rozdílem oproti Africké Komisi a spolu s úpravou prostředků nápravy (kteřá v Africké chartě zcela chybí a praxe Africké Komise v této oblasti byla značně nekonzistentní¹⁵³) a způsobem jejich vynucení (kteřý opět u Africké Komise dlouho chyběl) slibuje mnohem efektivnější ochranu lidských práv, než doposud poskytovala Africká Komise. Konečně je zaručena i veřejnost jednání a publicita rozsudků¹⁵⁴.

Kromě posuzování stížností má Africký soud také pravomoci poradní¹⁵⁵. Na žádost členského státu AU, samotné AU či jejich orgánů nebo jakékoli africké organizace uznané AU může poskytnout tzv. *advisory opinion* týkající se právních otázek souvisejících s Africkou chartou či jiným relevantním lidskoprávním dokumentem (zde není povinnost ratifikace a může se tedy jednat i o dokument právně nezávazný, např. deklaraci¹⁵⁶), pokud se již stejnou věcí nezabývá Africká Komise.

Od roku 2008 do současné doby obdržel Africký soud 27 žádostí (*applications*), z toho 3 podané Africkou Komisí a 24 individuálních, 8 z nich čeká na vyřízení¹⁵⁷. *Advisory opinion* poskytl v 5 případech¹⁵⁸. Vzhledem k rozsahu diplomové práce zde

¹⁴⁸ Čl. 7 a 9 Protokolu o Africkém soudu. Pravidla 56-57 *Rules of Procedure*.

¹⁴⁹ Čl. 10 odst. 2 Protokolu o Africkém soudu. Pravidlo 31 *Rules of Procedure* stanoví, že dalším limitem jsou finance, kterými Africký soud disponuje.

¹⁵⁰ Kromě případů, kdy Africký soud přezkoumá svůj rozsudek z důvodu nových důkazů. Čl. 28 a 30 Protokolu o Africkém soudu. Pravidlo 67 *Rules of Procedure*.

¹⁵¹ Čl. 27 Protokolu o Africkém soudu. Pravidlo 51 *Rules of Procedure*.

¹⁵² Čl. 29 odst. 2 a čl. 31 Protokolu o Africkém soudu.

¹⁵³ VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Str. 355-356 a 425-426.

¹⁵⁴ Čl. 10 odst. 1, čl. 28 odst. 5 a čl. 29 Protokolu o Africkém soudu. Pravidla 43a 64-65 *Rules of Procedure*.

¹⁵⁵ Čl. 4 Protokolu o Africkém soudu.

¹⁵⁶ VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Str. 456.

¹⁵⁷ <http://www.african-court.org/en/index.php/2012-03-04-06-06-00/cases-status1>.

¹⁵⁸ <http://www.african-court.org/en/index.php/2012-03-04-06-06-00/advisory-opinion>.

není možné věnovat se rozboru činnosti Afrického soudu. Na závěr této kapitoly je však třeba podotknout, že na africkém systému ochrany lidských práv je stále mnoho co zlepšovat.

Africký soud však čekají v budoucnu velké změny. Již roku 2004 započal proces integrace Soudního dvora AU a Afrického soudu pro lidská práva a práva národů. Jako důvody byly uváděny zejména nižší finanční a personální náročnost, zabránění proliferace těchto dvou soudů a rozporů v případné interpretaci¹⁵⁹. Podobu dostal tento nový „Sjednocený africký soud“ (*African Court of Justice and Human Rights*, také označovaný jako *merged court*) teprve Protokolem o sloučení Afrického soudu pro lidská práva a práva národů a Soudního dvora Africké Unie (*Protocol on the Statute of the African Court of Justice and Human Rights*, dále jen „Protokol o sloučení“) z roku 2008, jehož součástí je i Statut nového soudu. Právě z důvodu sloučení obou soudů v jediný orgán zatím nebyl vytvořen Soudní dvůr AU, a bylo rozhodnuto, že vytvořením Sjednoceného afrického soudu, respektive okamžikem jmenování jeho soudců, převezmou tito noví soudci agendu současného Afrického soudu pro lidská práva a práva národů¹⁶⁰. Protokol o sloučení získal potřebný počet ratifikací až k 24. 1. 2013, na vytvoření Sjednoceného afrického soudu si tedy ještě nějaký čas počkáme.

¹⁵⁹ HAMUL'ÁK, Ondrej. Vytváření supranacionální justiční autority v Africe. Opt. cit. Str. 9.

¹⁶⁰ Tamtéž.

2 Subregionální ochrana lidských práv v Africe

Paralelně se snahami o politickou a ekonomickou integraci na regionální úrovni probíhal obdobný proces i v jednotlivých oblastech Afriky. Jednalo se o reakci na skutečnost, že se OAJ ani AU nepodařilo dosáhnout svého primárního cíle, tedy zajistit úspěšnou platformu pro spolupráci za účelem dosažení ekonomického rozvoje členských států. Postupně tedy vznikaly subregionální organizace, RECs, kladoucí si stejný cíl na úrovni subregionální. Africká Unie uznává oficiálně osm RECs (ačkoli je jich mnohem více)¹⁶¹, kterými jsou: Hospodářské společenství Západoafrických států (*Economic Community of West African States*, ECOWAS), Jihoafrické rozvojové společenství (*Southern African Development Community*, SADC), Východoafrické společenství (*East African Community*, EAC), *Arab Maghreb Union* (UMA), *Common Market for Eastern and Southern Africa* (COMESA), *Community of Sahel-Saharan States* (CEN-SAD), *Economic Community of Central African States* (ECCAS) a *Intergovernmental Authority on Development* (IGAD).

Ačkoli se primárně jedná o ekonomická uskupení, začly postupně RECs hrát roli i v ochraně lidských práv. Na lidská práva odkazují již některé jejich zakládající dokumenty, došlo k přijetí některých subregionálních smluv a *soft law* dokumentů významných z hlediska lidských práv a mnohé RECs také působí fakticky v ochraně lidských práv, např. monitorováním voleb ve svých členských státech¹⁶². V této práci se však podrobněji zaměřím pouze na ochranu lidských práv prostřednictvím subregionálních soudů a z tohoto hlediska jsou zatím významné pouze tři RECs: ECOWAS, SADC a EAC.

2.1 Hospodářské společenství Západoafrických států (ECOWAS)

Hospodářské společenství Západoafrických států (*Economic Community of West African States*, ECOWAS, dále jen „ECOWAS“ či v této podkapitole „Společenství“) vzniklo již v roce 1975 a jeho základním dokumentem je Smlouva o založení Hospodářského společenství Západoafrických států, revidovaná v roce 1993 (*ECOWAS Revised Treaty*, dále jen „Revidovaná smlouva ECOWAS“). V současné době tvoří

¹⁶¹ Viz. <http://www.au.int/en/>.

¹⁶² VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Str. 500 a 510-515.

společenství patnáct členských států: Benin, Burkina Faso, Cape Verde, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Libérie, Mali, Niger, Nigérie, Pobřeží Slonoviny, Senegal, Sierra Leone a Togo¹⁶³.

Hlavními orgány jsou *Authority of Heads of State and Government* (AHSG), Rada ministrů (*Council of Ministers*), Komise (*ECOWAS Commission*, roku 2006 nahradila *Executive Secretariat*), Parlament Společenství (*Community Parliament*), Soudní dvůr Společenství (*Community Court of Justice*, dále jen „Soudní dvůr ECOWAS“) a Investiční a rozvojová banka ECOWAS (*ECOWAS Investment and Development Bank*)¹⁶⁴. AHSG a Rada ministrů přijímají rozhodnutí závazná pro instituce ECOWAS a (od vstupu Revidované smlouvy ECOWAS v platnost roku 1995) také pro členské státy¹⁶⁵. Cílem společenství má být v konečném důsledku vytvoření hospodářské unie, s čímž souvisí i odstranění všech překážek včetně umožnění volného pohybu zboží, osob a služeb¹⁶⁶.

Původní zakládající smlouva z roku 1975 neobsahovala žádnou zmínku o lidských právech. V rámci Společenství však postupně začala vznikat společná bezpečnostní politika a to sebou přineslo i zvýšený zájem o otázky související s politickou stabilitou států, jež je nezbytnou podmínkou pro ekonomický rozvoj. V roce 1993 byla přijata Revidovaná smlouva ECOWAS, která sebou nesla řadu změn, mimo jiné i posílení pravomocí institucí ECOWAS a vlivu občanské společnosti na tvorbu politiky Společenství¹⁶⁷. Z hlediska lidských práv je významný zejména čl. 4 písm. g) Revidované smlouvy ECOWAS, který jako jednu ze základních zásad Společenství, vedle prosazování demokracie¹⁶⁸, zmiňuje „*recognition, promotion and protection of human and peoples' rights in accordance with the provisions of the African Charter on Human and Peoples' Rights*“.

V rámci ECOWAS byly přijaty i některé závazné právní předpisy s lidskoprávním obsahem. Mezi ně můžeme řadit například *Protocol A/P.1/5/79*

¹⁶³ Viz. <http://www.ecowas.int/?lang=en>.

¹⁶⁴ Čl. 6 odst. 1 Revidované smlouvy ECOWAS.

[Http://www.comm.ecowas.int/sec/index.php?id=about_a&lang=en](http://www.comm.ecowas.int/sec/index.php?id=about_a&lang=en).

¹⁶⁵ Čl. 9 odst. 4 a čl. 12 odst. 3 Revidované smlouvy ECOWAS.

¹⁶⁶ Čl. 3 Revidované smlouvy ECOWAS.

¹⁶⁷ ALTER, Karen J., HELFER, Laurence R. a MCALLISTER, Jacqueline R. A New Human Rights Court for West Africa: The ECOWAS Community Court of Justice, 108 *American Journal of International Law*, říjen 2013 [online]. Dostupné

z http://scholarship.law.duke.edu/faculty_scholarship/2868 (navštíveno 10. 11. 2013). Str. 7-9.

¹⁶⁸ Ibid. Čl. 4 písm. j).

Relating to Free Movement of Persons, the Right of Residence and Establishment z roku 1979, ke kterému byly přijaty další tři prováděcí protokoly, či *Protocol A/SP1/12/01 on Democracy and Good Governance* a *Protocol on the Fight Against Corruption*, oba z roku 2001.

2.1.1 Soudní dvůr ECOWAS a otázky související s jeho jurisdikcí

Soudní dvůr ECOWAS, s jehož vytvořením se počítalo již v zakládající smlouvě z roku 1975, vznikl až v 90. letech minulého století. Jeho fungování upravují podrobněji tři protokoly k Revidované smlouvě ECOWAS a Jednací řád¹⁶⁹. Jedná se o stálý soud, na rozdíl od Afrického soudu. První Protokol A/P.1/7/91 nabyl účinnosti až v roce 1996, soudci byli však jmenováni až v roce 2000 a soud na svůj první případ čekal až do roku 2003. Skládá se ze sedmi nezávislých soudců jmenovaných AHSG na dobu 4 let a sídlí v Abuje v Nigérii, ačkoliv může zasedat i kdekoliv jinde na území členských států. Ze svého středu si soudci volí Prezidenta a Viceprezidenta, kteří řídí činnost soudu, administrativně soud zajišťuje úřednický aparát v čele s tajemníkem (*Chief Registrar*). Soudní dvůr ECOWAS je financován a personálně zajišťován Společenstvím¹⁷⁰ a nezdá se, že by v této oblasti trpěl obdobnými nedostatky jako například Africká Komise. Sedm soudců je však malý počet, vezmeme-li v úvahu rozlohu členských států Společenství.

Původní úprava z roku 1991 určila Soudnímu dvoru ECOWAS mandát ve věci výkladu a aplikace zakládající smlouvy a ve věci sporů mezi členskými státy či institucemi ECOWAS ohledně výkladu či aplikace zakládající smlouvy¹⁷¹. Stížnost (*application*) mohly podat pouze členské státy, a to ve svůj prospěch či ve prospěch svých občanů, a AHSG¹⁷². Kromě toho má Soudní dvůr ECOWAS i funkci poradní¹⁷³.

Hned první případ, *Olajide Afolabi v. Nigeria*¹⁷⁴, však Soudnímu dvoru ECOWAS v roce 2003 předložila fyzická osoba, pan Olajide Afolabi, nigerijský občan,

¹⁶⁹ *Protocol A/P.1/7/91 on the Community Court of Justice*, Abuja, 16. července 1991 (dále jen „Protokol A/P.1/7/91“); *Supplementary Protocol A/SP.1/01/05*, Accra, 19. ledna 2005 (dále jen „Dodatkový Protokol A/SP.1/01/05“); *Supplementary Protocol A/SP.2/06/06* ze dne 14. června 2006 (dále jen „Dodatkový Protokol A/SP.2/06/06“); *Rules of the Community Court of Justice of ECOWAS*, srpen 2003.

¹⁷⁰ Čl. 29 odst. 3 a čl. 30 Protokolu A/P.1/7/91.

¹⁷¹ Původní čl. 9 odst. 1, 2 a 3 Protokolu A/P.1/7/91.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ Původní čl. 10 Protokolu A/P.1/7/91, po novelizaci v roce 2005 čl. 11.

¹⁷⁴ *Olajide Afolabi v. Federal Republic of Nigeria*, Suit No. ECW/CCJ/APP/01/03, Judgment of 27 April 2004.

který obchodoval v Nigérii se zbožím dovezeným ze sousedního Beninu. Ve své stížnosti namítal porušení závazku Nigérie umožnit volný pohyb osob a zboží v rámci ECOWAS¹⁷⁵ tím, že Nigérie bez předchozího upozornění jednostranně uzavřela hranice se sousedním Beninem a vybírala na hranicích nezákonně mýtné, z čehož žalobci vznikla škoda. Nigérie v námitce (*preliminary objection*) upozorňovala na čl. 9 Protokolu A/P.1/7/91, dle něhož stížnost může ve prospěch jednotlivce podat pouze členský stát. Žalobce argumentoval tím, že v případě, kdy soukromá osoba žaluje stát, jehož je občanem, nemůže být tento členský stát zároveň žalobcem i žalovaným, a vzhledem k nesmyslnosti takového výkladu a v rámci principu *equity* (jenž zaručuje čl. 9 odst. 1 Protokolu A/P.1/7/91) by měl soud umožnit, aby žalobcem mohl být i jednatel¹⁷⁶. Soud dal nakonec za pravdu žalovanému a stížnost zamítl. Případ však poukázal na výraznou mezeru v právní úpravě Soudního dvora ECOWAS týkající se ochrany osob, jejichž práva byla státem jejich původu omezena. Tíž soudci, kteří rozhodovali v případě *Olajide Afolabi v. Nigeria*, započali kampaň pro změnu jurisdikce Soudního dvora ECOWAS, do níž se zapojili i neziskové organizace, regionální advokátní komory a dokonce i samotný *Executive Secretariat ECOWAS*¹⁷⁷.

Již v roce 2005, necelých devět měsíců po rozsudku ve věci *Olajide Afolabi v. Nigeria*, vyústila tato kampaň v podstatnou změnu Protokolu A/P.1/7/91, když členské státy přijaly Dodatkový Protokol A/SP.1/01/05. Soudní dvůr ECOWAS má od té doby rozšířenou jurisdikci a rozhoduje spory týkající se: a) výkladu a aplikace Revidované smlouvy ECOWAS, úmluv a protokolů Společenství, b) výkladu, aplikace a legality sekundárních právních předpisů Společenství, c) nedodržování povinností plynoucích z těchto právních předpisů ECOWAS členskými státy, d) Společenství a jeho úředníků, e) žalob na náhradu škody proti orgánům Společenství nebo jeho úředníkům nebo f) jiné spory, pokud se tak dohodnou strany smlouvy nebo je Soudnímu dvoru ECOWAS jurisdikce v konkrétním případě svěřena AHSG¹⁷⁸. Navíc mu byla roku 2005 výslovně

¹⁷⁵ Plynoucí z čl. 12 Africké charty, čl. 3 odst. 2 písm. d) bodu iii. a čl. 4 písm. g) Revidované smlouvy ECOWAS a z *Protocol A/P.1/5/79 Relating to Free Movement of Persons, the Right of Residence and Establishment*.

¹⁷⁶ *Olajide Afolabi v. Nigeria*, opt. cit. Odst. 15 a 41.

¹⁷⁷ ALTER, Karen J., HELFER, Laurence R. a MCALLISTER, Jacqueline R. *A New Human Rights Court for West Africa: The ECOWAS Community Court of Justice*, opt. cit. Str. 14-16.

¹⁷⁸ Čl. 9 odst. 1, 6 a 8 Protokolu A/P.1/7/91 ve znění čl. 3 Dodatkového Protokolu A/SP.1/01/05.

svěřena i pravomoc ve věci porušování lidských práv v členských státech¹⁷⁹. Má tak jako dosud jediný subregionální soud výslovný lidskoprávní mandát.

Soudní dvůr ECOWAS je tedy kombinací soudního dvora a soudu lidských práv a má velmi širokou jurisdikci. Výhodou specializovaných lidskoprávních soudů však je odbornost soudců ve věci lidských práv, kterou soudci Soudního dvora ECOWAS nutně disponovat nemusí¹⁸⁰. Z nynějších sedmi soudců jsou tři ženy, prezidentkou je pak odbornice na lidská práva Nana Awa Daboya¹⁸¹.

Přístup k soudu upravuje čl. 4 Dodatkového Protokolu A/SP.1/01/05, jenž do Protokolu A/P.1/7/91 vkládá nový čl. 10. Obrátit se na Soudní dvůr ECOWAS jsou dle něho oprávněny členské státy (pokud jiný členský stát neplní své povinnosti nebo v případě legality jednání v souvislosti s nějakým dokumentem ECOWAS), některé orgány ECOWAS, zaměstnanci institucí Společenství jako k odvolacímu orgánu, národní soudy členských států v otázkách výkladu právních předpisů Společenství (jedná se o právo národních soudů, nikoliv povinnost) a v omezené míře i jednotlivci. Fyzické a právnické osoby se mohou na Soudní dvůr ECOWAS obrátit v případě, že se rozhoduje o porušení jejich práv úředníky Společenství¹⁸². V případech, kdy se jedná o porušení lidských práv, je zaručen přístup k soudu pouze jednotlivcům¹⁸³.

Soudní dvůr ECOWAS původně vykládal příslušné ustanovení čl. 10 písm. d) Protokolu A/P.1/7/91 tak, že se jedná se o fyzické a právnické osoby, které jsou obětí porušení lidských práv, jak uvedl např. v případě *Kéïta v. Mali*¹⁸⁴. V případě *SERAP v. Nigeria and Another*¹⁸⁵ byla žalobcem nezisková organizace, která namítala porušení práva na kvalitní vzdělání, práva národů na jejich bohatství a přírodní zdroje a práva národů na ekonomický a sociální rozvoj¹⁸⁶ ze strany Nigérie a nigerijské státní *Commission on Universal Basic Education*, a to tím, že nigerijská legislativa nebyla v souladu s těmito závazky vyplývajícími pro Nigérii z Africké charty. Žalování

¹⁷⁹ Čl. 9 odst. 4 Protokolu A/P.1/7/91 ve znění čl. 3 Dodatkového Protokolu A/SP.1/01/05.

¹⁸⁰ Podmínky pro výkon funkce upravuje čl. 3 odst. 1 Protokolu A/P.1/7/91, který byl novelizován Dodatkovým Protokolem A/SP.2/06/06.

¹⁸¹ Seznam soudců na:

http://www.courtecowas.org/site2012/index.php?option=com_content&view=article&id=28&Itemid=6 (navštíveno 7. 11. 2013).

¹⁸² Čl. 10 písm. c) Protokolu A/P.1/7/91 ve znění čl. 4 Dodatkového Protokolu A/SP.1/01/05.

¹⁸³ Čl. 10 písm. d) Protokolu A/P.1/7/91 ve znění čl. 4 Dodatkového Protokolu A/SP.1/01/05.

¹⁸⁴ *Kéïta v. Mali*, Suit No. ECW/CCJ/APP/05/06, Judgment of 22 March 2007. Odst. 29.

¹⁸⁵ *Registered Trustees of the Socio-Economic Rights and Accountability Project (SERAP) v. Federal Republic of Nigeria and Another*, Suit No. ECW/CCJ/APP/12/07, Judgment of 30 November 2010.

¹⁸⁶ Namítáno bylo porušení čl. 1, 2, 17, 21 a 22 Africké charty.

namítali nedostatek *locus standi* žalobce pro podání stížnosti, neboť žalobce nebyl sám přímou obětí porušení zmíněných lidských práv a práv národů. Soud se nicméně nakonec přiklonil k argumentům žalobce, jenž odkazoval na rozsudky států po celém světě od Spojených států amerických přes Velkou Británii až po Indii a Pákistán, a námitku žalovaných zamítl. Umožnil tak do budoucna, aby mohla být podána i *actio popularis* v případech, kdy se jedná o právo kolektivní, resp. dle Africké charty právo národů.

V rozsudku uvádí následující důvody pro svůj závěr umožnit žalobu ve veřejném zájmu: „*The doctrine ‘Actio Popularis’ was developed under Roman law in order to allow any citizen to challenge a breach of public right in Court. This doctrine developed as a way of ensuring that the restrictive approach to the issue of standing would not prevent public spirited individuals from challenging a breach of a public right in Court. ... A close look at the reasons above and public international law in general, which is by and large in favour of promoting human rights and limiting the impediments against such a promotion, lends credence to the view that in public interest litigation, the plaintiff need not show that he has suffered any personal injury or has a special interest that needs to be protected to have standing. Plaintiff must establish that there is a public right which is worthy of protection which has been allegedly breached and that the matter in question is justiciable. This is a healthy development in the promotion of human rights and this court must lend its weight to it, in order to satisfy the aspirations of citizens of the sub-region in their quest for a pervasive human rights regime.*“¹⁸⁷

Soudní dvůr ECOWAS se v tomto případě uchýlil k progresivnímu výkladu Protokolu A/P.1/7/91 tak, aby umožnil podání stížností co nejširšímu okruhu osob a posílil tak ochranu lidských práv v rámci Společenství. Jedná se o důležitý krok srovnatelný s praxí Africké Komise ve věci přípustnosti stížností dle čl. 56 Africké charty.

V případě individuálních stížností k Soudnímu dvoru ECOWAS je nutné, aby stěžovatel označil konkrétní lidské právo, které mělo být porušeno, a podložit svá tvrzení důkazy¹⁸⁸. Důkazní břemeno tedy spočívá na žalobci, který musí věrohodně prokázat, že k porušení jeho konkrétních práv došlo. V rámci ECOWAS však nebyla přijata žádná mezinárodní úmluva, která by obsahovala katalog lidských práv. Otázkou tedy je, na jaká lidská práva a jaké prameny práva se mandát Soudního dvora ECOWAS

¹⁸⁷ SERAP v. Nigeria and Another, opt. cit. Odst. 32 a 34.

¹⁸⁸ Kéita v. Mali, opt. cit. Odst. 37.

vztahuje. Pramenem jsou nepochybně právní předpisy samotného Společenství, zejména tedy Revidovaná smlouva ECOWAS a její protokoly, které odkaz na lidská práva obsahují¹⁸⁹. Na výklad příslušných ustanovení čl. 9 a 10 Protokolu A/P.1/7/91 vrhla světlo také judikatura Soudního dvora ECOWAS. V případě *Ugokwe v. Nigeria and Another*¹⁹⁰ dovedl z čl. 4 odst. g) Revidované smlouvy ECOWAS, že se může jednat také o právo zaručené Africkou chartou, což potvrdil i v dalších případech. Avšak ustanovení Protokolu A/P.1/7/91 umožňuje i mnohem širší výklad. Soudní dvůr ECOWAS ve svém rozsudku v případě *Alade v. Nigeria*¹⁹¹ z roku 2012 uvedl, že jeho jurisdikce se vztahuje i na úmluvy OSN, které ratifikovaly členské státy ECOWAS, a soukromé osoby mohou tedy namítat i porušení práv zaručených těmito dokumenty. V rozsudku ve věci *SERAP Niger delta*¹⁹² vyvozuje z čl. 1 a 39 *Protocol A/SP1/12/01 on Democracy and Good Governance*, že úmyslem normotvůrce bylo poskytnout ochranu právům zaručeným všemi mezinárodními instrumenty, jejichž stranami jsou členské státy ECOWAS. Takovými instrumenty je zejména Všeobecná deklarace lidských práv, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, další úmluvy OSN, ale i úmluvy Mezinárodní organizace práce týkající se migrujících pracovníků¹⁹³.

Takto rozšířená jurisdikce znamená, že jednotlivcům před Soudním dvorem ECOWAS může být zaručena ochrana velmi širokého spektra práv nad rámec regionální úpravy, tedy Africké charty. Nese však sebou i mnohá nebezpečí, např. *forum shopping* a rozdílného výkladu příslušných ustanovení. Problém také může nastat v případě ekonomických, sociálních a kulturních práv ohledně jejich vynutitelnosti, neboť jsou obecně a i právními úpravami některých členských států ECOWAS brána spíše jako programové závazky, které ovšem nejsou vynutitelné před soudy¹⁹⁴.

Podání individuální stížnosti ve věci porušování lidských práv (*application for relief for violation of human rights*) je umožněno za splnění dvou podmínek: že stížnost

¹⁸⁹ EBOBRAH, Solomon. *A Critical Analysis of Human Rights Mandate of ECOWAS Community Court of Justice*. Copenhagen: Danish Institute for Human Rights, 2009. Str. 28 a 38.

¹⁹⁰ *Ugokwe v. Nigeria and Another*, Suit No. ECW/CCJ/APP/02/05, Judgment of 7 October 2005. Odst. 29.

¹⁹¹ *Alade v. Nigeria*, Suit No. ECW/CCJ/APP/05/11, Judgment of 11 June 2012. Odst. 25.

¹⁹² Registered Trustees of the Socio-Economic Rights and Accountability Project (SERAP) v. Federal Republic of Nigeria, Suit No. ECW/CCJ/APP/08/09, Judgment of 14 December 2012 (dále jen „*SERAP Niger delta*“). Odst. 28.

¹⁹³ EBOBRAH, Solomon. *A Critical Analysis of Human Rights Mandate of ECOWAS Community Court of Justice*. Opt. cit. Str. 28-32 a 37-46.

¹⁹⁴ *Ibid.* Str. 42-43.

není anonymní a že již nebyla předložena jinému mezinárodnímu soudu¹⁹⁵. Soudní dvůr ECOWAS rozhodoval opakovaně o tom, zda je nutné, aby stěžovatel před podáním stížnosti vyčerpal všechny vnitrostátní prostředky nápravy, což je podmínkou přístupu k většině mezinárodních soudů a kvazisoudních orgánů, jako je Africká Komise a Africký soud. V případě *Essien v. Gambia and Another*¹⁹⁶ žalobce, Profesor Essien, který byl v letech 2004 až 2005 zaměstnancem žalovaného (státu Gambie a *University of the Gambia*), ve své stížnosti namítal porušení svého práva na stejný plat za stejnou práci dle č. 15 Africké charty a ekonomické vykořisťování dle čl. 5 Africké charty. Soudní dvůr ECOWAS rozhodoval o námitce žalovaného, která se týkala mimo jiné i skutečnosti, že žalobce nevyčerpal všechny vnitrostátní prostředky nápravy, přičemž se žalovaný odvolával na čl. 50, 56 odst. 5 a čl. 68 Africké charty, ze kterých v souvislosti s čl. 4 odst. g) Revidované smlouvy ECOWAS podle žalovaného měla tato podmínka vyplývat. Soud v této věci dospěl k závěru, že ustanovení čl. 10 písm. d) Protokolu A/P.1/7/91 ve znění čl. 4 Dodatkového Protokolu A/SP.1/01/05 je vůči čl. 56 Africké charty ustanovením speciálním a tudíž se na přístup k Soudnímu dvoru ECOWAS nevztahují jiné podmínky než zákaz anonymity a *lis pendens* před jiným mezinárodním soudem, tedy ani povinnost vyčerpání vnitrostátních prostředků¹⁹⁷. Tutéž námitku vnesl žalovaný i v případě *Koraou v. Niger*, kde Soudní dvůr ECOWAS potvrdil, že vyčerpání vnitrostátních prostředků není podmínkou přípustnosti stížnosti, neboť čl. 4 písm. g) Revidované smlouvy ECOWAS odkazuje pouze k výčtu lidských práv a práv národů, tedy k části první Africké charty, zatímco část druhá (a v ní obsažený čl. 56) upravuje fungování Africké Komise; vůči těmto ustanovením pak protokoly upravující Soudní dvůr ECOWAS obsahují ustanovení speciální¹⁹⁸.

Vynechání podmínky vyčerpání vnitrostátních prostředků z podmínek přístupu k Soudnímu dvoru ECOWAS lze vnímat jak pozitivně tak negativně. Z hlediska obětí porušování lidských práv se jedná o zásadní výhodu, která jim umožňuje obrátit se přímo na Soudní dvůr ECOWAS a rychleji se domoci ochrany svých práv v případě, že stát jejich příslušnosti evidentně nedisponuje efektivními prostředky ochrany. Skutečnost, že podmínka vyčerpání vnitrostátních prostředků byla vynechána, je tedy ze

¹⁹⁵ Čl. 10 písm. d) body i. a ii. Protokolu A/P.1/7/91 ve znění čl. 4 Dodatkového Protokolu A/SP.1/01/05.

¹⁹⁶ *Essien v. The Republic of The Gambia and Another*, Suit No. ECW/CCJ/APP/05/05, Judgment of 14 March 2007.

¹⁹⁷ *Ibid.* Odst. 27 a výrok rozhodnutí č. 3.

¹⁹⁸ *Koraou v. Niger*, Suit No. ECW/CCJ/APP/08/08, Judgment of 27 October 2008. Odst. 43-44.

strany neziskových organizací zabývajících se lidskými právy vnímána velmi pozitivně, neboť dle jejich názoru většina západoafrických států má slabé soudnictví anebo funkční mechanismus k ochraně lidských práv zcela postrádá¹⁹⁹. Negativně však může tato skutečnost působit na členské státy ECOWAS, jejichž soudnictví tak mohou stěžovatelé zcela obejít. Niger v případě *Koraou v. Niger* poukazyval na to, že ochrana lidských práv je primárně úkolem států a má jim tedy být nejprve poskytnuta šance napravit porušení lidských práv na národní úrovni, teprve poté má být věc předložena Soudnímu dvoru ECOWAS, který až subsidiárně posuzuje, zda stát lidská práva na svém území zaručuje dostatečně²⁰⁰. Přímý přístup k soudu bez vyčerpání vnitrostátních prostředků narušuje tento vztah subsidiarity a komplementarity nadnárodních soudních institucí, vede ke zvýšení rizika *forum shopping* a rozdílné interpretace mezi národními a nadnárodními soudy a vytváří mezi nimi zbytečnou rivalitu²⁰¹. Zatím však tato ojedinělá koncepce, vzniklá opět díky specifickým regionálním či spíše subregionálním podmínkám, zrušena nebyla, chybí tu tedy dostatečně silná vůle členských států ECOWAS k jejímu zrušení, což je úkaz velmi pozitivní nejen na africké poměry.

Již zmíněný případ *Koraou v. Niger* je rovněž zajímavý a dotkl se i problému *lis pendens*. Žalobkyní byla paní Koraou, jenž byla ve svých dvanácti letech prodána náčelníkem kmene jako tzv. *sadaka* panu Naroua. Jedná se o zvyk ve státě Niger nazývaný *wahiya*, kdy si muž zakoupí mladou dívku, aby mu sloužila v domácnosti a jako konkubína, přičemž se nejedná o jeho zákonnou manželku. Takto sloužila paní Koraou devět let jako *de facto* otrokyně, než se jí podařilo dům svého pána opustit. Posléze se obrátila v únoru 2006 na místní soud, aby rozhodl o tom, že zde žádné manželství nikdy neexistovalo a je tedy svobodná. Věc se dostala až před *Supreme Court* ve městě Niamey, mezitím ovšem paní Koraou uzavřela sňatek s panem Rabo a oba byli za bigamii odsouzeni k šesti měsícům trestu odnětí svobody. V květnu 2007 po jejich uvěznění podal právní zástupce paní Koraou trestní oznámení proti panu Naroua pro trestný čin otroctví. Žalobkyně s manželem byli v důsledku odvolání ve věci trestného činu bigamie v červenci 2007 propuštěni, aniž bylo rozhodnuto o merituu věci. Paní Koraou se následně v září 2007 obrátila na Soudní dvůr ECOWAS, ačkoli národní

¹⁹⁹ ALTER, Karen J., HELFER, Laurence R. a MCALLISTER, Jacqueline R. A New Human Rights Court for West Africa: The ECOWAS Community Court of Justice, opt. cit. Str. 20.

²⁰⁰ Koraou v. Niger, opt. cit. Odst. 37.

²⁰¹ ALTER, Karen J., HELFER, Laurence R. a MCALLISTER, Jacqueline R. A New Human Rights Court for West Africa: The ECOWAS Community Court of Justice, opt. cit. Str. 19.

soudy ve věci manželství, bigamie a otroctví ještě nerozhodly, a domáhala se, aby žalovaný byl uznán vinným z porušení čl. 1, 2, 3, 5, 6 a 18 odst. 3 Africké charty a upravil svou legislativu tak, aby již k podobným případům nedocházelo. Právní zástupce Nigeru vznesl námitku týkající se jednak již zmíněného nevyčerpání vnitrostátních prostředků, jednak skutečnosti, že před národními soudy ještě stále probíhala řízení o případu předloženému Soudnímu dvoru ECOWAS. Soudní dvůr ECOWAS uvedl, že čl. 10 písm d) bod ii. Protokolu A/SP.1/01/05 jasně stanovuje, že věc nesmí být předložena jinému mezinárodnímu soudu, nevztahuje se proto na soudy národní²⁰². Navíc, jak již bylo řečeno, vyčerpání vnitrostátních prostředků nepatří mezi podmínky přístupu k Soudnímu dvoru ECOWAS. Soud také zdůraznil, že podmínka *lis pendens* v sobě zahrnuje nejen případy již rozhodnuté jinými mezinárodními orgány dle zásady *non bis in idem*, ale také případy čekající na vyřešení²⁰³.

Otázkou je, které instituce se kvalifikují jako mezinárodní soudy (*international courts*) u zmíněné podmínky *lis pendens* – vztahuje se toto ustanovení i na kvazisoudní orgány, jakými jsou Africká Komise nebo jiné instituce plnící funkci kontrolních mechanismů k univerzálním lidskoprávním úmluvám? Samotná Africká charta obecně nevyklučuje, aby Africká Komise řešila případy, které již jsou projednávány nebo byly vyřešeny jiným mezinárodním orgánem²⁰⁴. Záleží tedy na jednotlivých subregionálních úpravách, zda bude možno věc předložit zároveň subregionálním soudům i Africké Komisi. Dle jazykového výkladu se ustanovení čl. 10 písm. d) bodu ii. Protokolu A/P.1/7/91 jistě vztahuje na mezinárodní soudní instituce jako Africký soud, Mezinárodní soudní dvůr, Mezinárodní trestní soud či soudy jednotlivých RECs. Z dosavadní judikatury vyplývá, že na kvazisoudní orgány se zmíněné ustanovení nevztahuje²⁰⁵.

²⁰² Koraou v. Niger, opt. cit. Odst. 48-53.

²⁰³ Ibid. Odst. 52.

²⁰⁴ Až na výjimku stanovenou čl. 56 odst. 7 Africké charty. MURUNGI, Lucylina Nkatha, GALLINETTI, Jacqui. The Role of Sub-Regional Courts in the African Human Rights System. Opt. cit. Str. 126.

²⁰⁵ Případ SERAP Niger delta, opt. cit. O stejné věci rozhodovala již dříve Africká Komise v již zmíněném případě Ogoniland. Hissein Habré v. Republic of Senegal, Suit No. ECW/CCJ/APP/07/08, Judgment of 18 November 2010. Věc zčásti již dříve projednal Výbor proti mučení.

Otázky *lis pendens* se dotkl i velmi zajímavý případ *Habré v. Senegal*²⁰⁶, týkající se bývalého čadského prezidenta Hissène Habrého, nyní žijícího ve státě Senegal, kde mu byl udělen politický azyl. Habré se měl mezi lety 1982 až 1990 dopustit genocidy, zločinů proti lidskosti, válečných zločinů, mučení a jiných porušení mezinárodního humanitárního práva²⁰⁷. V roce 2000 na něho bylo podáno trestní oznámení v Senegalu pro zločiny proti lidskosti a mučení, ale trestní stíhání bylo zastaveno²⁰⁸. Téhož roku na něho bylo podáno trestní oznámení i v Belgii, která měla v té době univerzální jurisdikci ve věci zločinů podle mezinárodního práva, které byly spáchány mimo území Belgie. Po dlouhém vyšetřování vydal belgický soud v roce 2005 na Habrého mezinárodní zatykač a Belgie požadovala jeho vydání, ke kterému však nedošlo²⁰⁹. Případ se roku 2001 dostal i k Výboru OSN proti mučení²¹⁰, roku 2006 k Africké Unii, která udělila Senegalu mandát ke stíhání Habrého „*on behalf of Africa*“²¹¹, a roku 2009 se Belgie obrátila na Mezinárodní soudní dvůr²¹². V Čadu byl Habré *in absentia* odsouzen k trestu smrti a Čad taktéž žádal jeho vydání²¹³.

²⁰⁶ Habré v. Senegal, opt. cit. Více k případu také: FAIX, Martin. Vývoj a dôsledky proliferácie kontrolných mechanizmov v oblasti ľudských práv na africkom kontinente. Opt. cit. Str. 37-38. Nebo: <http://www.hrw.org/en/habre-case> (navštíveno 8. 11. 2013).

²⁰⁷ Dle zprávy speciální komise vytvořené po roce 1990 v Čadu má na svědomí více než 40 000 obětí: *Chad: Report of the Commission of Inquiry into the Crimes and Misappropriations Committed by Ex-President Habré, his Accomplices and/or Accessories*, 7. května 1992 [online] dostupné z: <http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/commissions/Chad-Report.pdf> (navštíveno 7. 11. 2013). Str. 91.

²⁰⁸ Odvolací soud v Dakaru rozhodl o zastavení řízení se zdůvodněním, že senegalská právní úprava trestný čin zločinu proti lidskosti neobsahuje a v případě mučení nemohou být takové trestné činy stíhány, pokud byly spáchány cizincem na území cizího státu. Žalobci, mezi kterými byla asociace *Victims of Crimes and Political Repression in Chad*, v odvolání namítali povinnost Senegalu vyplývající z Úmluvy OSN proti mučení (New York, 1984) přijmout takovou legislativu, která umožňuje plnění závazků z této úmluvy, tedy stíhání trestného činu mučení, odvolání však bylo Nejvyšším soudem zamítnuto. Rozhodnutí senegalských soudů jsou dostupná ve francouzském jazyce z: <http://www.hrw.org/en/news/2010/10/14/legal-documents> (navštíveno 8. 11. 2013). Shrnutí je obsaženo i v rozhodnutí Soudního dvora ECOWAS: *Habré v. Senegal*, opt. cit. Odst. 10-12.

²⁰⁹ Habré v. Senegal, opt. cit. Odst. 13.

²¹⁰ Výbor proti mučení rozhodl, že Senegal se dopustil porušení čl. 5 odst. 2 a čl. 7 Úmluvy proti mučení. *Guengueng et al. v. Senegal*, Communication No. 181/2001, Decision of 19 May 2006.

²¹¹ AU Assembly, *Decision on the Hissène Habré Case and the African Union*, Assembly/AU/Dec.127 (VII), 24. ledna 2006 [online]. Dostupné z: <http://www.hrw.org/en/news/2006/08/02/decision-hiss-ne-habr-case-and-african-union> (navštíveno 8. 11. 2013).

²¹² MSD shledal, že Senegal se dopustil porušení svých závazků dle čl. 6 odst. 2 a čl. 7 odst. 1 Úmluvy proti mučení a je povinen Habrého vydat nebo předat kompetentní autoritě k trestnímu stíhání. ICJ, *Question Relating to the Obligation to Prosecute or Extradite (Belgium v. Senegal)*, Application filed on 19 February 2009, Judgment of 20 July 2012.

²¹³ <http://www.fidh.org/en/africa/Chad/Hissene-Habre-Case/chronology-of-the-hissene-habre-case-9776> (navštíveno 10. 11. 2013).

Dne 11. srpna 2008 podal jistý pan Yogogombaye stížnost k Africkému soudu²¹⁴, ve které žádal zastavení řízení probíhajících v Senegalu proti Habrému a namítal mimo jiné porušení zásady zákazu retroaktivity trestního práva, neboť Senegal měnil své zákony, dle žalobce z toho důvodu, aby mohl Habrého soudit. Habré podal dne 1. října 2008 stížnost pro porušení svých práv k Soudnímu dvoru ECOWAS. Namítal porušení zásady zákazu retroaktivity trestního práva ze stejných důvodů, dále porušení práva na účinnou ochranu (*effective remedy*), zásady *res judicata*, rovnosti před zákonem, nezávislosti soudnictví, dělby moci a práva na spravedlivý proces²¹⁵.

Africký soud je bez pochyby mezinárodním soudem ve smyslu čl. 10 písm. d) bodu ii. Protokolu A/P.1/7/91. Stížnost k němu byla sice podána jinou osobou než panem Habré jako *actio popularis*, ovšem týkala se stejné věci jako stížnost předložená Soudnímu dvoru ECOWAS. Vzhledem k tomu, že stížnost k Africkému soudu byla podána dříve, měla být stížnost v téže věci předložená posléze Soudnímu dvoru ECOWAS prohlášena dle stejného ustanovení za nepřijatelnou. Soudní dvůr ECOWAS se však otázkou *lis pendens* vůbec nezabýval. V celém rozsudku není ani zmínka o tom, že byla ve stejné věci podána stížnost k Africkému soudu. Lze si však jen těžko představit, že by se taková zpráva k soudcům Soudního dvora ECOWAS nedostala a že by se nedozvěděli ani o rozsudku Afrického soudu z 15. listopadu 2009, ačkoli sami vynesli rozsudek až dne 18. prosince 2010, tedy o více než rok později. Africký soud stížnost zamítl, neboť Senegal v té době neumožňoval podat individuální stížnost přímo k Africkému soudu²¹⁶. To ovšem nic nemění na tom, že v případě Soudního dvora ECOWAS došlo k závažné procesní vadě, když se nezabýval tím, že věc již byla předložena jinému mezinárodnímu soudu.

Případ *Habré v. Senegal* neobjasnil problémy spojené s otázkou *lis pendens*, přesto však měl významné důsledky. Soudní dvůr ECOWAS ve svém rozhodnutí stanovil, že Senegal porušil zásadu zákazu retroaktivity trestního práva, ostatní body stížnosti odmítl a také rozhodl, že stíhání Habrého na základě mandátu uděleného Senegalu Africkou Unií musí respektovat princip *res judicata* a má být provedeno

²¹⁴ Yogogombaye v. Republic of Senegal, Application No. 001/2008, Judgment of 15 December 2009.

²¹⁵ Odvolával se na čl. 7, 8, 10 a 11 Všeobecné deklarace lidských práv, čl. 1 a 7 Africké charty, čl. 3, 14 a 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, čl. 1 *Protocol A/SP1/12/01 on Democracy and Good Governance* a senegalskou Ústavu.

²¹⁶ Yogogombaye v. Republic of Senegal, opt. cit. Odst. 37.

vytvořením speciálního *ad hoc* tribunálu dle mezinárodního práva²¹⁷. Následně byl v únoru 2013 na základě dohody mezi Senegalem a AU z roku 2012 takový tribunál pod názvem *Extraordinary African Chambers* vytvořen a v červenci 2013 došlo k zahájení trestního stíhání Habrého pro zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a mučení²¹⁸. Jedná se tak o novou naději pro oběti Habrého režimu, že tento tyran bude konečně potrestán, a také o důležitý krok afrického společenství v boji proti beztrestnosti afrických diktátorů.

V souvislosti se Soudním dvorem ECOWAS je ještě nutno zmínit, že Habré podal dne 23. dubna 2013 novou stížnost proti Senegalu, který podle jeho názoru nerespektuje rozhodnutí Soudního dvora ECOWAS z roku 2010, tato stížnost však byla dne 5. listopadu 2013 zamítnuta²¹⁹.

Podíváme-li se na působnost časovou, může Soudní dvůr ECOWAS zkoumat porušení lidských práv pouze v případě, že k nim došlo po vstupu v platnost Dodatkového Protokolu A/SP.1/01/05, který lidskoprávní mandát Soudnímu dvoru ECOWAS svěřil. Čl. 9 odst. 3 Dodatkového Protokolu A/SP.1/01/05 stanovuje dále podmínku, že právo podat stížnost se promlčuje po uplynutí 3 let od doby, kdy právo podat stížnost vzniklo. Rozdíl je pak mezi osamoceným porušením lidských práv a porušením pokračujícím. Pokud došlo k porušení lidských práv před vstupem Dodatkového Protokolu A/SP.1/01/05 v platnost, ale následky porušení trvaly i po jeho vstupu v platnost, jedná se o porušení pokračující a právo podat stížnost v takové věci tedy není promlčeno²²⁰.

2.1.2 Rozhodovací praxe Soudního dvora ECOWAS

V předchozí podkapitole byla rozebrána jurisdikce Soudního dvora ECOWAS a podmínky přístupu k němu. Byly rovněž zmíněny některé důležité případy, kterým se věnoval. V následující části se budu věnovat blíže rozhodovacímu procesu a některým těmto případům a zmíním i překážky, jimž musel nebo musí Soudní dvůr ECOWAS při výkonu své činnosti čelit.

²¹⁷ Habré v. Senegal, opt. cit. Odst. 61.

²¹⁸ [Http://www.fidh.org/en/africa/Chad/Hissene-Habre-Case/chronology-of-the-hissene-habre-case-9776](http://www.fidh.org/en/africa/Chad/Hissene-Habre-Case/chronology-of-the-hissene-habre-case-9776).

²¹⁹ Human Rights Watch. Chad: Case Against Habré Set to Continue - Ecowas Court Rejects Chad Ex-Dictator's Bid to Halt Proceedings. *allAfrica.com*, 5. listopadu 2013 [online]. Dostupné z: <http://allafrica.com/stories/201311051450.html> (navštíveno 10. 11. 2013).

²²⁰ Případ SERAP Niger delta, opt. cit. Odst. 62.

Soudní dvůr ECOWAS se při svém rozhodování řídí ustanoveními Revidované smlouvy ECOWAS, Jednacího řádu a dále prameny dle čl. 38 Statutu Mezinárodního soudního dvora²²¹. Mezi tyto prameny se řadí mezinárodní úmluvy, jejichž signatáři jsou stranami sporu, mezinárodní obyčej, obecné právní zásady, podpůrně judikatura a doktrína, a pokud s tím strany souhlasí, může soud rozhodovat i *ex aequo et bono*²²².

Takové vymezení použitelného práva souvisí úzce se široce určenou jurisdikcí, kterou členské státy Soudní dvůr ECOWAS obdařily. Ve svých rozhodnutích odkazuje nejen na dokumenty ECOWAS, regionální africké dokumenty jako již zmíněnou Africkou chartu a dokumenty přijaté v rámci OSN (včetně nezávazné Všeobecné deklarace lidských práv), ale také na národní ústavy a legislativu, rozhodnutí národních soudů, a to nejen států, které jsou členy ECOWAS, a na rozhodnutí mezinárodních orgánů včetně Evropského a Interamerického soudu pro lidská práva a díla některých západních odborníků, která se věnují právním otázkám.

Již bylo zmíněno, že v počátcích své činnosti nedisponoval soud explicitním lidskoprávním mandátem a nebylo umožněno podávání individuálních stížností, což vedlo k zamítnutí stížnosti ve věci *Olajide Afolabi v. Nigeria* a následné změně Protokolu A/P.1/7/91 v roce 2005. První případ, který Soudní dvůr ECOWAS po této úpravě jurisdikce řešil, byla stížnost pana Ugokwe na porušení práva na spravedlivý proces, kterého se měly dopustit nigerijské soudy, které rozhodly o zrušení již proběhlých voleb do nigerijského Národního shromáždění (*National Assembly*), v nichž byl stěžovatel zvolen. Žádal také o vydání předběžného opatření za tím účelem, aby jeho místo v dolní komoře Národního shromáždění nebylo uprázdněno či nahrazeno do doby, než bude o případu rozhodnuto. Soudní dvůr ECOWAS toto předběžné opatření vydal²²³ a Nigérie se jím řídila²²⁴. Dne 7. října 2005 bylo v případě *Ugokwe v. Nigeria and Another* rozhodnuto tak, že se stížnost zamítá pro nekompetentnost soudu o této věci rozhodnout. Soudní dvůr ECOWAS argumentoval tak, že nemá pravomoc rozhodovat o věcech volebních ani není odvolacím soudem vůči soudům národním²²⁵, postrádá proto mandát ke zkoumání stížnosti pana Ugokwe. Otázce případného porušení

²²¹ Čl. 19 odst. 1 Protokolu A/P.1/7/91.

²²² Čl. 38 Statutu Mezinárodního soudního dvora.

²²³ OKENWA, Lillian. Election Petition: ECOWAS Court Stops Ugokwe's Successor. *allAfrica.com*, 2. června 2005 [online]. Dostupné na: <http://allafrica.com/stories/200506030463.html> (navštíveno 11. 11. 2013).

²²⁴ *Ugokwe v. Nigeria and Another*, opt. cit. Odst. 10.

²²⁵ *Ibid.* Odst. 19 a 32.

práva žalobce na spravedlivý proces se vyhnul a svůj nový lidskoprávní mandát tedy nevyužil. Takové rozhodnutí považují za špatné. Také Viljoen uvádí, že i ve věcech volebních může dojít k porušení lidských práv, a vzhledem k tomu, že žalobce takové porušení namítal, měl Soudní dvůr ECOWAS věc posuzovat v rámci svého lidskoprávního mandátu a měl tedy prohlásit stížnost za přípustnou a zkoumat, zda se Nigérie dopustila porušení svých závazků vyplývajících z Africké charty či nikoliv²²⁶.

I přesto, že stížnost ve věci *Ugokwe v. Nigeria and Another* byla zamítnuta, vměšování se Soudního dvora ECOWAS do národních volebních záležitostí bylo značně politicky kontroverzní a muselo vzbudit značné obavy na straně členských států. Situace vyústila roku 2006 ve změny týkající se obsazení soudu, byl přijat Dodatkový Protokol A/SP.2/06/06, jenž například zkrátil dobu výkonu funkce z 5 let na 4, a byla také vytvořena *Judicial Council of the Community*, rada složená z nejvyšších soudců členských zemí, která se podílí na výběru soudců pro Soudní dvůr ECOWAS a rozhoduje také ve věcech kárné odpovědnosti soudců²²⁷. Tato změna mohla ohrozit nezávislost soudců, avšak byla naopak hodnocena velmi pozitivně v tom smyslu, že došlo k posílení kvality soudců a k jejich větší nezávislosti²²⁸.

Dalším relevantním případem byl již zmíněný *Essien v. Gambia and Another*, kde Soudní dvůr ECOWAS rozhodoval o námitce žalovaného týkající se mimo jiné i nevyčerpání vnitrostátních prostředků. Soud tuto námitku z důvodů již uvedených zamítl.

V případě *Tidjani v. Nigeria and 4 Others*²²⁹ se jednalo o právo na svobodu zaručené v čl. 6 Africké charty, jehož porušení tvrdil pan Tidjani, zadržený a trestně stíhaný v Nigérii. Soudní dvůr ECOWAS posuzoval podmínky uplatnění tohoto práva, přičemž shledal, že žalobce musí prokázat existenci takového práva na svobodu, které bylo porušeno žalovaným, a dále že ve stejné věci není vedeno řízení před jiným mezinárodním soudem a „*that there was no previously laid down law that led to the*

²²⁶ VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Str. 509.

²²⁷ ALTER, Karen J., HELFER, Laurence R. a MCALLISTER, Jacqueline R. *A New Human Rights Court for West Africa: The ECOWAS Community Court of Justice*. Opt. cit. Str. 23-24.

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ *Tidjani v. The Federal Republic of Nigeria and 4 Others*, Suit No. ECW/CCJ/APP/01/06, Judgment of 28 June 2007. Rozhodnutí se mi nepodařilo přes všechnu snahu dohledat, výňatky jsou však citovány v jiných rozhodnutích, např. *Manneh v. The Gambia*, Suit No. ECW/CCJ/APP/04/07, Judgment of 5 June 2008. Odst. 16. Informace o případu se nacházejí také na stránkách nigerijského deníku *The Nation*: OLASANMI, Kunle. *ECOWAS Court okays trial of Tidjani in Nigeria*. *The Nation*, 5. července 2007 [online]. Dostupné na: http://www.thenationonlineng.net/archive2/tblnews_Detail.php?id=24239 (navštíveno 12. 11. 2013).

*alleged breach or abuse of his rights*²³⁰. Vycházel přitom z formulace čl. 6 Africké charty, jehož věta druhá říká, že „*no one may be deprived of his freedom except for reasons and conditions previously laid down by law*“. Srovnáme-li toto ustanovení s čl. 5 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, který taxativně vyjmenovává důvody omezení práva na svobodu, jeví se značně vágně, ovšem ani Americká úmluva o lidských právech ani Mezinárodní pakt o občanských a politických právech taxativní výčet případů, kdy je možno toto právo omezit, neobsahuje. Soudní dvůr zejména posuzoval, zda byl žalobce zbaven svobody a trestní řízení proti němu bylo vedeno v souladu s platnými právními předpisy. Dospěl k závěru, že zákon dovoluje státům stíhat osoby podezřelé z trestných činů a řízení proti panu Tidjani bylo vedeno v souladu s nigerijskou legislativou. Stížnost byla tedy zamítnuta pro nedostatek jurisdikce soudu s argumentem, že rozhodnutí ve věci by zasáhlo do trestní jurisdikce nigerijských soudů.

Následující případ *Kéïta v. Mali* se týkal sbírky cenných uměleckých předmětů náležejících žalobci, jenž si stěžoval na postup Mali, která předměty měla zadržovat a později nevyplatila žalobci prisouzenou náhradu škody. Pan Kéïta však pojal svou stížnost velmi obecně a až následně (po tom, co žalovaný upozornil na nedostatek jurisdikce) namítal porušení lidských práv bez konkrétní opory v právních předpisech. Soudní dvůr ECOWAS se zabýval přípustností stížnosti s ohledem na *ratione materiae* a zamítl ji z důvodu, že žalobce neuvedl konkrétní lidské právo, které mělo být porušeno²³¹. Několikrát také zdůraznil, že nemá pravomoc rozhodovat o rozhodnutích národních soudů²³².

Na konci roku 2007 padlo rozhodnutí ve věci *Chukwudolue and 7 Others v. Senegal*²³³. Žalobci byli dědicové prince Chukwudolue a žádali po Senegalů dědictví v částce převyšující 2 biliony dolarů, které mělo být dle instrukcí prince použito státem Senegal na vytvoření „*independent State for all stateless citizens of the world for his peace, love and social gospel mission*“²³⁴ na území Afriky a Brazílie. Tento projekt nebyl nikdy realizován a po princově smrti měl dle žalobců Senegal peníze zadržovat a

²³⁰ Tidjani v. Nigeria and 4 Others, opt. cit. Odst. 16.

²³¹ Kéïta v. Mali, opt. cit. Odst. 27 a 37.

²³² Ibid. Odst. 27 a 36.

²³³ Chukwudolue and 7 Others v. Republic of Senegal, Suit No. ECW/CCJ/APP/06/06, Judgment of 22 November 2007.

²³⁴ Ibid. Odst. 10.

zneužívat. Žalobci namítali porušení vlastnických práv a porušení práv národů volně disponovat se svým bohatstvím²³⁵. Žalovaný se odvolával na klauzuli v dokumentu, který svěřoval prostředky Senegal, dle které spory z něho mají být řešeny před Mezinárodním soudním dvorem nebo Mezinárodním arbitrážním soudem. Soud této námitce žalovaného vyhověl a zamítl stížnost s poukazem na nedostatek pravomoci, aniž by se zabýval meritem věci.

Dá se tedy říci, že v počáteční fázi činnosti Soudního dvora ECOWAS většina případů ztroskotala na procedurálních otázkách dříve, než se soud vůbec zabýval meritem věci. Z citovaných rozsudků by se vzhledem k až přehnanému důrazu na nevměšování se do jurisdikce národních soudů dalo usuzovat, že se soud obával reakce států v případě, že by do jejich vnitřních záležitostí zasahoval. Takové obavy jsou v africkém prostředí zcela opodstatněné, a pokud by Soudní dvůr ECOWAS příliš aktivně vykládal a prováděl svůj lidskoprávní mandát a tak by v očích členských států překračoval své vymezené kompetence, mohl by tím podrýt svou legitimitu a ztratit tak důvěru a podporu členských států²³⁶.

Hned v následujícím roce však prokázal více odvahy a to v rozsudku ve věci *Manneh v. Gambia*²³⁷. Jednalo se o gambijského novináře, který byl pro své protivládní články zadržen bez trestního příkazu příslušníky gambijské *National Intelligence Agency*, držen v utajení a mučen. Žalobce (nezisková organizace Media Foundation for West Africa, Manneh byl stále nezvěstný) se dovolával porušení práva na svobodu a bezpečnost a práva na spravedlivý proces, což prokázaly výpovědi tří svědků. Gambie ani po opakovaných výzvách soudu písemně nereagovala a žádný její zástupce se nedostavil k jednání, které tak bylo provedeno v nepřítomnosti žalovaného. V takovém případě umožňuje právní úprava Soudního dvora ECOWAS přijmout i rozsudek pro zmeškání²³⁸. Soudní dvůr ECOWAS nakonec rozhodl tak, že došlo k porušení uvedených práv žalobce ze strany žalovaného, Manneh má být propuštěn na svobodu a

²³⁵ Dle čl. 14 a 21 Africké charty a čl. 17 Všeobecné deklarace lidských práv.

²³⁶ EBOBRAH, Solomon. *A Critical Analysis of Human Rights Mandate of ECOWAS Community Court of Justice*. Opt. cit. Str. 51.

²³⁷ *Manneh v. The Gambia*, Suit No. ECW/CCJ/APP/04/07, Judgment of 5 June 2008.

²³⁸ Čl. 90 *Rules of the Community Court of Justice of ECOWAS*.

má mu být vyplacena náhrada ve výši 100.000,- amerických dolarů²³⁹. Gambie rozsudek ignorovala²⁴⁰.

Mučení gambijských novinářů se týkal i případ *Saydikhan v. Gambia*²⁴¹, s tím rozdílem, že pan Saydikhan byl přítomen u soudu a dostavil se i zástupce Gambie. Jednalo se opět o právo na svobodu, na spravedlivý proces a navíc zákaz mučení. Soud opět dospěl k závěru, že žalovaný tato práva porušil, a přikázal mu uhradit žalobci částku 200.000,- amerických dolarů jako náhradu škody²⁴².

Ještě v době, kdy se rozhodovalo o meritu věci v případě *Saydikhan v. Gambia*, svolala Gambie setkání vládních expertů za účelem novelizace Protokolu A/P.1/7/91 tak, aby byl jeho lidskoprávní mandát omezen na smlouvy ratifikované dotčeným státem a byla zavedena podmínka vyčerpání vnitrostátních prostředků²⁴³. Neziskové organizace se však obávaly, že se jednalo o cílenou kampaň, jež měla zabránit Soudnímu dvoru ECOWAS rozhodnout v případě *Saydikhan v. Gambia*, neboť Gambie neratifikovala Úmluvu OSN proti mučení a věc nebyla řešena před národními soudy²⁴⁴. Ještě před vynesením rozsudku v uvedeném případě byl nakonec návrh Gambie zamítnut, ačkoli na straně členských států panovaly určité rozpory²⁴⁵. Soudní dvůr ECOWAS tak tento pokus o zúžení své jurisdikce přečkal a vyšel z něho posílen, neboť jeho mandát v oblasti lidských práv byl znovu uznán většinou členských států Společenství.

Mohla bych jmenovat další důležité rozsudky: již zmíněné *Koraou v. Niger*, v němž byl stát Niger uznán vinným z tolerování otroctví²⁴⁶, *SERAP v. Nigeria and Another*, v němž Soudní dvůr ECOWAS umožnil podání *actio popularis* a potvrdil

²³⁹ *Manneh v. Gambia*, opt. cit. Odst. 22, 23, 27, 41 a 44.

²⁴⁰ SOWE, Bubacarr. *Gambia: Where is Ebrima Manneh?*. *Think Africa Press*, 6. července 2012 [online]. Dostupné z: <http://thinkafricapress.com/gambia/journalist-held-detention-six-years-ebrima-manneh-jammeh> (navštíveno 16. 11. 2013).

²⁴¹ *Saydikhan v. Republic of The Gambia*, Suit No. ECW/CCJ/APP/11/07, Judgment of 16 December 2010.

²⁴² *Ibid.* Odst. 8 a 47.

²⁴³ SERAP, CDHRDA challenge plans to amend ECOWAS' Court powers. *Vanguard*. 2. října 2009 [online]. Dostupné z: <http://www.vanguardngr.com/2009/10/serap-cdhrda-challenge-plans-to-amend-ecowas-court-powers/> (navštíveno 16. 11. 2013).

²⁴⁴ Media Foundation for West Africa. Four IFEX members, civil society groups fear Gambia proposal will prevent ECOWAS court from ruling in Saidu Khan case. *IFEX.org*. 28. září 2009 [online]. Dostupné z: http://ifex.org/west_africa/2009/09/28/ecowas_court_jurisdiction/ (navštíveno 16. 11. 2013).

²⁴⁵ ALTER, Karen J., HELFER, Laurence R. a MCALLISTER, Jacqueline R. A New Human Rights Court for West Africa: The ECOWAS Community Court of Justice. Opt. cit. Str. 26-27.

²⁴⁶ *Koraou v. Niger*, opt. cit. Odst. 81-85.

vynutitelnost práv druhé a třetí generace²⁴⁷, *Habré v. Senegal* či *SERAP Niger delta*. V posledním zmíněném rozsudku se jednalo o znečišťování delty řeky Niger v Nigérii těžbou ropy, což mělo zničující důsledky pro místní obyvatelstvo, které trpělo znehodnocením půdy, potravin a pitné vody, ale i zdravotními obtížemi. V roli znečišťovatelů v tomto případě figurují i velké nadnárodní společnosti Shell, AGIP, Chevron, ELF či Exxon Mobil. Stejnou věcí se již dříve zabývala Africká Komise v případě *Ogoniland*. V případě *SERAP Niger delta* se jednalo zejména o právo na přiměřenou životní úroveň, na přístup k potravě a čisté vodě, právo na zdraví, právo obyvatel delty Nigeru na hospodářský a sociální rozvoj a na uspokojivé životní prostředí, ale také právo na život, důstojnost, bezpečnost, na práci a na informace. Soudní dvůr ECOWAS zde k vynutitelnosti ekonomických, sociálních a kulturních práv poznamenal, že je nutno zkoumat u konkrétních práv, zda mohou být vynucena soudně, a že tato vynutitelnost může být v některých případech ovlivněna dostupností zdrojů v konkrétních státech²⁴⁸. Soud nezkoumal porušení uvedených práv jednotlivě, jak bývá dobrým zvykem např. u Evropského soudu pro lidská práva, nýbrž se zaměřil pouze na jádro problému, které spatřoval v právu na uspokojivé životní prostředí²⁴⁹. Dospěl k názoru, že zde došlo k porušení tohoto práva ze strany Nigérie, jež nepodnikla dostatečné kroky k ochraně životního prostředí před znečišťujícími vlivy ropného průmyslu, zejména při prevenci a odstraňování ropných skvrn²⁵⁰, ale zároveň nepřisoudil obětem žádnou náhradu škody s odůvodněním, že by bylo obtížné stanovit, kdo by vlastně měl na náhradu nárok²⁵¹.

Soudní dvůr ECOWAS je oprávněn vydávat předběžná opatření v případech, kdy to považuje za vhodné²⁵². Konkrétní podmínky pro jejich použití stanovil v případě *Mrakpor and 5 Others v. AHSG and Another*²⁵³: Soudní dvůr ECOWAS musí být

²⁴⁷ *SERAP v. Nigeria and Another*, opt. cit. Odst. 20.

²⁴⁸ Případ *SERAP Niger delta*, opt. cit. Odst. 31-32.

²⁴⁹ *Ibid.* Odst. 93 a 98.

²⁵⁰ *Ibid.* Odst. 111-112.

²⁵¹ *Ibid.* Odst. 115.

²⁵² Čl. 20 Protokolu A/P.1/7/91. Čl. 79-86 *Rules of the Community Court of Justice of ECOWAS*.

²⁵³ *Mrakpor and 5 Others v. The Authority of Heads of State of ECOWAS and Another*, Suit No. ECW/CCJ/APP/17/10, Judgment of 18 March 2011. Odst. 17. Citace z: EBOBRAH, Solomon T. Human rights developments in African sub-regional economic communities during 2011. *African Human Rights Law Journal*. 2012, vol. 12, str. 223-253 [online]. Dostupné na: http://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/19519/Ebobrah_Human%282012%29.pdf?sequence=1 (navštíveno 16. 11. 2013). Str. 247.

příslušný k rozhodnutí předložené věci, resp. nesmí být zjevně nepříslušný, a stížnost musí být přípustná, resp. nesmí být zjevně nepřípustná, a konečně musí být věc vzhledem k okolnostem případu naléhavá a použití předběžného opatření musí být v dané situaci vhodné.

Rozsudky soudu jsou závazné pro členské státy, instituce ECOWAS i jednotlivce²⁵⁴ a jsou konečné a okamžitě vynutitelné²⁵⁵. Vynutitelnost rozsudků je ovšem stejně problematická jako u všech rozhodnutí mezinárodních soudních a kvazisoudních institucí. K vynucení jsou příslušné speciálně za tímto účelem vytvořené národní instituce jednotlivých členských států²⁵⁶. Hlavní tajemník soudu v březnu 2013 uvedl, že pouze tři členské státy takové instituce vytvořily, a většina rozsudků soudu vynucena nebyla²⁵⁷. Plně stát dodržel rozsudek pouze v případě *Koraou v. Niger*, kdy Niger vyplatil paní Koraou částku 20.000,- amerických dolarů určenou v rozsudku a, aniž by to po něm bylo vyžadováno, trestně stíhal jejího bývalého pána²⁵⁸. V roce 2012 byl přijat *Supplementary Act A/SP.13/02/12*, na jehož základě je možné uložit sankce členským státům, které neplní své závazky vůči Společenství²⁵⁹. Za současné úpravy závisí tedy na členských státech, zda se v budoucnu polepší a začnou respektovat rozsudky Soudního dvora ECOWAS, nebo zda se najde většina nutná k prosazení užití sankcí vůči těm státům, které rozsudky respektovat nebudou. Záleží také na praxi soudu a míře kontroverzí, jakou bude vyvolávat. Alter nicméně upozorňuje na to, že dosavadní přístup soudu, jenž nastavil přísné podmínky ohledně prokázání porušení práv, přičemž důkazní břemeno leží na žalobci, a umírněnost jeho rozhodnutí týkajících se prostředků nápravy se zdají být vhodně zvolenou taktikou²⁶⁰.

Na oficiálních internetových stránkách uvádí Soudní dvůr ECOWAS od roku 2004 až dosud celkem 69 vyřešených případů, přičemž v roce 2011 jich bylo 15 a v roce

²⁵⁴ Čl. 15 odst. 4 Revidované smlouvy ECOWAS.

²⁵⁵ S výjimkou přezkumu. Čl. 19 odst. 2 a čl. 25 Protokolu A/P.1/7/91. Část III kap. V *Rules of the Community Court of Justice of ECOWAS*.

²⁵⁶ Nový čl. 24 Protokolu A/P.1/7/91.

²⁵⁷ ANENE-MAIDOH, Tony. *The Mandate of a Regional Court: Experiences from ECOWAS Court of Justice*. Březen 2013 [online]. Dostupné z: <http://tamaidoh.blogspot.cz/2013/04/the-mandate-of-regional-court-ecowas.html> (navštíveno 16. 11. 2013). Odst. 50 a 69.

²⁵⁸ ALTER, Karen J., HELFER, Laurence R. a MCALLISTER, Jacqueline R. *A New Human Rights Court for West Africa: The ECOWAS Community Court of Justice*. Opt. cit. Str. 29-30.

²⁵⁹ ANENE-MAIDOH, Tony. *The Mandate of a Regional Court: Experiences from ECOWAS Court of Justice*. Opt. cit. Odst. 50.

²⁶⁰ ALTER, Karen J., HELFER, Laurence R. a MCALLISTER, Jacqueline R. *A New Human Rights Court for West Africa: The ECOWAS Community Court of Justice*. Opt. cit. Str. 29-

2012 dokonce 18, většina se pak týkala lidských práv²⁶¹. Takový počet už je téměř srovnatelný s počtem případů rozhodnutých Interamerickým soudem pro lidská práva²⁶².

Na základě uvedených informací se dá tedy konstatovat, že Soudní dvůr ECOWAS je v současné době již poměrně dobře etablovaným lidskoprávním soudem, který si udržel svůj mandát i širokou jurisdikci v oblasti lidských práv a tvoří tak významný přínos pro ochranu lidských práv v oblasti západní Afriky.

2.2 Jihoafrické rozvojové společenství (SADC)

Další subregionální organizací s původně čistě ekonomickými zájmy, která přispěla k ochraně lidských práv v Africe, je Jihoafrické rozvojové společenství (*Southern African Development Community*, SADC, dále jen „SADC“ nebo v této podkapitole „Společenství“), jenž vzniklo v roce 1992 na základě Zakládající smlouvy SADC z již dříve existujícího seskupení jihoafrických států při tzv. *Southern African Development Coordination Conference* (SADCC), která byla založena již v roce 1980. V současné době má SADC patnáct členských států, kterými jsou Angola, Botswana, Demokratická republika Kongo, Jihoafrická republika, Lesotho, Madagaskar²⁶³, Malawi, Mauricius, Mosambik, Namibie, Seychely, Svazijsko, Tanzanie, Zambie a Zimbabwe.

Cílem Jihoafrického rozvojového společenství je zejména spolupráce za účelem ekonomického a sociálního rozvoje, míru, bezpečnosti, podpory demokracie a zvýšení životní úrovně občanů členských států Společenství²⁶⁴. Vrcholným orgánem SADC je Shromáždění hlav států a vlád (*Summit of Heads of State and Government*, dále jen „Shromáždění“), dalšími institucemi jsou zejména výkonná Rada (*Council of Ministers*), Sekretariát (*Secretariat*), tzv. *SADC Organ on Politics, Defence and Security Cooperation*, jenž má na starosti prosazování míru a bezpečnosti, ale také

²⁶¹ Pouze některé z těchto případů jsou zde také publikovány, většinou pouze ve francouzském jazyce. [Http://www.courtecowas.org/site2012/index.php?option=com_content&view=article&id=157&Itemid=27](http://www.courtecowas.org/site2012/index.php?option=com_content&view=article&id=157&Itemid=27) (navštíveno 10. 11. 2013). Chybí zde např. aktuální rozhodnutí v případě Habré z 5. 11. 2013.

²⁶² 18 případů v roce 2011 a 21 v roce 2012: <http://www.corteidh.or.cr/index.php/en/decisions-and-judgments> (navštíveno 17. 11. 2013).

²⁶³ Členství Madagaskaru bylo pozastaveno v roce 2009 vzhledem k neústavní změně vlády, viz. SADC suspends Madagascar. *SouthAfrica.info*, 31. března 2009, dostupné na: http://www.southafrica.info/africa/sadc-310309.htm#.Uimm0j_vt1F (navštíveno 6. 9. 2013).

²⁶⁴ Čl. 5 Zakládající smlouvy SADC.

lidských práv, Parlamentní fórum (*Parliamentary Forum*) a Tribunál SADC (*SADC Tribunal*).

Zakládající smlouva SADC (*Treaty of Southern African Development Community*) z roku 1992 byla novelizována celkem pětkrát – v roce 2001, 2007, 2008 a dvakrát v roce 2009. Již v původní Preambuli a čl. 4 písm. c) Zakládající smlouvy SADC se mezi principy Společenství nachází i lidská práva, demokracie a vláda práva. Roku 2001 přibyla mezi principy SADC snaha o vymýcení chudoby, o udržitelný ekonomický rozvoj, o zlepšení životní úrovně obyvatel jižní Afriky a pomoc sociálně znevýhodněným, boj proti HIV a jiným smrtelným nemocem a prosazování rovnosti pohlaví. Mezi cíli SADC je i zmínka o volném pohybu osob, zboží a služeb²⁶⁵ a dále je v Zakládající smlouvě SADC zmíněn i zákaz diskriminace²⁶⁶. Dodržování lidských práv, principů demokracie a vlády práva jsou také od roku 2003 podmínkou pro přijetí nových členských států²⁶⁷.

V rámci SADC bylo přijato i několik závazných právních předpisů, které souvisí přímo či nepřímo s lidskými právy. Jedná se zejména o *Protocol on Education and Training in the SADC* z roku 1997, *Protocol on Health in the SADC* (1999), *Protocol on Culture, Information and Sports* (2000), *Protocol on Politics, Defence and Security Cooperation* a *Protocol Against Corruption*, oba z roku 2001, *Protocol on the Facilitation of Movement of Persons* (2005) a *Protocol on Gender and Development* (2008). Mezi dokumenty *soft law* s lidskoprávní tematikou se řadí např. *Declaration on Refugee Protection within Southern Africa* z roku 1998, *Charter of the Fundamental Social Rights in SADC* z roku 2003, *Declaration on Agriculture and Food Security* (2003), *Declaration on HIV and AIDS* (2003) či *Declaration on Poverty Eradication and Sustainable Development* z roku 2008. SADC také na základě *Principles and Guidelines governing Elections* z roku 2004 monitoruje volby v členských státech²⁶⁸.

2.2.1 Tribunál SADC

Tribunál SADC byl ustanoven v roce 1992 na základě čl. 9 Zakládající smlouvy SADC jako hlavní soudní orgán Jihoafrického rozvojového společenství. Podrobněji byla jeho činnost upravena v Protokolu o Tribunálu SADC z roku 2000 a Jednácím

²⁶⁵ Čl. 5 odst. 2 písm. d) Zakládající smlouvy SADC.

²⁶⁶ Ibid. Čl. 6 odst. 2.

²⁶⁷ VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Str. 499.

²⁶⁸ Ibid. Str. 515.

řádem, jeho sídlem se stalo město Windhoek v Namibii. Začal fungovat teprve v roce 2005, kdy došlo ke jmenování soudců, a první rozhodnutí vydal až v roce 2007. Do současné doby vydal přes 20 rozhodnutí²⁶⁹.

Tribunál má celkem deset soudců, kteří jsou státními příslušníky členských států a kteří musí v těchto státech splňovat podmínky pro zvolení do nejvyšších soudních funkcí nebo se musí jednat o uznávané odborníky²⁷⁰. Soudci jsou jmenováni Shromážděním SADC na doporučení Rady z řad osob nominovaných členskými státy, a to na dobu pěti let (je možné pouze jedno znovuzvolení). Mezi sebou posléze volí Prezidenta. Pět soudců je stálých a soud rozhoduje v senátech tvořených třemi nebo pěti soudci. Každý soudce je povinen vykonávat svou funkci nestranně, nezávisle a svědomitě. Činnost Tribunálu SADC je financována Společenstvím. Opět si můžeme povšimnout malého počtu soudců na velké území.

Tribunál SADC má funkce poradní a rozhoduje o sporech, které se týkají a) interpretace nebo aplikace Zakládající smlouvy SADC, b) interpretace, aplikace nebo platnosti Protokolů, subsidiárních právních předpisů přijatých v rámci SADC a rozhodnutí orgánů SADC a c) dalších otázek určených v dohodách mezi členskými státy, u kterých je dána pravomoc Tribunálu²⁷¹. Jedná se o spory mezi státy nebo o spory mezi státy a fyzickými či právníckými osobami²⁷². Je tedy zaručena možnost podat individuální stížnost (*application*). Podmínkou přístupu těchto osob k Tribunálu je pak vyčerpání vnitrostátních prostředků²⁷³. Čl. 17, 18 a 19 Protokolu o Tribunálu SADC svěžuje Tribunálu dále výlučnou pravomoc ve sporech mezi členskými státy a Společenstvím a ve sporech mezi fyzickými či právníckými osobami nebo zaměstnanci SADC a Společenstvím. Předběžné otázky ohledně výkladu právních předpisů SADC mají Tribunálu SADC předkládat i národní soudy²⁷⁴.

Při svém rozhodování vychází ze Zakládající smlouvy SADC, Protokolů k ní přijatých, ze subsidiárních právních předpisů přijatých orgány Společenství, ale také

²⁶⁹ Rozhodnutí Tribunálu SADC byla dostupná na <http://www.sadc-tribunal.org/pages/decisions.htm>, ale stránka byla v průběhu psaní této diplomové práce zrušena. 23 rozsudků na: <http://www.worldcourts.com/sadct/eng/index.htm> (navštíveno 17. 11. 2013). 15 rozsudků je dostupných z: <http://caselaw.ihrda.org/sadct/> (navštíveno 17. 11. 2013).

²⁷⁰ Soudce upravují články 3 až 11 Protokolu o Tribunálu SADC a pravidla 3-5 *Rules of Procedure of the SADC Tribunal* (dále jen „Jednací řád Tribunálu SADC“).

²⁷¹ Čl. 16 Zakládající smlouvy SADC ve spojení s čl. 14 Protokolu o Tribunálu SADC.

²⁷² Čl. 15 odst. 1 Protokolu o Tribunálu SADC.

²⁷³ Ibid. Čl. 15 odst. 2.

²⁷⁴ Pravidla 75-77 Jednacího řádu Tribunálu SADC.

z aplikovatelných smluv, obecných principů mezinárodního práva veřejného a principů práva členských států²⁷⁵. Co se aplikovatelného práva týče, má tedy Tribunál SADC stejně rozsáhlé možnosti jako Soudní dvůr ECOWAS.

Tribunál SADC může činit i předběžná opatření²⁷⁶. Rozhodnutí Tribunálu SADC jsou konečná a závazná²⁷⁷. Protokol o Tribunálu SADC ani Zakládající smlouva SADC ale nestanovuje konkrétní sankce za jejich porušení, pouze uvádí, že v případě, že státy nerespektují rozhodnutí Tribunálu SADC, má Tribunál SADC právo se obrátit na Shromáždění, které má přijmout příslušné kroky ke zjednání nápravy²⁷⁸. Je možné vydat i rozsudek pro zmeškání²⁷⁹.

Tribunál SADC nemá výslovný lidskoprávní mandát jako Soudní dvůr ECOWAS. Otázku jurisdikce Tribunálu SADC ve věci lidských práv řešil Tribunál poprvé v případě *Campbell and Others v. Zimbabwe*, který byl také rozhodující pro další činnost Tribunálu, proto se mu budu dále věnovat podrobněji.

2.2.2 **Campbell and Others v. Zimbabwe**²⁸⁰

Případ *Campbell and Others v. Zimbabwe* se týkal znárodnění zemědělské půdy bílých farmářů v Zimbabwe. Žalobu podal 11. října 2007 William Michael Campbell a Mike Campbell (Pvt) Limited a přidalo se k ní dalších 77 osob. Stížnost napadala Dodatek 17 Ústavy Zimbabwe, který umožňoval znárodnit vybranou zemědělskou půdu bez práva na náhradu a vylučoval také právo obrátit se v této věci na soud. Její součástí byla i žádost o předběžné opatření, kterým by se zabránilo vystěhování dotčených osob z jejich pozemků do rozhodnutí ve věci. Toto předběžné opatření bylo vydáno 13. prosince 2007 pro pana Campbella a 28. března 2008 pro ostatních 77 zúčastněných. Meritorní rozsudek byl vydán 28. listopadu 2008.

²⁷⁵ Čl. 21 Protokolu o Tribunálu SADC.

²⁷⁶ Ibid. Čl. 28. Pravidlo 61 a 66 Jednacího řádu Tribunálu SADC.

²⁷⁷ Rozsudky jsou konečné, ale je zde možnost přezkumu. Čl. 16 odst. 5 Zakládající smlouvy SADC. Čl. 24 odst. 3 a čl. 26 a 32 Protokolu o Tribunálu SADC. Pravidla 71 a 72 Jednacího řádu Tribunálu SADC.

²⁷⁸ Čl. 33 Zakládající smlouvy SADC.

²⁷⁹ Čl. 25 Protokolu o Tribunálu SADC. Pravidla 68 a 69 Jednacího řádu Tribunálu SADC.

²⁸⁰ Jednalo se o řadu rozsudků: *Mike Campbell (Pvt) Limited and Others v. Zimbabwe*, Case No. SADCT 2/07, Judgment of 13 December 2007 (týkající se předběžného opatření); *Mike Campbell (Pvt) Limited and Others v. Zimbabwe (Contempt of Court Ruling)*, Case No. SADCT 11/08, Ruling of 18 July 2008; *Mike Campbell (Pvt) Limited and Others v. Zimbabwe*, Case No. SADCT 2/07, Judgment of 28 November 2008 (meritorní rozsudek); *Mike Campbell and Another v. The Republic of Zimbabwe (Contempt of Court Ruling)*, Case No. SADCT 03/2009, Ruling of 5 June 2009; *Fick and Others v. Republic of Zimbabwe (Contempt of Court Ruling)*, Case No. SADCT 01/2010, Ruling of 16 July 2010.

Jako prameny svého rozhodování využil Tribunál SADC zejména Zakládající smlouvu SADC, Protokol o Tribunálu SADC, Africkou chartu lidských práv a práv národů, rozhodnutí Africké Komise a principy mezinárodního práva, ale odkazoval i na Chartu OSN a jiné univerzální a regionální lidskoprávní dokumenty a rozhodnutí orgánů dohlížejících na jejich aplikaci, stejně jako na rozsudky národních soudů členských států nebo na odbornou literaturu.

Tribunál SADC se v první řadě zabýval otázkou, zda má pravomoc ve věci rozhodnout. Vycházel přitom z článku 4 písmena c) Zakládající smlouvy SADC, ze kterého vyvodil, že má implicitně jurisdikci ve všech sporech týkajících se lidských práv, demokracie a vlády práva²⁸¹.

Posoudil zároveň podmínky přístupu, konkrétně zda žalobce vyčerpal všechny vnitrostátní prostředky. Žalovaný argumentoval tím, že se žalobce obrátil na Tribunál SADC ještě dříve, než ve věci rozhodl Nejvyšší soud Zimbabwe (*Supreme Court of Zimbabwe*). Dodatek 17 k Ústavě Zimbabwe však výslovně vylučoval pravomoc soudů ohledně nabytí daných zemědělských pozemků státem, což svým rozhodnutím potvrdil později i Nejvyšší soud. Tribunál SADC dospěl k závěru, že „*tam, kde místní právo nenabízí žádný prostředek nebo je-li nabízený prostředek neefektivní, se po jedinci nevyžaduje vyčerpání místních prostředků*“²⁸² a „*kde je zřejmé, že proces dosažení prostředků by byl nadměrně prodlužován, jedinec nemusí vyčerpat místní prostředky*“²⁸³.

Dále se zabýval právem na přístup k soudu a na spravedlivý proces, právem na náhradu za zabranou půdu a otázkou, zda došlo v daném případě k rasové diskriminaci. Co se týče práva na přístup k soudu, jedná se dle Tribunálu o jedno ze dvou základních práv spadajících do konceptu vlády práva, vedle práva na spravedlivý proces. Z čl. 4 písm. c) a čl. 6 odst. 1 Zakládající smlouvy pak odvozuje, že povinností členských států SADC je respektovat, chránit a prosazovat tyto dvě základní práva.²⁸⁴ Tím, že vyloučil znárodnění zemědělské půdy ze soudního přezkumu, se žalovaný dopustil porušení těchto základních práv, a tím i porušení čl. 4 písm. c) Zakládající smlouvy SADC²⁸⁵.

²⁸¹ Mike Campbell (Pvt) Limited and Others v. Zimbabwe, Case No. SADCT 2/07, Judgment of 28 November 2008. Odst. 31 a 32.

²⁸² Tamtéž. Odst. 26.

²⁸³ Tamtéž.

²⁸⁴ Tamtéž. Odst. 35.

²⁸⁵ Tamtéž. Odst. 53.

Tribunál také shledal, že dle principů mezinárodního práva má žalobce právo na zaplacení spravedlivé náhrady za zabranou půdu²⁸⁶.

V otázce, zda se jednalo o rasovou diskriminaci, nebyli soudci Tribunálu jednotní. Vycházeli z definice článku 1 Úmluvy OSN o odstranění všech forem rasové diskriminace, kterou Zimbabwe ratifikovalo, a dokumentu Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva. Ačkoli se pozemková reforma týkala převážně bílých farmářů, dotkla se i několika vlastníků půdy černé pleti. Žalovaný argumentoval tím, že reforma nebyla zaměřena pouze na bílé farmáře, a pokud se jich dotkla, bylo to z toho důvodu, že se v důsledku kolonialismu stali vlastníky velkých pozemků, které se hodily ke znárodnění. Toto znárodnění tak musí být chápáno jako odčinění křivd kolonialismu. Žalobce argumentoval tím, že již v minulosti se režim prezidenta Mugabeho pokoušel o znárodnění půdy bílých farmářů a 17. Dodatek k Ústavě byl jen prostředkem, jak toho dosáhnout. Rozhodné nebylo ani, zda byla půda nabyta v dobách kolonialismu nebo až poté. Tato půda měla navíc připadnout vysokým politikům, soudcům či členům armády nebo jejich příbuzným a známým a ne lidem, kteří byli znevýhodněni pod kolonialismem, což mělo být dle oficiální rétoriky cílem reformy. Nakonec Tribunál rozhodl poměrem čtyři ku jednomu, že se jednalo o nepřímou diskriminaci na základě rasy, neboť účinky reformy se dotýkali převážně bílých farmářů a kritériem pro takové rozdílné zacházení byla pouze barva jejich pleti²⁸⁷. Jednalo se tedy o porušení čl. 6 odst. 2 Zakládající smlouvy SADC, který zakazuje rasovou diskriminaci²⁸⁸. Připomněl také, že pokud by byla pro výběr půdy pro znárodnění použita objektivní a rozumná kritéria, dotčeným osobám by byla vyplacena spravedlivá náhrada a půda byla rozdělena chudým lidem bez půdy či jiným znevýhodněným osobám nebo skupinám, rozdílný přístup k dotčeným osobám by nepředstavoval rasovou diskriminaci²⁸⁹.

Nutno podotknout, že již v prvním rozhodnutí ve věci ze dne 13. 12. 2007, jímž vydal předběžné opatření, se Tribunál SADC zabýval otázkou jurisdikce, nevěnoval se však podmínce vyčerpání prostředků v členském státě. Tyto námitky vznesl zástupce republiky Zimbabwe, který se také zasloužil o opakované odročení jednání (např. nebyl schopen v řádném termínu dle Jednacího řádu dodat repliku na podání žalobce, což mu

²⁸⁶ Tamtéž. Odst. 83.

²⁸⁷ Tamtéž. Odst. 75-76.

²⁸⁸ Tamtéž. Odst. 78.

²⁸⁹ Tamtéž. Odst. 79.

bylo Tribunálem prominuto). Ještě během procesu došlo k porušování předběžného opatření ze strany žalovaného, na což reagoval Tribunál SADC tak, že věc referoval Shromáždění SADC²⁹⁰ a dne 18. července 2008 vydal rozhodnutí, ve kterém konstatoval pohrdání soudem²⁹¹. I při tomto jednání se žalovaný pokoušel o odročení jednání, ale nebylo mu vyhověno. Ani v tomto ani v konečném rozhodnutí nicméně Tribunál SADC nežádal po Zimbabwe zaplacení soudních výdajů.

Za zmínku stojí i další vývoj případu. Zimbabwe odmítlo rozhodnutí Tribunálu SADC respektovat; zimbabwský Ministr spravedlnosti zpochybnil jurisdikci Tribunálu ve věci lidských práv a sám prezident Mugabe prohlásil, že „*rozhodnutí Tribunálu je nesmysl a nebude mít žádné následky*“²⁹². Také Nejvyšší soud Zimbabwe odmítl rozsudky vykonat²⁹³. Už během procesu u Tribunálu SADC byly ze strany vládních kruhů podniknuty kroky k zahájení soudního stíhání bílých farmářů, kteří setrvali na svých pozemcích; čelili také zastrašování, útokům milicí a bití²⁹⁴. Pan Campbell byl se svou ženou a zeťem surově zbit ještě před vydáním rozsudku. Dne 5. června 2009 vydal Tribunál další rozhodnutí o porušování rozsudku ze dne 28. 12. 2008 a o pohrdání soudem, tentokrát se ale Zimbabwe již ani nevyjádřilo v řízení²⁹⁵. Během srpna 2009 byl pan Campbell s rodinou nucen se ze své farmy vystěhovat a budovy na jeho pozemku byly vypáleny. V červenci 2010 rozhodl Tribunál SADC znovu o nedodržování rozsudku ve věci *Campbell and Others v. Zimbabwe* a věc předložil Shromáždění SADC²⁹⁶. Michael Campbell zemřel dne 11. 4. 2011 ve věku 78 let, dle rodiny na následky bití²⁹⁷. Zábory půdy nakonec postihly asi 4.000 bílých

²⁹⁰ Mike Campbell (Pvt) Limited and Others v. Zimbabwe, Case No. SADCT 2/07, Judgment of 28 November 2008. Odst. 9.

²⁹¹ Mike Campbell (Pvt) Limited and Others v Zimbabwe (Contempt of Court Ruling), Case No. SADCT 11/08, Ruling of 18 July 2008.

²⁹² Viz. Campbell v. The Republic of Zimbabwe (Contempt of Court Ruling), Case No. SADCT 03/2009, Ruling of 5 June 2009. Odst. 4.

²⁹³ OPPONG, Richard Frimpong. Enforcing judgments of the SADC Tribunal in the domestic courts of member states. In: BÖSL, Anton ed. a kolektiv autorů. *Monitoring Regional Integration in Southern Africa Yearbook 2010*. South Africa: Trade Law Centre for Southern Africa, 2011. Str. 115-142. Str. 122.

²⁹⁴ O celém případě byl natočen velmi zajímavý dokument *Mugabe and The White African*. Režie Lucy Bailey a Andrew Thompson. 2009.

²⁹⁵ Campbell v. The Republic of Zimbabwe (Contempt of Court Ruling), Case No. SADCT 03/2009, Ruling of 5 June 2009.

²⁹⁶ Fick and Others v. Republic of Zimbabwe (Contempt of Court Ruling), Case No. SADCT 01/2010, Ruling of 16 July 2010.

²⁹⁷ DIXON, Robin. Mike Campbell dies at 78; white Zimbabwean challenged seizure of lands. *Los Angeles Times*. 8. dubna 2011 [online]. Dostupné z: <http://articles.latimes.com/2011/apr/08/local/la-me-mike-campbell-20110408> (navštíveno 18. 11. 2013).

zimbabwských farmářů a tato pozemková reforma způsobila v zemi nedostatek potravin²⁹⁸.

V srpnu 2010 proběhlo Shromáždění SADC, na kterém, namísto sankcionování Zimbabwe, bylo rozhodnuto o tom, že funkce Tribunálu SADC bude přehodnocena²⁹⁹. V červnu 2011 rozhodl soud v Severním Gautengu v Jihoafrické republice o prodeji majetku Zimbabwské vlády zabaveného v důsledku rozsudku Tribunálu SADC ve věci *Mike Campbell (Pvt) Limited and Others v. Zimbabwe* ze dne 28. 11. 2008 a o poskytnutí kompenzace třem Zimbabwským farmářům, mezi nimi i rodině Campbellových³⁰⁰. Případ se dostal až k Soudnímu dvoru v Mogoengu, který rozsudek potvrdil.³⁰¹ Sledujeme tu tedy zajímavou tendenci, kdy rozhodnutí Tribunálu SADC vykonává soud jiného členského státu, než jaký byl ve sporu žalovaným a měl tedy primárně respektovat a vykonat rozsudek. Nicméně tento rozsudek znamená, že rozhodnutí Tribunálu SADC zůstávají vynutitelná minimálně v Jihoafrické republice.

2.2.3 Další osudy Tribunálu SADC

Vedle případu *Campbell and Others v. Zimbabwe* řešil Tribunál SADC i další případy, např. *Tanzania v. Cimexpan (Mauritius) LTD and Others*³⁰², *Tembani v. Zimbabwe*³⁰³ či *Gondo and Others v. Zimbabwe*³⁰⁴, které už ovšem nebyly natolik zásadní a průlomové. V případě *Tanzania v. Cimexpan (Mauritius) LTD and Others* rozhodoval o námitce Tanzanie týkající se nevyčerpání vnitrostátních prostředků. Tato námitka se projednávala nezávisle na hlavním sporu, v kterém pan Ajaye Jogoo, ředitel

²⁹⁸ RUPPEL, Oliver C. Regional economic communities and human rights in East and southern Africa. In: BÖSL, Anton, ed. a DIESCHO, Joseph, ed. *Human Rights in Africa: Legal Perspectives on their Protection and Promotion*. Windhoek, Namibia: Macmillan Education Namibia, 2009. Str. 275-317. Str. 298-299.

²⁹⁹ Human Rights Watch. *SADC: Q&A on The Tribunal: Regional Court's Future Hangs in the Balance*. 11. srpna 2011 [online]. Dostupné na: <http://www.hrw.org/news/2011/08/11/sadc-qa-tribunal> (navštíveno 18. 11. 2013).

³⁰⁰ Farmers win battle to sell Zim assets. *BusinessReport*. 6. června 2011 [online]. Dostupné na: <http://www.iol.co.za/business/business-news/farmers-win-battle-to-sell-zim-assets1.1079468#.UUznk1ckQsY> (navštíveno dne 18. 11. 2013).

³⁰¹ PREMID, Kameel. The SADC Tribunal Lives On... Kind Of. *The Trade Beat*. 17. července 2013 [online]. Dostupné z: <http://www.thetradebeat.com/content-type/opinion-analysis/item/269-the-sadc-tribunal-lives-on-kind-of> (navštíveno 21. 11. 2013).

³⁰² The United Republic of Tanzania v. Cimexpan (Mauritius) LTD and Others, Case No. SADCT 01/2009, Judgment of 11 June 2009.

³⁰³ Jedná se o dvě rozhodnutí, první ve věci předběžného opatření, druhé meritorní: *Tembani v. Republic of Zimbabwe*, Case No. SADCT 07/2008, Ruling of 5 June 2009. *Tembani v. Republic of Zimbabwe*, Case No. SADCT 07/2008, Judgment of 14 August 2009.

³⁰⁴ *Gondo and Others v. Republic of Zimbabwe*, Case No. SADCT 05/2008, Judgment of 9 December 2010.

společnosti Cimexpan (Mauritius) Limited a zakladatel společnosti Cimexpan (Zanzibar) Limited, byl po ukončení koncesionářské smlouvy v Zanzibaru údajně zadržen, mučen a deportován, přičemž za sebou zanechal svou rodinu a jmění společnosti Cimexpan (Zanzibar) Limited. Ve věci vyčerpání vnitrostátních prostředků pan Jogoo uvedl, že nemohl využít soudní ochrany, neboť se z důvodu vyhoštění již nenacházel v Tanzanii. Tribunál SADC však konstatoval, že „*deportation alone, in our view, does not amount to denial of access to the courts within the Applicant's [United Republic of Tanzania] territory. The third Respondent could, in our opinion, have hired the services of legal advisers in the territory of the Applicant, without being physically present therein, in order to challenge by judicial review the deportation order made against him, if he had so wished. We hold, therefore, that the Respondents had not exhausted local remedies and do not have locus standi to institute proceedings before the Tribunal.*“³⁰⁵ Dále došel k závěru, že o mučení nebyly poskytnuty žádné důkazy a nelze tedy prokázat.

Ve věci *Tembani v. Zimbabwe* se jednalo o tom, zda je § 38 odst. 2 zimbabwského *Agricultural Finance Corporation Act* a § 16 odst. 7 písm. d) Ústavy Zimbabwe v souladu s čl. 4 písm. c) (princip lidských práv, demokracie a vlády práva) a čl. 6 odst. 1 (zdržení se přijetí opatření ohrožujícího principy Společenství) Zakládající smlouvy SADC. Pan Tembani si půjčil peníze u zimbabwské banky a za řádné splacení půjčky ručil svou farmou, přičemž při nesplacení jakékoliv splátky umožňuje zmíněná zimbabwská legislativa, aby byla zabráněna celá nemovitost, a to bez možnosti obrátit se na soud. Pan Tembani se dostal do prodlení a farma mu byla zabráněna a prodána za nepřiměřené nízkou cenu, obrátil se tedy na zimbabwský *High Court*, ale neuspěl. Žalovaný namítal nevyčerpání vnitrostátních prostředků, což však Tribunál SADC zamítl s tím, že zákon sám užití vnitrostátních prostředků ochrany vyloučil, stejně jako v případě *Campbell and Others v. Zimbabwe*. Dále Tribunál SADC dospěl k závěru, že došlo k odepření přístupu k soudu a porušení práva na spravedlivý proces, čímž došlo k porušení principů mezinárodního práva a čl. 4 a 6 Zakládající smlouvy SADC, a prohlásil prodej farmy žalobce za nezákonný a neplatný³⁰⁶.

³⁰⁵ The United Republic of Tanzania v. Cimexpan (Mauritius) LTD and Others, Case No. SADCT 01/2009, Judgment of 11 June 2009. Odst. 16.

³⁰⁶ Tembani v. Republic of Zimbabwe, Case No. SADCT 07/2008, Judgment of 14 August 2009. Odst. 35, 38 a 41.

Další stížnost, *Gondo and Others v. Zimbabwe*, podal pan Gondo a osm dalších, kteří se stali obětí násilí ze strany *National Police* a *National Army of the Republic of Zimbabwe*, následkem čehož jim zimbabwské soudy přisoudili značné finanční obnosy, které ovšem nebyly žalovaným nikdy vyplaceny. Žalobci namítali nedostupnost účinných prostředků ochrany a tím porušení čl. 4 písm. c) a čl. 6 odst. 1 Zakládající smlouvy SADC. Žalovaný se neúčastnil řízení. Tribunál SADC konstatoval, že povinností členských států Společenství, jak vyplývá z čl. 4 písm. c) a čl. 6 odst. 1 Zakládající smlouvy SADC, je respektovat, chránit a prosazovat lidská práva, demokracii a vládu práva³⁰⁷, přičemž vláda práva zahrnuje minimálně čtyři základní práva: „*right to have an effective remedy, the right to have access to an independent and impartial Court or tribunal, the right to a fair hearing before an individual is deprived of a right, interest or legitimate expectation, the right to equality before the law and the right to equal protection of the law.*“³⁰⁸ Zimbabwe dle Tribunálu porušilo jak právo na účinný prostředek ochrany, tak právo na přístup k soudu a na spravedlivý proces, ale také čl. 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a čl. 3 odst. 2 Africké charty, neboť jeho legislativa je diskriminační³⁰⁹. Tribunál SADC také přikázal žalovanému, aby vyplatil peněžité částky žalobcům v revalorizované výši.

Je nutno si povšimnout, že naprostá většina případů předložených Tribunálu SADC se týká stížností jednotlivců na státy pro porušení lidských práv, pouze malé množství jsou stížnosti zaměstnanců SADC, mezistátní stížnost nebyla za dobu existence Tribunálu SADC předložena ani jednou. Tribunál SADC byl ovšem primárně stvořen pro spory ohledně výkladu a aplikace právních předpisů Společenství a lidskoprávní mandát si přisvojil až posléze. Přitom se již v minulosti na půdě SADC zvažovalo, že by měl Tribunál SADC lidskoprávní mandát zakotven explicitně, ovšem návrh byl zamítnut s tím, že v budoucnu tuto pravomoc může Tribunálu být svěřena prostřednictvím protokolu³¹⁰. Implicitní mandát s sebou nese riziko snížené legitimacy, neboť nebyl svěřen Tribunálu členskými státy výslovně. Záleží pak tedy na přístupu členských států k takové implicitně vyvozené pravomoci, zda ji budou respektovat nebo ji odmítnou. Tribunál SADC je bohužel zářným příkladem druhého.

³⁰⁷ *Gondo and Others v. Republic of Zimbabwe*, Case No. SADCT 05/2008, Judgment of 9 December 2010. Odst. 9.

³⁰⁸ *Ibid.* Odst. 10.

³⁰⁹ *Ibid.* Odst. 23, 32 a 36.

³¹⁰ VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. Opt. cit. Str. 505.

Již bylo zmíněno, že v důsledku návrhu Zimbabwe bylo v roce 2010 rozhodnuto o tom, že funkce Tribunálu SADC bude přehodnocena. Následně byla v květnu 2011 činnost Tribunálu SADC *de facto* pozastavena, neboť nedošlo ke jmenování nových soudců³¹¹. V roce 2012 byla otázka suspendování Tribunálu SADC vznesena na dalším Shromáždění SADC a bylo rozhodnuto, že dojde k vytvoření nového Tribunálu, jehož mandát bude omezen na interpretaci ustanovení Zakládající úmluvy SADC a protokolů a na řešení sporů mezi členskými státy³¹². Tímto krokem byl vyloučen přístup fyzických a právnických osob k Tribunálu SADC formou individuálních stížností a tím byla v podstatě vyloučena i efektivní ochrana lidských práv poskytovaná tímto nadnárodním soudním orgánem.

Pozemkové reformy v Zimbabwe se dostaly i před Africkou Komisi³¹³ a na přelomu roku 2012 a 2013 se Luke Tembani spolu s Benem Freethem, zetěm pana Campbella, zastoupení organizací AfriForum, obrátili na Africkou Komisi, aby přezkoumala zákonnost suspendování Tribunálu SADC³¹⁴. Na rozhodnutí Africké Komise v této věci si budeme muset ještě počkat, bude ale jistě velmi zajímavé.

2.3 Východoafrické společenství (EAC)

Východoafrické společenství (East African Community, EAC, dále jen „EAC“ nebo v této podkapitole „Společenství“) bylo založeno již v roce 1967, ačkoli mezi lety 1977 až 2000 nefungovalo. Znovu bylo vytvořeno na základě Zakládající smlouvy EAC (*Treaty for the Establishment of the East African Community*) z roku 1999, která byla novelizována v letech 2006 a 2007. Členskými státy EAC jsou Burundi, Keňa, Rwanda, Tanzánie a Uganda, které jsou zároveň členskými státy jiných subregionálních organizací (SADC, COMESA), s nimiž EAC také spolupracuje. Hlavním orgánem EAC je opět Shromáždění (*Summit*), dalšími jsou především Rada (*Council*), Zákonodárné shromáždění (*East African Legislative Assembly, EALA*), Sekretariát (*Secretariat*),

³¹¹ Human Rights Watch. *SADC: Q&A on The Tribunal: Regional Court's Future Hangs in the Balance*. Opt. cit.

³¹² <http://www.sadc.int/about-sadc/sadc-institutions/tribun/> (navštíveno 18. 11. 2013).

³¹³ Law Society of Zimbabwe et al v. Zimbabwe, Communication no. 321/2006, (AHRLR 2013).

³¹⁴ African Commission to consider reinstating SADC Tribunal. *Panapress*. 14. ledna 2013[online]. Dostupné z: <http://www.panapress.com/African-Commission-to-consider-reinstating-SADC-Tribunal--13-858301-0-lang2-index.html> (navštíveno 21. 11. 2013). PREMID, Kameel. The SADC Tribunal Lives On... Kind Of. Opt. cit.

Koordinační výbor (*Coordination Committee*), sektorové výbory (*sectoral committees*) a Soudní dvůr EAC (*East African Court of Justice*).

Cílem Společenství je zejména spolupráce v oblasti politické, ekonomické, sociální, kulturní, ve výzkumu a vědě, obraně, bezpečnosti a ve věcech právních a soudních³¹⁵. Mezi cíle patří i udržitelný ekonomický rozvoj, zvýšení životní úrovně populace, ochrana životního prostředí a prosazení rovnosti pohlaví³¹⁶. Roku 2005 došlo k vytvoření celní unie a roku 2010 k vytvoření společného trhu.

Mezi základními principy Společenství se objevuje „*good governance including adherence to the principles of democracy, the rule of law, accountability, transparency, social justice, equal opportunities, gender equality, as well as the recognition, promotion and protection of human and peoples rights in accordance with the provisions of the African Charter on Human and Peoples' Rights*“³¹⁷. Zakládající smlouva EAC se o lidských právech zmiňuje i v dalších ustanoveních, např. v čl. 7 odst. 2 se státy zavazují dodržovat principy dobré vlády, demokracie, vlády práva, sociální spravedlnosti a dodržování obecně uznávaného standartu lidských práv; dodržování těchto principů je i podmínkou pro přijetí nových členských států³¹⁸. Rovnost pohlaví a zlepšení postavení žen ve společnosti jsou zdůrazňovány opakovaně a je jim věnována i kapitola 22 Zakládající smlouvy EAC. Dále je zmíněn volný pohyb osob a služeb, svoboda pobytu³¹⁹, vytvoření společného postupu vůči uprchlíkům³²⁰, prevence a boj proti AIDS a jiným nemocem, spolupráce v oblasti kultury, sportu a v oblasti sociální (za účelem snížení chudoby, zvýšení zaměstnanosti, gramotnosti atd.)³²¹, ochrana životního prostředí a rozumné využívání přírodních zdrojů³²² nebo společná zemědělská politika zaměřená na zajištění dostatku potravin³²³.

Mezi závaznými právními dokumenty, které se dotýkají lidskoprávní problematiky, můžeme řadit *Protocol on Environment and Natural Resources Management* z roku 2006 nebo *Protocol on Peace and Security* z roku 2013. Mezi nezávazné náleží *EAC Plan of Action on the promotion and prtotection of human rights*

³¹⁵ Čl. 5 odst. 1 Zakládající smlouvy EAC.

³¹⁶ Ibid. Čl. 5 odst. 3 písm. a), b), c) a e).

³¹⁷ Ibid. Čl. 6 písm. d).

³¹⁸ Ibid. Čl. 3 odst. 3.

³¹⁹ Ibid. Kapitola 17.

³²⁰ Ibid. Čl. 124 odst. 5 písm. a).

³²¹ Ibid. Kapitola 21.

³²² Ibid. Kapitola 19.

³²³ Ibid. Kapitola 18.

in East Africa z roku 2008. V roce 2009 byl vypracován *The EAC Draft Bill of Rights*, který však nebyl schválen.

2.3.1 Soudní dvůr EAC

Soudní dvůr EAC byl založen na základě čl. 9 odst. 1 písm. e) a kapitoly 8 Zakládající smlouvy EAC a sídlí prozatím v Arushe v Tanzánii, dokud nebude rozhodnuto o jeho permanentním sídle. Není stálým soudním orgánem, zasedá pouze v případě potřeby. Začal fungovat v roce 2001 a první případ mu byl předložen až v roce 2005. Do současné doby vydal dle oficiálních internetových stránek celkem 37 rozsudků³²⁴. V současné době je tvořen deseti nezávislými soudci volenými Shromážděním na období 7 let, přičemž z každého členského státu jsou zde soudci dva³²⁵. Počet soudců může být v budoucnu navýšen na 15³²⁶. Skládá se ze dvou oddělení – prvoinstančního a odvolacího, každé po pěti soudcích.

Jurisdikce Soudního dvora EAC je stanovena zejména v čl. 27 Zakládající smlouvy EAC, dle kterého má pravomoc rozhodovat ve věcech výkladu a aplikace ustanovení Zakládající smlouvy EAC. Jeho jurisdikce může být rozšířena na základě protokolu, výslovně je tato možnost uvedena ve věci lidských práv³²⁷. Dále řeší spory mezi Společenstvím a jeho zaměstnanci³²⁸, může mu být svěřena pravomoc rozhodnout o sporech vzniklých ze smluv Společenství, dohod mezi členskými státy či jiných smluv, které mu tuto pravomoc propůjčí³²⁹ a má také funkce poradní³³⁰. Zakládající smlouva EAC se nezmiňuje o právu, které má Soudní dvůr EAC aplikovat.

Jurisdikce ve věci lidských práv se řešila poprvé v případě *Katabazi and Others v. Secretary General of the EAC and Another*³³¹. Stížnost (*reference*) podal pan Katabazi a 16 dalších osob, které byly na konci roku 2004 v Ugandě obviněny z vlastizrady a vzaty do vazby, a to proti Generálnímu sekretáři EAC a Generálnímu prokurátorovi Ugandy. Dne 16. 11. 2006 rozhodl ugandský *High Court* o podmíněčném propuštění 14 z nich na kauci. Vládní bezpečnostní složky se však obávaly, že se tyto

³²⁴ [Http://www.eacj.org/judgments.php](http://www.eacj.org/judgments.php).

³²⁵ Seznam soudců na: <http://www.eacj.org/composition.php>.

³²⁶ Čl. 24 odst. 2 Zakládající smlouvy EAC.

³²⁷ Ibid. Čl. 27 odst. 2.

³²⁸ Ibid. Čl. 31.

³²⁹ Ibid. Čl. 32.

³³⁰ Ibid. Čl. 36.

³³¹ *Katabazi and Others v. Secretary General of the East African Community and Another*, Reference No. 1 of 2007, Judgment of 1 November 2007.

osoby po osvobození zapojí do ozbrojených povstaleckých skupin a tak jejich jednotky obklíčily *High Court*, přerušily přípravy na propuštění a tyto osoby byly znovu zatčeny. Následně byly předvedeny před vojenský *General Court Martial* a obviněny z terorismu a nedovoleného ozbrojování. Uganda Law Society se posléze obrátila na ugandský Ústavní soud, který prohlásil zásah bezpečnostních složek do soudního procesu a stíhání zároveň u civilního a vojenského soudu za protiústavní. Žalobci však ani poté propuštění nebyli. Dle žalobců se tedy ze strany Ugandy jednalo o porušení zásady vlády práva, která je zakotvena jako jeden z principů fungování EAC, a zároveň o porušení čl. 29 v souvislosti s čl. 71 odst. 1 písm. d) Zakládající smlouvy EAC ze strany Generálního sekretáře EAC, dle kterých má vyšetřovat z vlastní iniciativy všechny věci týkající se Východoafrického společenství „*that appears to it to merit examination*“, a v případě, že zjistí, že došlo k porušení závazků ke Společenství ze strany členských států, má tuto věc předložit Radě. Zástupce Ugandy vznesl námitku týkající se kompetence Soudního dvora EAC rozhodovat v lidskoprávním sporu a namítal také, že o věci již rozhodl Ústavní soud Ugandy a měl by se tudíž uplatnit princip *res judicata*. Soudní dvůr EAC zde konstatoval, že sice nemá jurisdikci ve věci lidských práv *per se*, neboť nebyl přijat příslušný protokol k Zakládající smlouvě EAC, ale to mu nebrání ve výkladu ustanovení této smlouvy, i když se věc dotýká porušení lidských práv³³². Zároveň stanovil, že u uplatnění zásady *res judicata* musí být splněny tři podmínky: musí se jednat o stejnou věc, strany sporu musí být stejné nebo se musí některá z nich soudit na základě stejného titulu a věc musí být meritorně rozhodnuta v předchozím řízení. Ve sporu *Katabazi and Others v. Secretary General of the EAC and Another* se dle Soudního dvora EAC jednalo o jinou věc než u Ústavního soudu a strany byly odlišné, nemohlo tedy dojít k porušení principu *res judicata*. Dospěl posléze k závěru, že byla narušena nezávislost soudnictví, pilíř principu vlády práva, a Uganda se tedy dopustila porušení Zakládající smlouvy EAC, přičemž Generální tajemník Společenství žádnou vinu nenese, neboť o věci nevěděl a nemohl tedy konat³³³.

Soudní dvůr EAC tak sice odmítl, že by měl přímou pravomoc ve věci lidských práv, ale zároveň konstatoval, že mu taková pravomoc vyplývá nepřímou ze Zakládající smlouvy EAC, jejíž ustanovení vykládá a aplikuje. Od doby, kdy v roce 2007 vydal rozsudek ve věci *Katabazi and Others v. Secretary General of the EAC and Another*,

³³² Ibid. Odst. 34 a 39.

³³³ Ibid. odst. 49, 54 a 59.

řešil ještě mnohokrát případy přímo nebo nepřímo související s lidskými právy – tyto tvoří většinu případů, které mu byly předloženy.

Řada případů se týkala institucí Společenství, mezi nimi první i druhý případ předložený Soudnímu dvoru EAC. V prvním případě *Mwatela and Others v. East African Community*³³⁴ se jednalo o spor mezi členy Zákonodárného shromáždění a Radou, respektive jí podřízenou *Sectoral Council on Legal and Judicial Affairs*, ohledně legislativních pravomocí. Soudní dvůr EAC potvrdil, že se ze strany těchto výkonných institucí jednalo o zásah do moci zákonodárné způsobem porušujícím Zakládající smlouvu EAC. Tímto rozhodnutím prokázal značnou odvahu a potvrdil, že je nezávislý na výkonných orgánech Společenství.

Druhým případem byl *Nyong`o and Others v. The Attorney General of Kenya and Others*³³⁵. V něm byla zpochybněna zákonnost volby devíti zástupců Keni do Zákonodárného shromáždění EAC, která měla proběhnout v rozporu s čl. 50 Zakládající smlouvy EAC. V reakci na předběžné opatření vydané soudem v tomto případě dne 27. listopadu 2006, jímž byla v podstatě suspendována činnost Zákonodárného shromáždění, došlo v rámci Společenství k rychlému schválení několika úprav Zakládající smlouvy EAC, které se týkaly vytvoření druhoinstančního oddělení a pravidel pro odvolání (přičemž odvolat se dalo i proti dřívějším rozhodnutím Soudního dvora), rozšíření důvodů pro odvolání jeho soudců z funkce, zúžení jurisdikce soudu a zavedení časového limitu pro individuální stížnosti³³⁶. Tato novelizace Zakládající smlouvy EAC byla napadena stížností ve věci *The East African Law Society and Others v. The Attorney General of Kenya and Others*³³⁷, přičemž Soudní dvůr EAC judikoval, že při schvalování zmíněné novelizace došlo k porušení principu účastenství občanské společnosti na aktivitách Společenství a tím k porušení čl. 5 ods. 3 písm. g) a čl. 7 odst. 1 písm. a) Zakládající smlouvy EAC³³⁸. Žalobci také namítali, že rozšíření důvodů pro odvolání soudců z funkce (jedním z důvodů bylo řízení pro porušení povinností vedené proti takovému soudci Soudního dvora EAC, který zároveň působí u

³³⁴ *Mwatela and Others v. East African Community*, Reference No. 1 of 2005, Judgment of October 2006.

³³⁵ *Nyong`o and Others v. The Attorney General Of Kenya and Others*, Reference No. 1 of 2006, Judgment of 30 March 2007.

³³⁶ Změna se týkala čl. 23 odst. 2, čl. 24 a 26 odst. 1 a 2, čl. 27 odst. 1, čl. 30, 35A a 140A Zakládající smlouvy EAC.

³³⁷ *The East African Law Society and Others v. The Attorney General of Kenya and Others*, Reference No. 3 of 2007, Judgment of 1 September 2008.

³³⁸ *Ibid.* Odst. 61,67, 68 a 93.

národního soudu, což se vzhledem k faktu, že Soudní dvůr EAC není stálým soudem, týká většiny jeho soudců) bylo cíleno na dva keňské soudce Soudního dvora EAC, kteří se oba účastnili rozhodování ve věci *Nyong`o and Others v. The Attorney General of Kenya and Others*, přičemž cílem těchto změn bylo tedy ovlivnění rozhodnutí v této kauze. Soudní dvůr EAC souhlasil s žalobci, že se jednalo o zasahování do případu a shledal porušení čl. 38 odst. 2 Zakládající smlouvy EAC³³⁹, ale argument žalobců, že novela byla přijata ve zlé víře, zamítl pro nedostatek důkazů³⁴⁰. Soudní dvůr EAC ovšem odmítl zmíněné novelizace zneplatnit³⁴¹. Tím se sice uchránil před tím, aby se stal trnem v oku členských států, ale jeho rozhodnutí bylo připraveno o jakýkoliv efekt, protože novelizovaná ustanovení, ač byla v rozporu se Zakládající smlouvou EAC, zůstala v platnosti.

Možnost přístupu k soudu mají členské státy, Generální tajemník Společenství, zaměstnanci Společenství a fyzické a právnické osoby, které pobývají v členských státech EAC³⁴². Individuální stížnosti mohou být dle nové úpravy podávány proti jakémukoliv činu (*any Act, regulation, directive, decision or action*) členského státu nebo orgánů Společenství, který je v rozporu se Zakládající smlouvou EAC, pokud nad takovým činem není jurisdikce Zakládající smlouvou EAC výslovně svěřena instituci členského státu, a to jen ve lhůtě dvou měsíců od takového činu nebo od okamžiku, kdy se žalobce o takovém činu dozvěděl³⁴³. Čl. 30 odst. 3 Zakládající smlouvy EAC výslovně říká, že „*Court shall have no jurisdiction under this Article where an Act, regulation, directive, decision or action has been reserved under this Treaty to an institution of a Partner State.*“ Již v případě *The East African Law Society and Others v. The Attorney General of Kenya and Others* upozorňoval Soudní dvůr EAC na to, že nový čl. 30 odst. 3 Zakládající smlouvy EAC může vést k rozdílnému výkladu Zakládající smlouvy EAC ze strany národních soudů³⁴⁴. Kromě toho kritizoval i nový čl. 26 Zakládající smlouvy EAC, který podle něj může ohrozit nezávislost soudců na

³³⁹ „Where a dispute has been referred to the Council or the Court, the Partner States shall refrain from any action which might be detrimental to the resolution of the dispute or might aggravate the dispute.“

³⁴⁰ Ibid. Odst. 75-76, 87-88 a 93.

³⁴¹ Ibid. Odst. 97.

³⁴² Čl. 28-31 Zakládající smlouvy EAC.

³⁴³ Ibid. Čl. 30 odst. 1, 2 a 3.

³⁴⁴ *The East African Law Society and Others v. The Attorney General of Kenya and Others*, opt. cit. Odst. 99-102.

jejich domovských státech³⁴⁵. Takové nebezpečí se prokázalo právě v případě Keni, která chtěla odstranit své dva souce, což se jí nepodařilo³⁴⁶. Soudní dvůr EAC již tehdy doporučil změnu těchto ustanovení, ke které ovšem nedošlo.

Časové omezení podání individuálních stížností bylo předmětem sporu v případě *Independent Medical Unit v. The Attorney General of Kenya and Others*³⁴⁷. Žalobce, nezisková organizace, se na Soudní dvůr EAC obrátil s obviněním, že žalovaní se dopustili porušení lidských práv, neboť neučinili potřebné kroky k zabránění, vyšetření či potrestání osob zodpovědných za exekuce, mučení a jiné nelidské a ponižující jednání vůči více než 3.000 Keňanům, žijících v oblasti Mount Elgon, ke kterým mělo dojít mezi lety 2006 a 2008. Mezi námitkami vznesenými žalovanými se objevil i nedostatek jurisdikce soudu ve věci lidských práv a promlčení stížnosti vzhledem k časovému omezení jejího podání. Soudní dvůr EAC poté, co zopakoval, že na základě argumentace v dřívějším rozsudku ve věci *Katabazi* má pravomoc rozhodnout o tomto případě, konstatoval, že lhůta 2 měsíců byla dodržena, neboť se jednalo o pokračující porušování lidských práv a zásad vlády práva, dobré vlády a spravedlnosti³⁴⁸. Zástupce Keni se však odvolal a odvolací oddělení soudu (*Appellate Division*) rozhodlo tak, že vytklo prvoinstančnímu rozhodnutí nedostatek důvodů pro rozhodnutí ve věci jurisdikce, a dále konstatovalo, že stížnost byla podána po lhůtě, neboť žalobce o zmíněných událostech v Mount Elgon musel vědět již v letech 2006 až 2009, ale přesto stížnost podal až v roce 2010, tedy dlouho po uplynutí dvouměsíční lhůty³⁴⁹. Tento závěr byl opět napaden žalobcem v žádosti o přezkum, přičemž argumentoval zejména tím, že Soudní dvůr EAC se dopustil porušení principu mezinárodního práva, konkrétně zavedené koncepce trvajících porušení práva (*continuous violation*), a tím také porušení Vídeňské Úmluvy o smluvním právu a samotné Zakládající smlouvy EAC, kterou

³⁴⁵ Ibid.

³⁴⁶ MATI, Mwalimu. Kenya is guilty of judicial interference. *The East African*. 26. února 2007 [online]. Dostupné z: <http://www.theeastafrican.co.ke/opOrEd/-/434748/253402/-/rbk891z/-/index.html> (navštíveno 28. 11. 2013).

³⁴⁷ Jednalo se opět o více rozsudků: *Independent Medical Unit v. The Attorney General of Kenya and Others*, Reference No. 3 of 2010, Ruling of 29 June 2011 (o námitkách). *Attorney General of Kenya v. Independent Medical Legal Unit*, Appeal No. 1 of 2011, Judgment of 15 March 2012 (odvolání proti rozhodnutí o námitkách). *Independent Medical Legal Unit v. Attorney General of Kenya*, Application No. 2 of 2012, Judgment of 1 March 2013 (rozhodnutí o žádosti o přezkum).

³⁴⁸ *Independent Medical Unit v. The Attorney General of Kenya and Others*, Reference No. 3 of 2010, Ruling of 29 June 2011. Odst. 27.

³⁴⁹ *Attorney General of Kenya v. Independent Medical Legal Unit*, Appeal No. 1 of 2011, Judgment of 15 March 2012. Odst. 30-41.

nevykládal v její celistvosti, zejména ve vztahu k zásadám a cílům Společenství, a zároveň překročil své pravomoci ve věci odvolání. Tato žádost byla však zamítnuta rozsudkem z března 2013, neboť dle Soudního dvora EAC nespĺňovala náležitosti pro přezkum, ale spíše pro odvolání, které proti rozhodnutí odvolacího oddělení není možné³⁵⁰. I ve věci lidských práv je tedy třeba, aby byla splněna lhůta 2 měsíců pro podání stížnosti, a to od události zakládající porušení práv či od doby, kdy se o takové události žalobce dozvěděl, nehledě na to, že porušení nadále trvá. Dle mého názoru se však jedná o porušení koncepce trvajících porušení práva, která se běžně uplatňuje nejen na univerzální úrovni, ale i v evropském, americkém a africkém systému ochrany lidských práv³⁵¹.

Zakládající smlouva EAC žádné další podmínky přípustnosti stížnosti neuvádí. Soudní dvůr EAC rozhodoval v případě *Nyong`o and Others v. The Attorney General of Kenya and Others* poprvé i o tom, zda se před podáním individuální stížnosti vyžaduje vyčerpání vnitrostátních prostředků, a dospěl k závěru, že taková podmínka zde není³⁵². Tento závěr potvrdil i v případě *Mjawasi and 748 Others v. The Attorney General of Kenya*³⁵³, v kterém požadovalo 749 zaměstnanců bývalého EAC po Keni zaplacení důchodů a odměn souvisejících s jejich službou. Stížnost však byla zamítnuta, neboť se o události zakládající porušení jejich práv dozvěděli žalobci již v roce 1998 a tedy před vstupem Zakládající smlouvy EAC v platnost³⁵⁴.

Podmínky *locus standi* zkoumal Soudní dvůr EAC v případě *Rugumba v. The Secretary General of EAC and Rwanda*³⁵⁵, v kterém žalobkyně byla sestrou poručíka Ngabo, jenž byl zatčen rwandskými jednotkami a držen *incommunicado*. V této věci bylo konstatováno, že jediným požadavkem plynoucím z čl. 30 odst. 1 Zakládající úmluvy EAC je, že osoba (fyzická či právnická), jenž podává individuální stížnost, musí

³⁵⁰ Independent Medical Legal Unit v. Attorney General of Kenya, Application No. 2 of 2012, Judgment of 1 March 2013. Odst. 33-55.

³⁵¹ Rozhodnutí Africké Komise: Muthuthirin Njoka v. Kenya, Communication No. 142/94, a Annette Pagnouille v. Cameroon, Communication No. 39/90. Citováno z: VILJOEN, Frans. Admissibility under African Charter. In: EVANS, Malcolm D., ed. a MURRAY, Rachel, ed. *The African Charter on Human and Peoples' Rights: the system in practice 1986-2006*. 2. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, str. 61-99. Str. 76-78.

³⁵² *Nyong`o and Others v. The Attorney General of Kenya and Others*, opt. cit. Str. 20-21 (odstavce nejsou číslovány).

³⁵³ *Mjawasi and 748 Others v. The Attorney General of The Republic Of Kenya*, Reference No. 2 of 2010, Ruling of 29 September 2011. Str. 7-9.

³⁵⁴ *Ibid.* Str. 9-10.

³⁵⁵ *Rugumba v. The Secretary General of EAC and The Attorney General of the Republic of Rwanda*, Reference No. 8 of 2010, Judgment of 1 December 2011.

být rezidentem členského státu (*is a resident in a Partner State*), nevyžaduje se proto ani, že musí být přímo dotčena porušením Zakládající smlouvy EAC³⁵⁶. V tomto případě byla také vznesena námitka ohledně nesplnění dvouměsíční lhůty, ale Soudní dvůr EAC ji zamítl s odkazem na koncepci trvajících porušení práva. V rozsudku pokázal i na Africkou chartu, na kterou odkazuje Zakládající smlouvy EAC v čl. 6 písm. d), a tato zmínka dle soudu „nebyla pouze dekorativní, ale byla určena k tomu, aby členské státy zavazovala“³⁵⁷. Závěrem Soudní dvůr EAC konstatoval, že zatčením pana Ngabo a jeho zadržováním bez soudního příkazu se Uganda dopustila porušení čl. 6 písm. d) a čl. 7 odst. 2 Zakládající smlouvy EAC, konkrétně principů dobré vlády a vlády práva³⁵⁸.

Procedurální podmínky přístupu k Soudnímu dvoru EAC jsou tedy pro jednotlivce velmi příznivé, pomineme-li nešťastné časové omezení podávání stížností a jeho výklad ve věci *Attorney General of Kenya v. Independent Medical Legal Unit*. I z hlediska finančního a místního je však Soudní dvůr EAC dobře dostupný³⁵⁹, což významně přispívá k ochraně práv občanů Společenství, kterým se jí nedostává v domovských státech.

Další významné případy, o kterých by ještě měla padnout zmínka, se týkaly např. výstavby dálnice přes Národní park Serengeti v Tanzanii³⁶⁰, zmanipulovaného referenda o nové Ústavě Keni³⁶¹, vrácení keňského člena delegace na letišti v Ugandě do Keni³⁶² nebo únosu osob podezřelých z terorismu v Keni a jejich předání do Ugandy, kde jsou drženi bez předání soudu³⁶³.

³⁵⁶ Ibid. Odst. 18-19. *Nyong'o and Others v. The Attorney General Of Kenya and Others*, opt. cit. Str. 12-22. *The East African Law Society and Others v. The Attorney General of Kenya and Others*, opt. cit. Odst. 24-27.

³⁵⁷ *Rugumba v. The Secretary General of EAC and Rwanda*, opt. cit. Odst. 37.

³⁵⁸ Ibid. Odst. 42 a 44.

³⁵⁹ GATHII, James. *Mission Creep or a Search for Relevance: The East African Court of Justice's Human Rights Strategy*. *Loyola University Chicago School of Law Research Paper No. 2012-19*. 20. listopad 2012 [online]. Dostupné na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2178756 (navštíveno 27. 11. 2013). Str. 29-30.

³⁶⁰ *African Network for Animal Welfare v. The Attorney General of the United Republic of Tanzania*, Reference No. 9 of 2010, Ruling of 29 August 2011. Námitky Tanzanie týkající se zejména nedostatku jurisdikce, nedodržení lhůty a chyb ve stížnosti byly zamítnuty.

³⁶¹ *Ariviza and Mondoh v. The Attorney General of the Republic of Kenya and Another*, Reference No. 7 of 2010, Judgment of 30 November 2011. Stížnost byla zamítnuta, zejména kvůli nedostatku důkazů.

³⁶² *Muhochi v. The Attorney General of the Republic of Uganda*, Reference No. 5 of 2011, Judgment of 17 May 2013. Soudní dvůr EAC zde dospěl k názoru, že se Uganda dopustila porušení Zakládající smlouvy EAC. Odst. 84: „*That he [Applicant] was singled out of a delegation, declared a prohibited immigrant, denied entry, returned to Kenya, without being furnished with reasons why and without being heard in his defence was clearly at variance with and in violation of Uganda's obligation to adhere to the*

Vztah s národními soudy řeší čl. 33 a 34 Zakládající smlouvy EAC. Určují povinnost národních soudů obrátit se na Soudní dvůr EAC v případě, že během řízení před nimi vyvstane předběžná otázka týkající se výkladu a aplikace Zakládající smlouvy EAC nebo platnosti nějakého činu Společenství (*validity of the regulations, directives, decisions or actions of the Community*). Rozhodnutí Soudního dvora EAC o výkladu a aplikaci Zakládající smlouvy EAC mají přednost před rozhodnutími národních soudů v téže věci. Taktéž je určen vztah s členskými státy, které nesmí zasahovat do projednávání případů předložených Soudnímu dvoru EAC a zavazují se (spolu s Radou EAC) učinit bez zbytečných průtahů opatření k vykonání rozhodnutí Soudního dvora EAC³⁶⁴ - příslušnými institucemi k výkonu jsou národní soudy³⁶⁵.

Rozhodnutí Soudního dvora EAC jsou závazná. Opravnými prostředky jsou přezkum a odvolání. Pravidla pro odvolání stanovuje čl. 35A Zakládající smlouvy EAC – může se týkat pouze rozhodnutí v první instanci, a to pouze v případě, že se jedná o znovuposouzení právních otázek, nedostatku jurisdikce nebo procesních vad řízení. Žádost o přezkum upravuje čl. 35 odst. 2 Zakládající smlouvy EAC a lze jí podat pouze v případě nových skutečností (*only if it is based upon the discovery of some fact which by its nature might have had a decisive influence on the judgment if it had been known to the Court at the time the judgment was given, but which fact, at that time, was unknown to both the Court and the party making the application, and which could not, with reasonable diligence, have been discovered by that party before the judgment was made*) nebo „*on account of some mistake, fraud or error on the face of the record or because an injustice has been done.*“

I Soudní dvůr EAC trpí nedostatkem personálu a nedostatečnými financemi³⁶⁶. O problému nedostatečné ochrany nezávislosti soudců na jejich domovských státech jsem se již také zmiňovala. Problémem je také fakt, že soudci vykonávají své funkce

rule of law, accountability, transparency as well as the recognition and protection of human rights in accordance with the Charter, as provided under Articles 6(d) and 7(2) of the Treaty and 7(2) of the Protocol [East African Common Market Protocol].“ Zároveň byl *Section 52 of Uganda's Citizenship and Immigration Control Act* prohlášen za neplatný, viz. odst. 130 v).

³⁶³ Attorney General of Uganda v. Awadh and Others, Appeal No. 2 of 2012, Judgment of 15 April 2013. Stížnost (č. 4/2011) byla zamítnuta pro nesplnění dvouměsíční lhůty pro podání.

³⁶⁴ Čl. 38 Zakládající smlouvy EAC.

³⁶⁵ Ibid. Čl. 44.

³⁶⁶ GATHII, James. Mission Creep or a Search for Relevance: The East African Court of Justice's Human Rights Strategy. Opt. cit. Str. 16.

pouze *ad hoc*³⁶⁷. Pozitivní vývoj v této věci však sledovat lze, neboť hlavní soudce prvoinstančního oddělení a Prezident odvolacího oddělení se v roce 2012 přestěhovali do Arushy natrvalo³⁶⁸.

Také vynutitelnost rozsudků je obtížná. Zakládající smlouva EAC obsahuje ustanovení o vykonání rozsudků ukládajících pouze peněžní povinnosti, a to prostřednictvím národních soudů³⁶⁹. Je zde také možnost obrátit se na Shromáždění EAC, které může v případě neplnění závazků ukládat členským státům sankce a dokonce suspendovat jejich členství nebo je vyloučit³⁷⁰.

Aktuální otázkou je rozšíření jurisdikce Soudního dvora EAC. K pokusu dát Soudnímu dvoru EAC výslovný lidskoprávní mandát došlo již v letech 2004 a 2005. V roce 2004 bylo rozhodnuto o tom, že je třeba přidat Soudnímu dvoru EAC pravomoci vzhledem ke stále širšímu okruhu věcí, v nichž se členské státy EAC integrují. O rok později byl vypracován tzv. *Zero Draft*, návrh protokolu, jenž měl jurisdikci Soudního dvora EAC rozšířit. Tento návrh ovšem nebyl Radou EAC schválen³⁷¹ a jednání probíhají dodnes. Roku 2010 ve věci *Sebalu v. The Secretary General of EAC and Others*³⁷² namítal žalobce, ugandský občan, mimo jiné i to, že nepřijetím protokolu o rozšíření jurisdikce Soudního dvora EAC se Generální tajemník EAC i Uganda dopustili porušení ustanovení Zakládající smlouvy EAC, zejména ve vztahu k principům dobré vlády, vlády práva a dodržování lidských práv. Soudní dvůr EAC dal v tomto bodě za pravdu žalobci a konstatoval, že Uganda porušila svůj závazek předložit písemný komentář k *Zero Draft* a tím ohrozila dosažení cílů Společenství (čl. 5 Zakládající smlouvy EAC) a porušila také ustanovení čl. 6 písm. d), čl. 7 odst. 2 a čl. 8 odst. 1 písm. c) Zakládající smlouvy EAC, stejně jako Generální tajemník EAC, jenž navíc porušil i čl. 29, když nezaručil, aby Uganda podala komentář ve lhůtě a věc ani nepředložil Radě³⁷³. Následně došlo k jednání Rady a *Sectoral Committee on Legal and Judicial Affairs* v letech 2011 a 2012 a ke změně *Zero Draft*, přičemž z něho byla

³⁶⁷ Čl. 140 odst. 4 Zakládající smlouvy EAC.

³⁶⁸ GATHII, James. *Mission Creep or a Search for Relevance: The East African Court of Justice's Human Rights Strategy*. Opt. cit. Str. 16.

³⁶⁹ Čl. 44 Zakládající smlouvy EAC a pravidlo 74 *The East African Court of Justice Rules of Procedure 2013*.

³⁷⁰ Čl. 143, 146 a 147 Zakládající smlouvy EAC.

³⁷¹ RUPPEL, Oliver C. *Regional economic communities and human rights in East and southern Africa*. Opt. cit. Str. 307.

³⁷² *Sebalu v. The Secretary General of EAC and Others*, Reference No. 1 of 2010, Judgment of 30 June 2011.

³⁷³ *Ibid.* Str. 29-32, 41-42 a 47-49 (rozsudek nemá očíslované odstavce).

vyškrtnuta pravomoc ve věci lidských práv. EALA a Shromáždění EAC také urgovalo Radu, aby rozšířila jurisdikci o zločiny proti lidskosti, k čemuž nedošlo. Proti těmto krokům a také proti skutečnosti, že Společenství mu dosud nevyplatilo náklady řízení z předešlého sporu, podal pan Sebalu další stížnost³⁷⁴. Soudní dvůr EAC konstatoval, že vyškrtnutí jurisdikce ve věci lidských práv a odvolání bylo v souladu se Zakládající smlouvou EAC, ovšem Rada má povinnost řídit se rozhodnutím Shromáždění a rozšířit tedy pravomoce Soudního dvora EAC o zločiny proti lidskosti, přičemž se jedná o porušení čl. 38 odst. 3 Zakládající smlouvy EAC a pohrdání soudem (*contempt of Court*)³⁷⁵.

Explicitní jurisdikce ve věci lidských práv se tedy Soudní dvůr EAC pravděpodobně v nejbližší době nedočká, ovšem měl by být brzy obdařen pravomocí ve věci zločinů proti lidskosti. Tuto možnost podporuje Soudní dvůr EAC zejména proto, aby osoby obviněné z těchto zločinů nemusely být souzeny v Haagu, ale na africké půdě africkými soudci³⁷⁶.

Gathii zdůrazňuje roli neziskových organizací, advokátních komor a občanské společnosti vůbec, a to nejen při podávání stížností a dohlížení na dodržování principů Společenství v jednotlivých členských státech, ale také v podpoře, kterou poskytla Soudnímu dvoru EAC a umožnila mu tak rozvinout judikaturu v oblasti ochrany lidských práv³⁷⁷. Právě díky aktivitě občanské společnosti a soudců a pracovníků Soudního dvora EAC již tento přispívá k ochraně lidských práv i přes překážky, které vyplývají z jeho omezené jurisdikce a jeho dalších omezení³⁷⁸.

³⁷⁴ Sebalu v. The Secretary General of EAC, Reference No. 8 of 2012, Judgment of 22 November 2013.

³⁷⁵ Ibid. Odst. 75 a 84 písm. a.

³⁷⁶ GATHII, James. Mission Creep or a Search for Relevance: The East African Court of Justice's Human Rights Strategy. Opt. cit. Str. 32.

³⁷⁷ Ibid. Str. 27, 32-36.

³⁷⁸ Ibid. Str. 36.

3 Shrnutí

Na počátku vzniku afrického systému ochrany lidských práv stál proces ekonomické a politické integrace, ke které došlo po osamostatnění afrických států z koloniální nadvlády evropských mocností, a jejímž cílem bylo zejména napravit zoufalou ekonomickou situaci a vypořádat se s problémem chudoby většiny afrického obyvatelstva. Postupně došlo ke vzniku Organizace africké jednoty a Afrického hospodářského společenství, které byly nahrazeny Africkou Unií, jež kromě Maroka zastřešuje všechny státy kontinentu. Nejdůležitějším dokumentem, který stál u zrodu tohoto regionálního systému ochrany lidských práv, byla Africká charta, přijatá roku 1981, která dala vzniknout i Africké Komisi jako kontrolnímu mechanismu. V oblasti ochrany lidských práv působí i řada orgánů Africké Unie, ovšem úprava jejich pravomocí je značně roztržena a postrádá koordinaci.

Africká charta si sice vzala příklad z obdobných dokumentů na univerzální a regionální úrovni, ovšem svým způsobem se vůči nim také vymezila. Vedle sebe obsahuje všechny tři generace lidských práv, které považuje za rovnocenné a stejně vynutitelné. Klade důraz na práva ekonomická a sociální i práva národů, která mají specifickou relevanci v afrických podmínkách a souvisí s tolik potřebným ekonomickým rozvojem kontinentu. Zároveň ovšem zdůrazňuje myšlenku, že práva existují pouze v souvislosti s povinnostmi ke komunitě, ve které jednotlivci žijí, a že tyto povinnosti, respektive obecně solidarita v rámci této komunity, hraje v Africe velmi významnou roli.

Africká Komise musela jako hlavní orgán ochrany lidských práv na celoafrické úrovni překonat za dobu své existence řadu překážek, od nepřilíživého mandátu, utajení své činnosti a personálních a finančních nedostatků přes procesní omezení přístupu jednotlivců až po problémy související s nezávaznou povahou jejich rozhodnutí a chybějící kontrolou nad jejich dodržováním. S některými se jí podařilo vypořádat, např. byla lépe zajištěna nezávislost komisařů, došlo k progresivnímu výkladu podmínek přípustnosti individuálních stížností, je možno podat *actio popularis*, Africká Komise si opatřila zahraniční zdroje financí a zavedla také mechanismus kontroly dodržování svých rozhodnutí. Obecně se však ukázalo, že není schopna rychle a efektivně řešit situace porušování lidských práv.

Tato skutečnost vedla v roce 2006 k vytvoření Afrického soudu, který disponoval širší jurisdikcí, lepší personální a finanční zajištěností a zároveň jsou jeho rozhodnutí závazná, mají větší publicitu a dají se efektivněji vynutit. Přímý přístup jednotlivců k němu je však omezen (v současnosti ho umožňuje pouze 7 států AU). Pro občany většiny afrických států tak nadále zůstává dostupná přímo pouze Africká Komise. Africký soud navíc v budoucnu čeká přeměna ve Sjednocený africký soud, který bude zároveň hlavním soudním orgánem Africké Unie.

Zajímavé je i srovnání přístupu západních a afrických autorů k tématu regionální ochrany lidských práv v Africe. Zatímco západní autoři tíhnou spíše ke srovnávání afrického systému s evropským, případně interamerickým, a ke zdůrazňování jeho nedostatků, afričtí autoři zdůrazňují naopak jedinečnost afrického přístupu, jeho ideologické základy a jeho přínos do regionální i globální ochrany lidských práv. Afričané se jasně vymezili vůči své koloniální minulosti, odmítli evropský přístup, který západ často považuje za univerzálně aplikovatelný, a vytvořili si vlastní systém založený na vlastních hodnotách. Efektivita tohoto systému je sice nízká, oproti ostatním regionálním systémům je však teprve na počátku svého vývoje.

Subregionální rovina ochrany lidských práv je reakcí z části právě na nedostatečně efektivní ochranu na úrovni regionální (a národní) a představuje zcela nový rozměr ochrany lidských práv. Ačkoli byly RECs zpočátku pouze ekonomickými uskupeními a jejich soudní orgány měly původně zajišťovat pouze výklad a dohled nad aplikací právních předpisů jednotlivých společenství, některé z nich si přisvojily také lidskoprávní mandát – jedná se o Soudní dvůr ECOWAS, Tribunál SADC a Soudní dvůr EAC.

Přístupy těchto soudů k problematice lidských práv se liší. Soudní dvůr ECOWAS v případě *Olajide Afolabi v. Nigeria* rozhodl, že mandátem v oblasti lidských práv nedisponuje. Následně však byla spuštěna kampaň za změnu jurisdikce soudu, na níž spolupracovali jak samotní soudci Soudního dvora ECOWAS, tak neziskové organizace a advokátní komory členských států. Jejím výsledkem bylo, že Soudnímu dvoru ECOWAS byla roku 2005 výslovně svěřena pravomoc rozhodovat spory o porušení lidských práv a má tak jako jediný subregionální soud explicitní lidskoprávní mandát. Tribunál SADC a Soudní dvůr EAC oproti tomu dovodili svůj lidskoprávní mandát implicitně. Tribunál SADC dospěl v případě *Campbell and Others v. Zimbabwe*

k závěru, že mu pravomoc rozhodovat ve věci lidských práv, demokracie a vlády práva vyplývá z článku 4 písmena c) Zakládající smlouvy SADC. Soudní dvůr EAC v případě *Katabazi and Others v. Secretary General of the EAC and Another* odmítl, že by měl jurisdikci ve věci lidských práv *per se*, neboť čl. 27 odst. 2 Zakládající smlouvy EAC výslovně stanovil, že k tomu je třeba přijetí zvláštního protokolu. Ovšem zároveň prohlásil, že se nevzdá své pravomoci rozhodovat ve věcech výkladu a aplikace Zakládající smlouvy EAC pouze proto, že se věc dotýká porušení lidských práv.

Všechny tyto subregionální soudy jsou tak zároveň hlavními soudními orgány jednotlivých RECs a zároveň soudy lidských práv. Nevýhodou takovýchto kombinovaných soudů je však nedostatečná odbornost soudců ve věci lidských práv – taková odbornost se nevyžaduje ani u jednoho ze zmíněných soudů. Počet soudců těchto soudů je malý (ve vztahu k území i k rozsahu pravomocí), někteří jsou zaměstnání pouze na částečný úvazek (Soudní dvůr EAC) a soudy disponují také omezeným personálním a finančním zázemím. Z finančního hlediska jsou soudy závislé na jednotlivých RECs, respektive na politických orgánech jejich členských států, a jsou často nuceny hledat podporu v zahraničí, za což ovšem podléhají kritice členských států, kteří v tom spatřují ohrožení jejich nezávislosti (jako u Tribunálu SADC). Objevily se také pokusy o ovlivnění soudců a obavy o nezávislosti soudců na svých domovských státech panují nadále u Soudního dvora EAC. Soudní dvůr EAC je také jako jediný dvouinstanční, což opět může být vnímáno jako snaha členských států pojistit se proti rozsudkům, jež by považovaly za nežádoucí.

Všechny zmíněné subregionální soudy umožňují přístup jednotlivců, ovšem podmínky přístupu se liší. Soudní dvůr ECOWAS vyžaduje, aby byl jednotlivec obětí porušení lidských práv, pouze u práv kolektivních (práva národů v Africké chartě) je umožněna *actio popularis*. Dalšími podmínkami je, že stížnost nesmí být anonymní, nesměla již být předložena jinému mezinárodnímu soudu a lze ji podat pouze ve lhůtě 3 let od doby, kdy právo podat stížnost vzniklo. Soudní dvůr ECOWAS ovšem aplikuje koncepci trvajících porušení práva a v těchto případech promlčecí lhůta neplyne. Vyčerpání vnitrostátních prostředků se vyžaduje pouze u Tribunálu SADC a je jedinou podmínkou; nevyžaduje se v případě, že vnitrostátní prostředky neexistují vůbec, jsou neefektivní nebo pokud jsou nepřiměřeně prodlužovány. Soudní dvůr EAC rovněž umožňuje podání *actio popularis* a vyžaduje pouze, aby stížnost byla podána ve lhůtě

dvou měsíců od porušení práva nebo od okamžiku, kdy se žalobce o takovém činu dozvěděl. Ačkoli Soudní dvůr EAC zpočátku také aplikoval koncepci trvajících porušení práva, roku 2012 od ní dost nešťastně upustil.

V rámci ECOWAS, SADC ani EAC neexistuje vlastní katalog lidských práv. Soudní dvůr ECOWAS poskytuje ochranu jak právům zaručeným právními předpisy ECOWAS (zejména Revidovanou smlouvou ECOWAS a jejími protokoly), tak právům uvedeným v Africké chartě, ale i v jiných mezinárodních instrumentech, jejichž stranami jsou členské státy ECOWAS. Tribunál SADC i Soudní dvůr EAC vycházeli zejména ze zakládajících smluv, ale Tribunál SADC poskytoval ochranu i právům zaručeným Africkou chartou. Pro ECOWAS a SADC tedy Africká charta představuje určitý společný lidskoprávní základ, ze kterého vycházejí i jejich soudní orgány. Hrozí zde ovšem nebezpečí *forum shopping* a rozdílného výkladu ustanovení Africké charty, ale i univerzálních lidskoprávních smluv.

Obecně lze říci, že subregionální soudy jsou pro stěžovatele lépe dostupné než orgány regionální, a to už jen díky větší blízkosti z hlediska geografického. Zároveň náklady řízení jsou vzhledem k dopravě, svědkům, atd. nižší³⁷⁹. Ve většině případů došlo také k velmi progresivnímu výkladu podmínek přípustnosti stížností a tím byla jejich dostupnost dále posílena. Byly ovšem také přijaty přísné podmínky ohledně prokázání porušení práv.

Přesto četnost případů není velká – Soudní dvůr ECOWAS do dnešního dne řešil 69 případů, Tribunál SADC má na svém kontě okolo 20 rozhodnutí, Soudní dvůr EAC dle oficiálních internetových stránek 37 rozhodnutí. Většinu případů však navzdory původním mandátům těchto soudů tvoří případy týkající se lidských práv, což ukazuje na potřebu nadnárodních lidskoprávních soudů v těchto regionech. V mnoha případech došlo k odvážným rozhodnutím, která přispěla k ochraně lidských práv občanů RECs, ačkoli v prostředcích ochrany jsou soudy spíše umírněné.

Je však nutno zmínit, že v některých případech došlo také k vážným procesním vadám a špatné aplikaci práva, zejména v případě *Habré v. Senegal*, když Soudní dvůr ECOWAS neposoudil podmínku přípustnosti stížnosti týkající se *lis pendens*, či ve věci *Ugokwe v. Nigeria and Another*, když nevyužil svůj lidskoprávní mandát a zcela se vyhnul otázce, zda skutečně došlo k porušení lidských práv žalobce. Také rozhodnutí

³⁷⁹ Na toto poukazuje i MURUNGI, Lucyline Nkatha, GALLINETTI, Jacqui. The Role of Sub-Regional Courts in the African Human Rights System. Opt. cit. Str. 128.

Soudního dvora EAC o odvolání ve věci *Attorney General of Kenya v. Independent Medical Legal Unit* je diskutabilní.

Velkým problémem afrických subregionálních soudů je vynutitelnost jejich rozhodnutí, jež souvisí s ochotou příslušných orgánů členských států tyto rozhodnutí vykonat. V případě Soudního dvora ECOWAS nejen, že nedošlo k vytvoření většiny příslušných orgánů ve členských státech, ale plně vykonán byl pouze jediný rozsudek. V roce 2012 došlo ale alespoň k přijetí *Supplementary Act A/SP.13/02/12*, na jehož základě lze uložit sankce členským státům, jenž neplní své závazky ve vztahu k ECOWAS. U Tribunálu SADC byla většina individuálních stížností pro porušování lidských práv podána proti Zimbabwe, které rozhodnutí Tribunálu SADC nerespektovalo vůbec a soudy Zimbabwe je odmítly vykonat. Rozhodnutí ve věci *Mike Campbell (Pvt) Limited and Others v. Zimbabwe* však bylo vykonáno v jiném členském státě, v Jihoafrické republice, minimálně tam jsou tedy rozhodnutí Tribunálu SADC respektována. Rozhodnutí Soudního dvora EAC mají vykonat národní soudy, ovšem pouze v případě, že ukládají peněžní povinnosti. Jinak se opět nabízí možnost politického postihu, přičemž Shromáždění EAC může rozhodnout o uložení sankcí nebo o pozastavení členství či dokonce vyloučení členských států. Ve všech třech RECs je však ještě třeba doladit vzájemné vztahy mezi subregionálními a národními soudy a upravit pravidla pro výkon rozhodnutí.

Mnoho případů také skončilo na procedurálních otázkách dříve, než se soudy vůbec zabývaly meritem věci. Často byl kladen důraz na zásadu nevměšování se do vnitřních záležitostí států, zejména do jurisdikce národních soudů, a z velkého počtu rozhodnutí je patrná opatrnost a snaha zabránit možným kontroverzím a nevoli na straně členských států. Zmíněné subregionální soudy také musely čelit snahám o omezení svých lidskoprávních pravomocí. V roce 2009 se Gambie (po rozhodnutí v případě *Manneh v. Gambia* a zatímco před Soudním dvorem ECOWAS probíhalo řízení ve věci *Saydikhan v. Gambia*) pokusila omezit pravomoce Soudního dvora ECOWAS a zasáhnout tak do rozhodování o právě projednávaném případě. Gambie úspěšná nebyla a Soudní dvůr ECOWAS tuto zkoušku přestál. Na půdě SADC však v reakci na několik případů proti Zimbabwe navrhl tento členský stát, aby byla přehodnocena jurisdikce Tribunálu SADC a s tímto návrhem uspěl. Činnost Tribunálu SADC tak byla dočasně suspendována a v budoucnu již nemá disponovat lidskoprávním mandátem. V roce

2006 došlo ke změnám Soudního dvora EAC v reakci na případ *Nyong`o and Others v. The Attorney General of Kenya and Others*, přičemž sám Soudní dvůr EAC judikoval, že tyto změny neproběhly v souladu se Zakládající smlouvou EAC a že se jimi Keňa pokusila ovlivnit rozhodování zmíněného případu. Lidskoprávní mandát si sice udržel, ovšem došlo k rozšíření důvodů pro odvolání soudců z funkce a tím i ohrožení nezávislosti soudců Soudního dvora EAC na jejich domovských státech.

Z těchto skutečností vyplývá, na jak obtížné půdě se subregionální soudy pohybují. Africké státy většinou nepodporují vznik nadnárodních institucí, které mohou rozhodovat ve věci dodržování lidských práv, neboť to vnímají jako ohrožení své suverenity a vměšování se do vnitřních záležitostí, samy totiž často postrádají ochotu porušování lidských práv ze strany svých institucí řešit. Proto pouze jedinému subregionálnímu soudu, Soudnímu dvoru ECOWAS, byla taková pravomoc svěřena výslovně. Tribunál SADC i Soudní dvůr EAC se potýkají s problémy vyplývajícími ze skutečnosti, že si tuto pravomoc přisvojili bez vůle členských států. Důležitou roli zde hraje legitimita takové implicitně dovozené jurisdikce. Tyto soudy balancují na tenkém ledě mezi snahou zachovat svou legitimitu vůči členským státům, nevzbudit jejich nevoli, která může vést k ukončení jejich činnosti (jako v případě Tribunálu SADC), a mezi efektivní ochranou práv občanů RECs, jejichž důvěra a podpora je pro ně taktéž velmi důležitá, neboť mají rovněž vliv na politiku členských států a podporují činnost subregionálních soudů.

Z mnoha míst této práce také vyplývá, jak velkou roli hraje občanská společnost v dnešní Africe. Společenské klima v afrických státech se mění a vedle zájmů ekonomických a politických se začala prosazovat i ochrana lidských práv a zásady demokracie, vlády práva a dobré vlády, jejichž dodržování vytváří stabilní politické prostředí umožňující ekonomický rozvoj. Neziskové organizace, advokátní komory a různá občanská uskupení také podporovali vznik lidskoprávního mandátu jednotlivých subregionálních soudů a hrají nezastupitelnou roli v kontrole dodržování lidských práv ve svých členských státech a pohnání těchto států k odpovědnosti za jejich porušování. Zároveň je nutno uznat i velký přínos soudců jednotlivých subregionálních soudů, kteří z těchto soudů dokázali vytvořit vhodná místa k ochraně lidských práv i přes četné překážky, jež jim od počátku stály v cestě.

Lze prohlásit, že subregionální soudy jsou schopné efektivněji chránit lidská práva než Africká Komise a prozatím i Africký soud, a to i přesto, že mají ohledně efektivity své práce ještě mnohé co vylepšovat. Tato efektivita však závisí také na vůli a spolupráci členských států a tlaku občanské společnosti na změnu postoje politických elit k nutnosti účinnější ochrany lidských práv v Africe.

Závěr

Na závěr je nutné dodat, že africký systém ochrany lidských práv je teprve ve svých začátcích a podléhá neustálému vývoji. Na regionální úrovni rozvíjí svou činnost Africký soud a očekává se vytvoření nového Sjednoceného afrického soudu, který může představovat efektivnější nástroj pro ochranu lidských práv než Africká Komise. Africké státy zatím nejsou příliš nakloněny podobným institucím, ovšem samy podléhají neustálým změnám: v minulosti došlo k jejich demokratizaci, k rozvoji občanské společnosti a mění se i celkové společenské klima v nich.

Důkazem toho je i vznik zcela nové roviny ochrany lidských práv na úrovni RECs. Přes všechny počáteční nesnáze se Soudnímu dvoru ECOWAS podařilo etablovat se ve stabilní lidskoprávní soud a i Tribunál SADC a Soudní dvůr EAC vytvořily judikaturu týkající se lidských práv. I když byl Tribunál SADC pozastaven a Soudní dvůr EAC v blízké budoucnosti pravděpodobně neobdrží explicitní lidskoprávní mandát, oba významně přispěly k ochraně lidských práv ve svých regionech.

Angažovanost neziskového sektoru a různých sdružení občanů a advokátů se stále zvyšuje a lze tedy očekávat, že téma lidských práv bude postupně zaujímat stále významnější místo i v agendách afrických států, RECs a Africké Unie. Zároveň i ostatní subregionální soudy mají potenciál proměnit se ve fora pro řešení otázek porušování lidských práv.

V budoucnu se také bude třeba vypořádat s konkurující si jurisdikcí regionálních a subregionálních soudních a kvazisoudních orgánů (ale i na úrovni univerzální a národní), s problémem *forum shopping* a s nebezpečím rozdílného výkladu, např. ustanovení Africké charty. Možnou cestou je užší spolupráce Africké Unie a RECs a harmonizace ustanovení týkajících se vzájemného propojení těchto dvou úrovní.

Seznam pramenů a literatury

Mezinárodní úmluvy a dokumenty

- **Africká Komise lidských práv a práv národů**

Africká Komise lidských práv a práv národů, *Guidelines for the submission of communications* [online]. Dostupné z:

http://www.achpr.org/files/pages/communications/guidelines/achpr_infosheet_communications_eng.pdf (navštíveno 10. 10. 2013).

Africká Komise lidských práv a práv národů, *Rules of Procedure of the African Commission on Human and Peoples` Rights*, Banjul, květen 2010.

Africká Komise lidských práv a práv národů, *State Party Reporting Guidelines for Economic, Social and Cultural Rights in the African Charter on Human and Peoples` Rights (Tunis Reporting Guidelines)*, Tunis, 24. října 2011 [online]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/instruments/economic-social-cultural-guidelines/achpr_instr_tunis_reporting_guidelines_esc_rights_2012_eng.pdf (navštíveno 5. 10. 2013).

- **Africký soud pro lidská práva a práva národů**

Africký soud pro lidská práva a práva národů, *Rules of Procedure*, Arusha, 2. června 2010.

- **Africká Unie (AU)**

AU, *African Charter on Democracy, Elections and Governance*, Addis Abeba, 30. ledna 2007 (vstup v platnost 16. 9. 2013).

AU, *African Union Convention on Preventing and Combating Corruption*, Maputo, 11. července 2003 (vstup v platnost 27. 1. 2013).

AU, *African Union Convention for the Protection and Assistance of Internally Displaced Persons in Africa*, Kampala, 23. října 2009 (vstup v platnost 27. 1. 2013).

AU, *African Youth Charter*, Banjul, 2. července 2006 (vstup v platnost 8. 8. 2009).

AU, *Charter for African Cultural Renaissance*, Chartúm, 24. ledna 2006 (vstup v platnost 4. 7. 2013).

AU, *Protocol of the Court of Justice of the African Union*, Maputo, 11. července 2003 (vstup v platnost 11. února 2009).

AU, *Protocol on Amendments to the Constitutive Act of the African Union*, Maputo, 11. července 2003 (vstup v platnost 24. 1. 2013).

AU, *Protocol on the Statute of the African Court of Justice and Human Rights*, 1. července 2008 (vstup v platnost 24. 1. 2013).

AU, *Protocol Relating to the Establishment of the Peace and Security Council of the African Union*, Durban, 9. července 2002 (vstup v platnost 26. prosince 2003).

AU, *Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa*, Maputo, 11. července 2003 (vstup v platnost 24. 1. 2013).

AU, *Protocol to the OAU Convention on the Prevention and Combating of Terrorism*, Addis Abeba, 8. července 2004 (vstup v platnost 27. 1. 2013).

AU Assembly, *Decision on the Hissène Habré Case and the African Union*, Assembly/AU/Dec.127 (VII), 24. ledna 2006 [online]. Dostupné z:

<http://www.hrw.org/en/news/2006/08/02/decision-hiss-ne-habr-case-and-african-union>
(navštíveno 8. 11. 2013).

- **Čad**

Chad: Report of the Commission of Inquiry into the Crimes and Misappropriations Committed by Ex-President Habré, his Accomplices and/or Accessories, Ndjamena, 7.

května 1992 [online]. Dostupné z:

<http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/commissions/Chad-Report.pdf> (navštíveno 7. 11. 2013).

- **Hospodářské společenství západoafrických států (ECOWAS)**

ECOWAS, *Economic Community of West African States (ECOWAS) Revised Treaty*, Cotonou, 24. července 1993 (vstup v platnost 23. 8. 1995).

ECOWAS, *Protocol A/SP1/12/01 on Democracy and Good Governance*, Dakar, 21. prosince 2001.

ECOWAS, *Protocol A/P.1/5/79 Relating to Free Movement of Persons, the Right of Residence and Establishment*, Dakar, 29. května 1979.

ECOWAS, *Protocol A/P.1/7/91 on the Community Court of Justice*, Abuja, 16. července 1991 (vstup v platnost 5. 11. 1996).

ECOWAS, *Rules of the Community Court of Justice of ECOWAS*, srpen 2003.

ECOWAS, *Supplementary Protocol A/SP.1/01/05 amending Protocol A/P.1/7/91 on the Community Court of Justice*, Accra, 19. ledna 2005.

ECOWAS, *Supplementary Protocol A/SP.2/06/06 amending Protocol A/P.1/7/91 on the Community Court of Justice*, 14. června 2006.

ECOWAS, *Treaty establishing the Economic Community of West African States (ECOWAS)*, Lagos, 28. května 1975.

- **Jihoafrické rozvojové společenství (SADC)**

SADC, *Charter of the Fundamental Social Rights in SADC*, Windhoek, 1. srpna 2003.

SADC, *Declaration on Agriculture and Food Security in the SADC Region*, Dar es Salaam, 15. května 2004.

SADC, *Declaration on HIV and AIDS*, Maseru, 4. července 2003.

SADC, *Declaration on Poverty Eradication and Sustainable Development*, Pailles, 20. dubna 2008.

SADC, *Declaration on Refugee Protection within Southern Africa*, 1. ledna 1998.

SADC, *Protocol Against Corruption*, Blantyre, 14. srpna 2001.

SADC, *Protocol on Culture, Information and Sports*, Blantyre, 14. srpna 2000.

SADC, *Protocol on Education and Training in the Southern African Development Community (SADC)*, Blantyre, 8. září 1997.

SADC, *Protocol on Gender and Development*, Johannesburg, 11. srpna 2008.

SADC, *Protocol on Health in the Southern African Development Community (SADC)*, Maputo, 18. srpna 1999.

SADC, *Protocol on Politics, Defence and Security Cooperation*, Blantyre, 14. srpna 2001.

SADC, *Protocol on the Facilitation of Movement of Persons*, Gaborone, 18. srpna 2005.

SADC, *Protocol on Tribunal in the Southern African Development Community (SADC) and the Rules of Procedure Thereof*, Maputo, 7. srpna 2000.

SADC, *Treaty of Southern African Development Community (SADC)*, Windhoek, 17. srpna 1992.

- **Organizace africké jednoty (OAU)**

OAU, *African Charter on Human and Peoples' Rights*, Banjul, 27. června 1981 (vstup v platnost 21. října 1986).

OAU, *African Charter on the Rights and Welfare of the Child*, 1. července 1990 (vstup v platnost 29. prosince 1999).

OAU, *Constitutive Act of the African Union*, Lomé, 11. července 2000 (vstup v platnost 26. května 2001).

OAU, *Convention for the Elimination of Mercenarism in Africa*, Libreville, 3. července 1977 (vstup v platnost 24. 1. 2013).

OAU, *Cultural Charter for Africa*, 5. července 1976 (vstup v platnost 26. 9. 2007).

OAU, *Declaration on the framework for an OAU response to unconstitutional changes of government*, Lomé, 12. července 2000.

OAU, *Protocol to the African Charter on Human And Peoples' Rights on the Establishment of an African Court on Human and Peoples' Rights*, Ouagadougou, 10. června 1998 (vstup v platnost 25. ledna 2004).

OAU, *Protocol to the Treaty Establishing the African Economic Community Relating to the Pan-African Parliament*, 2. března 2001 (vstup v platnost 14. prosince 2003).

OAU, *OAU Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa*, Addis Abeba, 10. září 1969 (vstup v platnost 25. 4. 2012).

OAU, *OAU Charter*, Addis Abeba, 25. května 1963.

OAU, *Treaty Establishing the African Economic Community*, Abuja, 3. června 1991 (vstup v platnost 12. května 1994).

- **Organizace amerických států (OAS)**

OAS, *American Convention on Human Rights*, San José, 22. listopadu 1969.

- **Organizace spojených národů (UN)**

UN, *Charter of the United Nations*, San Francisco, 26. června 1945.

UN General Assembly, *International Covenant on Civil and Political Rights*, New York, 16. prosince 1966.

UN General Assembly, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, New York, 16. prosince 1966.

- **Rada Evropy**

Council of Europe, *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, Řím, 4. listopadu 1950.

- **Východoafrické společenství (EAC)**

EAC, *Protocol on Environment and Natural Resources Management*, Arusha, 3. dubna 2006.

EAC, *Protocol on Peace and Security*, Dar es Salaam, 15. února 2013.

EAC, *The East African Court of Justice Rules of Procedure*, Arusha, 27. března 2013.

EAC, *Treaty for the Establishment of the East African Community*, Arusha, 30. listopadu 1999.

Rozhodnutí Africké Komise lidských práv a práv národů

Commission Nationale des Droits l'Homme et des Libertes v. Chad, Communication no. 74/92 (ACHPR 1995).

Law Society of Zimbabwe et al v. Zimbabwe, Communication no. 321/2006, (AHRLR 2013).

Social and Economic Rights Action Centre and Center for Economic and Social Rights v. Nigeria, Communication no. 155/96, AHRLR 60 (ACHPR 2001) (Ogoniland case).

Rozhodnutí Afrického soudu pro lidská práva a práva národů

Yogogombaye v. Republic of Senegal, Application No. 001/2008, Judgment of 15 December 2009.

Rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora

Question Relating to the Obligation to Prosecute or Extradite (Belgium v. Senegal), Application filed on 19 February 2009, Judgment of 20 July 2012.

Rozhodnutí Soudního dvora EAC

African Network for Animal Welfare v. The Attorney General of the United Republic of Tanzania, Reference No. 9 of 2010, Ruling of 29 August 2011.

Ariviza and Mondoh v. The Attorney General of the Republic of Kenya and Another, Reference No. 7 of 2010, Judgment of 30 November 2011.

Attorney General of Kenya v. Independent Medical Legal Unit, Appeal No. 1 of 2011, Judgment of 15 March 2012.

Attorney General of Uganda v. Awadh and Others, Appeal No. 2 of 2012, Judgment of 15 April 2013.

Independent Medical Legal Unit v. Attorney General of Kenya, Application No. 2 of 2012, Judgment of 1 March 2013.

Independent Medical Unit v. The Attorney General of Kenya and Others, Reference No. 3 of 2010, Ruling of 29 June 2011.

Katabazi and Others v. Secretary General of the East African Community and Another, Reference No. 1 of 2007, Judgment of 1 November 2007.

Mjawasi and 748 Others v. The Attorney General of The Republic Of Kenya, Reference No. 2 of 2010, Ruling of 29 September 2011.

Muhochi v. The Attorney General of the Republic of Uganda, Reference No. 5 of 2011, Judgment of 17 May 2013.

Mwatela and Others v. East African Community, Reference No. 1 of 2005, Judgment of October 2006.

Nyong'o and Others v. The Attorney General Of Kenya and Others, Reference No. 1 of 2006, Judgment of 30 March 2007.

Rugumba v. The Secretary General of EAC and The Attorney General of the Republic of Rwanda, Reference No. 8 of 2010, Judgment of 1 December 2011.

Sebalu v. The Secretary General of EAC, Reference No. 8 of 2012, Judgment of 22 November 2013.

Sebalu v. The Secretary General of EAC and Others, Reference No. 1 of 2010, Judgment of 30 June 2011.

The East African Law Society and Others v. The Attorney General of Kenya and Others, Reference No. 3 of 2007, Judgment of 1 September 2008.

Rozhodnutí Soudního dvora ECOWAS

Akeem v. Federal Republic of Nigeria, Suit No. ECW/CCJ/APP/03/09, Judgment of 1 June 2011.

Alade v. Nigeria, Suit No. ECW/CCJ/APP/05/11, Judgment of 11 June 2012.

Ameganvi Manavi v. Republic of Togo, Suit No. ECW/CCJ/APP/12/10, Judgment of 7 October 2011.

Centre for Democracy and Development (CDD) and Another v. President Tandja and Republic of Niger, Suit No. ECW/CCJ/APP/07/09, Judgment of 9 May 2011.

Essien v. The Republic of The Gambia and Another, Suit No. ECW/CCJ/APP/05/05, Judgment of 14 March 2007.

Falana and Another v. Republic of Benin and 2 Others, Suit No. ECW/CCJ/APP/10/07, Judgment of 24 July 2012.

Henry and 5 Others v. Republic of Cote d'Ivoire, Suit No. ECW/CCJ/APP/01/09, Judgment of 17 December 2009.

Hissein Habré v. Republic of Senegal, Suit No. ECW/CCJ/APP/07/08, Judgment of 18 November 2010.

Chukwudolue and 7 Others v. Republic of Senegal, Suit No. ECW/CCJ/APP/06/06, Judgment of 22 November 2007.

Ibrahim and Another v. Republic of Niger, Suit No. ECW/CCJ/APP/12/09, Judgment of 9 February 2011.

Kéïta v. Mali, Suit No. ECW/CCJ/APP/05/06, Judgment of 22 March 2007.

Koraou v. Niger, Suit No. ECW/CCJ/APP/08/08, Judgment of 27 October 2008.

Manneh v. The Gambia, Suit No. ECW/CCJ/APP/04/07, Judgment of 5 June 2008.

Mrakpor and 5 Others v. The Authority of Heads of State of ECOWAS and Another, Suit No. ECW/CCJ/APP/17/10, Judgment of 18 March 2011.

National Coordination of Departmental Delegates of the Coffee and Cocoa Sector (CNDD) v. Republic of Cote d'Ivoire, Suit No. ECW/CCJ/APP/02/09, Judgment of 17 December 2009.

Ocean King Nigeria Limited v. Republic of Senegal, Suit No. ECW/CCJ/APP/05/08, Judgment of 8 July 2011.

Olajide Afolabi v. Federal Republic of Nigeria, Suit No. ECW/CCJ/APP/01/03, Judgment of 27 April 2004.

Pinheiro v. The Republic of Ghana, Suit No. ECW/CCJ/APP 07/10, Judgment of 6 July 2012.

Registered Trustees of the Socio-Economic Rights and Accountability Project (SERAP) v. Federal Republic of Nigeria and Another, Suit No. ECW/CCJ/APP/12/07, Judgment of 30 November 2010.

Registered Trustees of the Socio-Economic Rights and Accountability Project (SERAP) v. Federal Republic of Nigeria, Suit No. ECW/CCJ/APP/08/09, Judgment of 14 December 2012.

Saydikhan v. Republic of The Gambia, Suit No. ECW/CCJ/APP/11/07, Judgment of 16 December 2010.

Tidjani v. The Federal Republic of Nigeria and 4 Others, Suit No. ECW/CCJ/APP/01/06, Judgment of 28 June 2007.

Ugokwe v. Nigeria and Another, Suit No. ECW/CCJ/APP/02/05, Judgment of 7 October 2005.

Umar v. Federal Republic of Nigeria, Suit No. ECW/CCJ/JUD/17/12, Judgment of 14 December 2012.

Rozhodnutí Tribunálu SADC

Campbell v. The Republic of Zimbabwe (Contempt of Court Ruling), Case No. SADCT 03/2009, Ruling of 5 June 2009.

Fick and Others v. Republic of Zimbabwe (Contempt of Court Ruling), Case No. SADCT 01/2010, Ruling of 16 July 2010.

Gondo and Others v. Republic of Zimbabwe, Case No. SADCT 05/2008, Judgment of 9 December 2010.

Mike Campbell (Pvt) Limited and Others v. Zimbabwe, Case No. SADCT 2/07, Judgment of 13 December 2007.

Mike Campbell (Pvt) Limited and Others v. Zimbabwe, Case No. SADCT 2/07, Judgment of 28 November 2008.

Mike Campbell (Pvt) Limited and Others v. Zimbabwe (Contempt of Court Ruling), Case no. SADCT 11/08, Ruling of 18 July 2008.

Tembani v. Republic of Zimbabwe, Case No. SADCT 07/2008, Judgment of 14 August 2009.

Tembani v. Republic of Zimbabwe, Case No. SADCT 07/2008, Ruling of 5 June 2009.

The United Republic of Tanzania v. Cimexpan (Mauritius) LTD and Others, Case No. SADCT 01/2009, Judgment of 11 June 2009.

Rozhodnutí Výboru OSN proti mučení (CAT)

Guengueng et al. v. Senegal, Communication No. 181/2001, Decision of 19 May 2006.

Monografie

BÍLKOVÁ, Veronika. Vnitřně přesídlené osoby (IDPs). In: ŠTURMA, Pavel, HONUSKOVÁ, Věra, eds. a kol. *Teorie a praxe azylu a uprchlictví*. 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013, str. 130-143.

ČEPELKA, Čestmír a ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008.

EBOBRAH, Solomon, ed. a TANO, Armand, ed. *Compendium of African Sub-regional Human Rights Documents*. Pretoria: Pretoria University Law Press, 2010.

EBOBRAH, Solomon. *A Critical Analysis of Human Rights Mandate of ECOWAS Community Court of Justice*. Copenhagen: Danish Institute for Human Rights, 2009.

EVANS, M. a MURRAY, R. *Documents of The African Commission on Human and Peoples' Rights*. Oxford, Portland Oregon: Hart Publishing, 2001.

FAIX, Martin. Vývoj a dôsledky proliferácie kontrolných mechanizmov v oblasti ľudských práv na africkom kontinente. In: ŠTURMA, Pavel a kolektiv autorů. *Mezinárodní ochrana lidských práv: regionální a tematická diferenciacie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Str. 30-39.

KUFUOR, Kofi Oteng. *The African human rights system: origin and evolution*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010.

MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému*. 5. vydání. Brno: Doplněk, 2008.

MCCARTHY-ARNOLDS, Eileen, ed., PENNA, David R., ed., CRUZ SOBREPENA, Debra J., ed. *Africa, human rights, and the global system: the political economy of human rights in a changing world*. Westport, Conn: Greenwood Press, 1994.

MURRAY, Rachel. *Human rights in Africa: from the OAU to the African Union*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

OPPONG, Richard Frimpong. Enforcing judgments of the SADC Tribunal in the domestic courts of member states. In: BÖSL, Anton ed. a kolektiv autorů. *Monitoring Regional Integration in Southern Africa Yearbook 2010*. South Africa: Trade Law Centre for Southern Africa, 2011. Str. 115-142.

OUGUERGOUZ, Fatsah. *The African Charter of Human and People's Rights: A Comprehensive Agenda for Human Dignity And Sustainable Democracy In Africa*. Haag: Martinus Nijhoff Publishers, 2003.

POTOČNÝ, Miroslav a ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné: Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011.

RUPPEL, Oliver C. Regional economic communities and human rights in East and southern Africa. In: BÖSL, Anton, ed. a DIESCHO, Joseph, ed. *Human Rights in Africa: Legal Perspectives on their Protection and Promotion*. Windhoek, Namibia: Macmillan Education Namibia, 2009. Str. 275-317.

ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010.

ŠTURMA, Pavel. Současná mezinárodněprávní ochrana uprchlíků. In: ŠTURMA, Pavel, HONUSKOVÁ, Věra, eds. a kol. *Teorie a praxe azylu a uprchlictví*. 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013, str. 25-46.

VILJOEN, Frans. Admissibility under the African Charter. In: EVANS, Malcolm D., ed. a MURRAY, Rachel, ed. *The African Charter on Human and Peoples' Rights: the system in practice 1986-2006*. 2. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, str. 61-99.

VILJOEN, Frans. *International Human Rights Law in Africa*. New York: Oxford University Press, 2007.

Články

African Commission to consider reinstating SADC Tribunal. *Panapress*. 14. ledna 2013[online]. Dostupné z: <http://www.panapress.com/African-Commission-to-consider-reinstating-SADC-Tribunal--13-858301-0-lang2-index.html> (navštíveno 21. 11. 2013).

AJ, Ali. The Admissibility of Subregional Courts' Decisions before the African Commission or African Court. *Mizan Law Review*, 2012, vol. 6, no. 2 [online]. Dostupné z: <http://www.ajol.info/index.php/mlr/article/view/86525> (navštíveno 13. 10. 2013).

ALTER, Karen J., HELFER, Laurence R. a MCALLISTER, Jacqueline R. A New Human Rights Court for West Africa: The ECOWAS Community Court of Justice, 108 *American Journal of International Law*, říjen 2013 [online]. Dostupné z: http://scholarship.law.duke.edu/faculty_scholarship/2868 (navštíveno 10. 11. 2013).

ANENE-MAIDOH, Tony. *The Mandate of a Regional Court: Experiences from ECOWAS Court of Justice*. Březen 2013 [online]. Dostupné z: <http://tamaidoh.blogspot.cz/2013/04/the-mandate-of-regional-court-ecowas.html> (navštíveno 16. 11. 2013).

BEKKER, Gina. The African Court on Human and Peoples' Rights: Safeguarding the Interests of African States. *Journal of African Law*. 2007, vol. 51, no. 1, str. 151–172.

BELL, Alex. Southern Africa: SADC Leaders Cited in Landmark Legal Case. *SW Radio Africa*. 2011 [online]. Dostupné z: <http://allafrica.com/stories/201104050043.html> (navštíveno 13.6.2012).

DIXON, Robin. Mike Campbell dies at 78; white Zimbabwean challenged seizure of lands. *Los Angeles Times*. 8. dubna 2011 [online]. Dostupné z: <http://articles.latimes.com/2011/apr/08/local/la-me-mike-campbell-20110408> (navštíveno 18. 11. 2013).

EBOBRAH, Solomon T. Human rights developments in African sub-regional economic communities during 2011. *African Human Rights Law Journal*. 2012, vol. 12, str. 223-253 [online]. Dostupné na: http://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/19519/Ebobrah_Human%282012%29.pdf?sequence=1 (navštíveno 16. 11. 2013).

Farmers win battle to sell Zim assets. *BusinessReport*. 6. června 2011 [online]. Dostupné na: <http://www.iol.co.za/business/business-news/farmers-win-battle-to-sell-zim-assets-1.1079468#.UUznlckQsY> (navštíveno 18. 11. 2013).

GATHII, James. Mission Creep or a Search for Relevance: The East African Court of Justice's Human Rights Strategy. *Loyola University Chicago School of Law Research Paper No. 2012-19*. 20. listopad 2012 [online]. Dostupné na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2178756 (navštíveno 27. 11. 2013).

HAMUL'ÁK, Ondrej. Vytváření supranacionální justiční autority v Africe. *Jurisprudence*. Březen 2009, str. 3-11.

Human Rights Watch. Chad: Case Against Habré Set to Continue - Ecowas Court Rejects Chad Ex-Dictator's Bid to Halt Proceedings. *allAfrica.com*. 5. listopadu 2013 [online]. Dostupné z: <http://allafrica.com/stories/201311051450.html> (navštíveno 10. 11. 2013).

Human Rights Watch. *SADC: Q&A on The Tribunal: Regional Court's Future Hangs in the Balance*. 11. srpna 2011 [online]. Dostupné na: <http://www.hrw.org/news/2011/08/11/sadc-qa-tribunal> (navštíveno 18. 11. 2013).

KILLANDER, Magnus a ABEBE, Adem K. Human rights developments in the African Union during 2010 and 2011. *African Human Rights Law Journal*. 2012, str. 199-222 [online]. Dostupné na: <http://repository.up.ac.za/handle/2263/19510> (navštíveno 13. 10. 2013).

MATI, Mwalimu. Kenya is guilty of judicial interference. *The East African*. 26. února 2007 [online]. Dostupné z: <http://www.theeastafrican.co.ke/opOrEd/-/434748/253402/-/rbk891z/-/index.html> (navštíveno 28. 11. 2013).

MURUNGI, Lucyline Nkatha, GALLINETTI, Jacqui. The Role of Sub-Regional Courts in the African Human Rights System. *SUR: International Journal on Human Rights*. 2010, vol. 7, no. 13, str. 119-145.

MUTUA, Makau Wa. The Banjul Charter and the African Cultural Fingerprint: An Evaluation of the Language of Duties. *Virginia Journal of International Law*. 1995, vol. 35, str. 339-380.

OKENWA, Lillian. Election Petition: ECOWAS Court Stops Ugokwe's Successor. *allAfrica.com*. 2. června 2005 [online]. Dostupné na: <http://allafrica.com/stories/200506030463.html> (navštíveno 11. 11. 2013).

OKERE, B. Obinna. The Protection of Human Rights in Africa and the African Charter on Human and Peoples' Rights: A Comparative Analysis with the European and American Systems. *Human Rights Quarterly*. 1984, vol. 6, no. 2, str. 141-159.

OLASANMI, Kunle. ECOWAS Court okays trial of Tidjani in Nigeria. *The Nation*. 5. července 2007 [online]. Dostupné na: http://www.thenationonlineng.net/archive2/tblnews_Detail.php?id=24239 (navštíveno 12. 11. 2013).

PETA, Basildon. Mugabe trashes new AU human rights resolution. *IOL News*. 8. ledna 2006 [online]. Dostupné na: <http://www.iol.co.za/news/africa/mugabe-trashes-new-au-human-rights-resolution-1.263161#.UlaGNxDGs8A> (navštíveno 10. 10. 2013).

PREMHID, Kameel. The SADC Tribunal Lives On... Kind Of. *The Trade Beat*. 17. července 2013 [online]. Dostupné z: <http://www.thetradebeat.com/content-type/opinion-analysis/item/269-the-sadc-tribunal-lives-on-kind-of> (navštíveno 21. 11. 2013).

SADC suspends Madagascar. *SouthAfrica.info*. 31. března 2009 [online]. Dostupné na: http://www.southafrica.info/africa/sadc-310309.htm#.Uimm0j_vtIF (navštíveno 6. 9. 2013).

SERAP, CDHRDA challenge plans to amend ECOWAS' Court powers. *Vanguard*. 2. října 2009 [online]. Dostupné z: <http://www.vanguardngr.com/2009/10/serap-cdhrda-challenge-plans-to-amend-ecowas-court-powers/> (navštíveno 16. 11. 2013).

SCHOLTZ, Werner. Review of the role, functions and terms of reference of the SADC Tribunal. *SADC Law Journal*. 2011, vol. 1, str. 197-201 [online]. Dostupné z: <http://www.sadclawjournal.org/index.php?module=Content%20editing&func=view&pid=2> (navštíveno 17. 11. 2013).

SOWE, Bubacarr. Gambia: Where is Ebrima Manneh?. *Think Africa Press*. 6. července 2012 [online]. Dostupné z: <http://thinkafricapress.com/gambia/journalist-held-detention-six-years-ebri-manneh-jammeh> (navštíveno 16. 11. 2013).

UMOZURIKE, U. Oji. The African charter on Human and Peoples` Rights: Suggestions for More Effectiveness. *Annual Survey of International & Comparative Law*. 2007, vol. 13, Iss. 1, Article 8, str. 179-190.

WEIDLICH, Brigitte. SADC Tribunal in limbo. *The Namibian*. Listopad 2010 [online]. Dostupné z: [http://www.namibian.com.na/index.php?id=28&tx_ttnews\[tt_news\]=74725&no_cache=1](http://www.namibian.com.na/index.php?id=28&tx_ttnews[tt_news]=74725&no_cache=1) (navštíveno 13. 6. 2012).

Zimbabwe's land invasions: Out with those white farmers. *The Economist*. Zář 2009 [online]. Dostupné z: <http://www.economist.com/node/14465671> (navštíveno 30. 11. 2013).

Internetové zdroje

[Http://caselaw.ihrda.org/](http://caselaw.ihrda.org/) (navštíveno 17. 11. 2013).

[Http://www.achpr.org/](http://www.achpr.org/) (navštíveno 30. 11. 2013).

[Http://www.african-court.org/en/](http://www.african-court.org/en/) (navštíveno 30. 11. 2013).

[Http://www.au.int/](http://www.au.int/) (navštíveno 30. 11. 2013).

[Http://www.courtecowas.org/](http://www.courtecowas.org/) (navštíveno 17. 11. 2013).

[Http://www.corteidh.or.cr/index.php/en/decisions-and-judgments](http://www.corteidh.or.cr/index.php/en/decisions-and-judgments) (navštíveno 17. 11. 2013).

[Http://www.ecowas.int/](http://www.ecowas.int/) (navštíveno 17. 11. 2013).

[Http://www.fidh.org/en/](http://www.fidh.org/en/) (navštíveno 30. 11. 2013).

[Http://www.hrw.org/en/](http://www.hrw.org/en/) (navštíveno 30. 11. 2013).

[Http://www.nepad.org/](http://www.nepad.org/) (navštíveno 30. 11. 2013).

[Http://www.peaceau.org/en/](http://www.peaceau.org/en/) (navštíveno 30. 11. 2013).

[Http://www.sadc.int/](http://www.sadc.int/) (navštíveno 17. 11. 2013).

[Http://www.wourlcourts.com/ecowascj/eng/](http://www.wourlcourts.com/ecowascj/eng/) (navštíveno 17. 11. 2013).

Dokumentární filmy

Mugabe and The White African [film]. Režie Lucy Bailey a Andrew Thompson. 2009.

Seznam použitých zkratk

AEC	Africké hospodářské společenství
Africká charta	Africká charta lidských práv a práv národů
Africká Komise	Africká Komise lidských práv a práv národů
Africký soud	Africký soud pro lidská práva a práva národů
AU	Africká Unie
COMESA	Common Market for Eastern and Southern Africa
EAC	Východoafrické společenství
ECOWAS	Hospodářské společenství Západoafrických států
IDPs	Vnitřně přesídlené osoby
OAJ	Organizace africké jednoty
OSN	Organizace spojených národů
Protokol o Africkém soudu	Protokol k Africké chartě lidských práv a práv národů o založení Afrického soudu pro lidská práva a práva národů
Protokol o sloučení	Protokol o sloučení Afrického soudu pro lidská práva a práva národů a Soudního dvora Africké Unie
RECs	Regional Economic Communities
SADC	Jihoafrické rozvojové společenství
Sjednocený africký soud	African Court of Justice and Human Rights

Abstrakt

Tato diplomová práce se zaměřuje na téma regionální a subregionální ochrany lidských práv v Africe. Nejprve se snaží poskytnout shrnutí systému ochrany lidských práv v rámci Africké Unie, jeho vývoj a stručnou charakteristiku Africké charty lidských práv a práv národů, Africké Komise lidských práv a práv národů a Afrického soudu pro lidská práva a práva národů. Druhá kapitola se zabývá ochranou lidských práv v subregionálních organizacích (RECs) zajišťovanou třemi subregionálními soudy, konkrétně Soudním dvorem ECOWAS, Tribunálem SADC a Soudním dvorem EAC. Poskytuje náhled do činnosti těchto tří subregionálních soudů a analyzuje otázky související s jejich lidskoprávní jurisdikcí, stejně jako jejich lidskoprávní judikaturu a různé překážky, jimž tyto soudy musely a musí čelit. Dospívá k závěru, že, přestože efektivita regionální a subregionální ochrany lidských práv v Africe zatím není vysoká a má co zlepšovat, systém je stále ve svých počátcích a subregionální soudy mají potenciál stát se efektivnějšími fory pro ochranu lidských práv.

Klíčová slova

Afrika, lidská práva, subregionální, RECs

Abstract

This thesis concentrates on the theme of regional and subregional protection of human rights in Africa. Firstly, it tries to give a summary of the system of human rights protection within the African Union and its evolution with brief characterization of the African Charter on Human and Peoples` Rights, the African Commission on Human and Peoples` Rights and the African Court on Human and Peoples' Rights. The second chapter concentrates on the protection of human rights under the regional economic communities provided by three subregional courts, namely the ECOWAS Court of Justice, the SADC Tribunal and the East African Court of Justice. It provides an insight into the functioning of these three subregional courts and analyses questions relating to their human rights jurisdiction as well as their human rights practice and different challenges that these courts had and have to face. It concludes that although the effectivity of the regional and subregional human rights protection in Africa is yet not high and has to be improved, the system is still in its beginning and there is a potential for the subregional courts to become more effective forums for human rights protection.

Key words

Africa, human rights, subregional, RECs